

ORIZONT

REVISTĂ A UNIunii
SCRITORILOR DIN
ROMÂNIA
SERIE NOUĂ, 32 PAGINI
AUGUST 2024
NR. 8 (1708)
ANUL XXXVI
2 LEI

8

Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

www.revistaorizont.ro

ILEANA MĂLĂNCIOIU

O formă de rezistență

Regii
de la
Gărbâna

Între „cartea șoaptelor” și „cartea plângerilor”

Cornel UNGUREANU

1. Locul povestitorului. Varujan Vosganian, economist de performanță, a început să colinde cenaclurile într-un timp în care locul literaturii în societatea vremii părea inatacabil. Scriitorul era pe locul cel mai înalt într-o ierarhie a epocii. A fi poet – a fi om al artei scrisului pune în valoare un destin. Scriitorul, creatorul de artă, cel înzestrat cu talent era un ales. Mesajul bunicilor, al străbunicilor putea fi exprimat într-un poem, într-un roman, într-o carte a celui demn de a fi scriitor. Desigur, a început cu poezii. După mai multe încercări poetice, după mai multe „cărți ale plângerilor” care ar fi avut în vedere modele celebre - Grigore din Narek cu a sa *Carte a plângerilor* din 1002, poemele lui Sayat Nova, cele bine citite de Paradjanov -, Varujan Vosganian vrea să rescrie epopeea armeană. Așa cum s-a

desfășurat ea lângă noi, în preajma noastră, așa cum putea fi înțeleasă ea la Focșani sau la București. Mai întâi ar fi vorba despre destrămarea unui spațiu original. Ce se întâmplă „la noi”?

„La noi, la Focșani, când începeau să se scuture frunzele castanilor, dintr-o parte într-alta a orașului, de la Strada Gării până la șoseaua spre Adjud și Tecuci, puteai trece călcând numai pe frunze. Între timp, castanii au dispărut. Trunchii castanilor rețezați s-au lăsat sub asfalt. Fiecare stradă e un fel de groapă comună a copacilor de odinioară. Clopotul bisericii Domnești, dărămată după cutremurul cel mare din 1977, e întors așa cum mor clopotele, cu gura căscată spre cer”.

Și dacă și clopotul bisericii Domnești nu mai poate să anunțe sărbătorile sau incendiile, cum arată orașul? „La noi, în Focșani, pe vremea asta, oamenii nu știu cum pași, unii spre alții. Într-un fel, oamenii stau nemișcați, precum altădată copacii. Oamenii sunt statui ale copacilor. Dintr-o parte într-alta, de la Strada Gării până la bariera spre nord, orașul meu a rămas un Erechteion al vechilor castani”, îi răspunde Varujan Vosganian lui Culiță Ioan Ușurelu (*Scriitori contemporani din Vrancea, prin interviuri*, Editura Ateneul Scriitorilor, Bacău, 2012.).

Povestitorul știe de copil povestea „alor săi”, a bătrânilor armeni care au ajuns la Focșani, dar era cine să o spună: bunicii săi, bătrânii care o puteau povesti. Acum a rămas el și el trebuie să o spună. Să numească istoria tragică, eroică a poporului său. Să scrie testamentul celor de odinioară. În aceste vremuri ale literaturii, epopeea armeană putea fi prezentată ca un roman – o carte care să nu trădeze valoarea de artist a autorului ei. Trebuia așezată firesc între cărțile mari ale timpului său.

2. Cartea șoaptelor se prezenta publicului românesc recomandată de câțiva dintre cei mari ai scrisului actual, gata să jure pe excelența romanului. Scrie Nicolae Breban, cel mai de seamă romancier de azi: „Poetul, teoreticianul și excelențul povestitor Varujan Vosganian

an debutează cu un roman amplu, populat cu caractere dense, vii, memorabile, propunând o interesantă construcție narativă: istoria dramatică a peregrinărilor și suferințelor armenilor este întretesută cu trama propriei familii. În tonuri de o dulce-amară nostalgie, fatalitatea ce-și cascadează lacom gurile este cel mai adesea invinsă de o vie bucurie și vigoare a existenței. O mână de meșter de prim rang – dacă va vrea să se consacre genului! – se întrevește cu fermitate de pe acum.”

Lângă textul brebanian, putem citi recomandarea lui Nicolae Manolescu: „Iată o carte ieșită din comun, nici numai memorialistică, nici numai ficțiune, cu câte ceva din amândouă, și deopotrivă extraordinară prin modul în care țese pe canavaua istoriei numeroase destine individuale. Am întâlnit rareori într-un roman, cum este în definitiv cartea lui Varujan Vosganian, o atât de mare densitate de viață umană și de evenimente cruciale în existența unei comunități. Bogată, variată, palpantă, cartea nu se poate lăsa din mână, pentru arta de povestitor pe care autorul o dovedește, ca și pentru interesul documentar al reconstituirii unei istorii tragice.”

E convocat și Ștefan Agopian, scriitor calificat să numească „textele identitare ale poporului armean”: „Pe la începutul anilor '60, un copil îi asculta, nu oriunde, ci în cimitirul armenesc din Focșani, pe câțiva armeni vorbind. Oameni care, ca să vorbească liber, se ascund într-un cavou. Poveștile lor sunt fabuloase și adevărate în același timp. Țăsta e începutul unui roman extraordinar despre primul genocid al secolului XX, dar și despre armenii din România, precum și despre românii din România, toți aflați sub comunism. Scriind acest roman, Varujan Vosganian a câștigat un pariu pe care l-a pus cu el însuși. Și, sunt sigur, va câștiga și pariul cu viitorii lui cititori”.

3. „Poveștile fabuloase și adevărate în același timp” fac parte dintr-o istorie pe care cititorul obișnuit, fie el Breban sau Manolescu, o poate verifica mai greu. Și mai greu o poate verifica un jurnalist din Germania, Spania sau Argentina. E o istorie a poporului armean, e o carte care evocă primul genocid al secolului XX. Vosganian, marele povestitor al poporului său. Saga poporului armean, scrie *Neue Zuerischer Zeitung*. O carte împotriva felului în care se scrie istoria, scrie alt ziar german. Alte ziare sunt uimite de acest poem amplu – sunt psalmi ai învinșilor, scriu alții. Ziarele germane mai scriu despre excelența traducere a lui Ernst Wichner și își convoacă experții în literaturile Europei Centrale să vină cu precizări. Karl-Markus Gauss scrie că Vosganian este un caz rar și de politician de seamă și un mare scriitor.

În mod normal, ar fi trebuit să citim în presa românească selecțiuni din reacțiile din Armenia la apariția acolo a romanului, fiindcă Varujan Vosganian propune o „istorie secretă” a poporului armean, așa cum s-a desfășurat ea într-un timp al tabuizării evenimentelor. Care evenimentele, care este istoria adevărată a poporului meu?, se întreabă naratorul. A fost o istorie eroică, subliniază scriitorul. O istorie eroică despre care nu s-a scris, fiindcă învingătorii au tabuizat nume, evenimente, personaje inconvenabile. *Cartea șoaptelor* este o carte despre secretele istoriei de lângă noi. Povestitorul, cel care vine din cele o mie și una de nopți ale Orientului, are dreptul să spună. Are dreptul să rostească adevărurile care pot părea, celui aflat în „altă lume”, fabuloase. A existat generalul Dru, a existat Misak Torlakian, a existat Siruni? În aceste vremuri ale demitizării galopante, cititorului îi este greu să creadă că au existat eroi, acești eroi, că un popor își definește onoarea prin eroismul lor.

Scriitor tradițional, Varujan Vosganian scrie epopeea poporului armean pornind de la istoria familiei sale: „Bunicii mei, Garabet Vosganian și Setrak Melchian, au înțeles din secolul lor cât e de greu să mori în același pământ din care te-ai născut. Bătrânii armeni ai copilăriei mele nu au avut niciun mormânt la căpătâiul căruia să stea și să-și plângă părinții. Și-au purtat mormintele cu ei, pe unde au rătăcit și așa cum evreii își așază chivotul și fac în jurul lui un templu, tot astfel, când poposeau, își descărcau mormintele de pe umeri și acolo își făceau casă”. Un mesaj testamentar memorabil al unui epos demn de scrisul înalt al secolului XXI.

4. Geografiile unui asasinat și cartea poemelor nescrise. Sunt redată, cu fidelitate, itinerariile celor excluși, celor asasinați, locurile care par ocrotitoare și care

stimulează alte asasinat. Un rol îl au cei care vor să răzune crimele și care îi vânează pe asasini. Un loc aparte în roman este consacrat grupării Nemesis, a celor care își asumă rolul justițiar. Cei care rătăcesc prin lume, cei care caută reperi, ajung mereu în orașe din România. Țara e proteoată și dacă Ploiești, Constanța, Craiova devin noile domiciliu ale celor izgoniți de pretutindeni, ale eroilor care vor să îndrepte lumea, Focșani va fi orașul convergențelor. Aici povestitorul ascultă, transcrie, descoperă alți povestitori, dar Garabet Vosganian cu strămoșii săi e posesorul științei de a memora, de a povesti. Ca și Setrak Melchian.

Ce e important în aventura povestitorului, în transcrierea romancierului sunt numele: numele care se desprind de nominalizările curente. Aparțin altei lumi, altor ritualuri. Ritualul povestirilor lui Vosganian se leagă de polisemia lui *a șopti*. Ce nu s-a mai putut auzi în acest timp, în care castanii din copilăria autorului au împietrit? Șoaptele lor se mai aud? Cartea poemelor mele nescrise - cele scrise de adevăratul Varujan au rămas, cel puțin parte din ele, în *Cartea șoaptelor*, urmează cele nescrise: cele pe care le va scrie trăitorul în Bucureștii vârfulor politico-economice.

Ar mai fi rămas câteva în bună continuitate, ca *Poporul meu pe drumul Damascului*. Ar trebui transcrise aici și alte mesaje ale bunicului. Cele din *Bunicul meu, grădinarul*: „fiecare zi e o nouă pedeapsă/ pentru păcatul de a fi supraviețuit/ zice bunicul meu, Setrak Melchian,/ la căderea serii stă pe verandă/ sub arborele vieții, bolta de viță/ se tânguie mai mult pentru sine/ apoi se așază cu morții la masă/ e bine că moartea miroase a usturoi o simți/ venind de departe// moartea naște pui vii suntem copiii ei/ călăii uită ușor – nu-i așa? – călăii/ nu au amintiri primăvara/ bunicul meu sapă brazdele noi/ ele seamănă mereu mormintele vechi”.

Un *Psalm pentru mama* intră în aceeași ordine a „cărții șoaptelor” sau a „cărții plângerilor”. Dar mai există și un *Colind*: „O voce rostește, pe rând, fiecare dintre numele lui/ așa cum la Yad Vashem se rostesc/ într-o cameră rotoare și înstelată/ numele copiilor ucși în război. Dar nu numai ale copiilor”. Dar nu numai numele copiilor ucși: au fost ucși în secolul XX în lagărele lui Hitler sau în cutare sat din România, în Siberia sau în locurile unde au pierit înaintașii sau frații lui Setrak Melchian, milioane de oameni. Au rămas poeme nescrise, istorii testamentare care, atrage atenția poetul Varujan Vosganian, trebuie scrise.

5. Poveștile fabuloase și adevărate în același timp sunt și cele din *Dublu autoportret. Memoria unei zile*. „Să încercuim data din calendar și să ne potrivim ceasurile. Suntem în ziua de douăzeci și unu decembrie una mie nouă sute optzeci și nouă, ora douăsprezece, la amiază”. Un început care nu trebuie despărțit de „epopeea armeană”: „O mare responsabilitate să trăiești mai mult decât Iisus Hristos, spunea bunicul Garabet. Trebuie să ai argumente temeinice ca să te încumetri la așa ceva”. „S-ar putea spune că toată viața mea s-a adunat în ziua aceea, ca argument că am dreptul de a trăi mai departe, și, deși e greu de crezut, ca explicație la ce trăisem până atunci”.

Omul lăuntric și acel Varujan care e funcționar la Biroul de Aprovizionare și aleargă pe străzile Bucureștilor să ia aminte, care este aruncat în închisoare în ziua de 21 decembrie. „Generația mea a primit harul de a vedea prin zid... Am dărămat zidurile, dar odată cu ele lumea frumoasă pe care o vedeam îndărătul lor a dispărut.” De ce a dispărut? „În noaptea aceea nu știam că sunt revoluționar și că în jurul meu se desfășura o revoluție [...] Relaxarea și scurta bucurie de dinaintea suplicului făceau parte dintr-o succesiune de chinuri pe care mulți alții le resimțiseră înaintea noastră”.

Cine l-a apărut pe el, cel din Cercul puterii? „Eu însumi. David și Goliat”, scrie și pe coperta cărții. Ar mai trebui citate paginile de informație, tăieturile din ziare care informează. Și de întâlnirile lui Varujan Vosganian, cel aflat sus, cu cei foarte mari. Fiindcă au loc întâlniri pe care autorul ni le povestește. Iată portretul Regelui: „Regele avea o statură de-a dreptul regală [...] Nu vorbea greu, ci rar, cumpătat. Deși plecat de atâta vreme, vorbea românește fără greșală [...] Gândurile îi erau limpezi, cuvintele nu răneau pe nimeni, ar fi putut avea resentimente, nu părea să le aibă...”

Cartea lui Varujan Vosganian e un roman-confesiune, un roman-manifest, care se încheie cu această mărturisire. „Am scris această carte ca și cum ei mai sunt și ne așteaptă la capătul drumului, de neocolit, ca un ecou al vocii care se naște. *Dublu autoportret* este o carte a morților celor noi și nevindecăți”.

Herta Müller

La mise en scène du metteur en scène sau La mise en Cène du metteur en Seine?

Marcel TOLCEA

Și traduc imediat titlul pentru non-franconfoni: „*Punerea în scenă a regizorului sau Punerea în Cina cea de taină a celui care o așază în Sena?*”

Ați înțeles deja, omofonia din titlu se referă la deschiderea oficială a Jocurilor Olimpice de la Paris în care unii – printre care mă află și eu – au descifrat semne de mojiicie la adresa rădăcinilor mele iudeo-creștine. În „calitatea” mea de european, desigur, și nu neapărat de creștin practicant. Fiindcă, zic eu, o asemenea postură ar fi încă și mai gravă: exact așa cum bruxeleianul de azi nu jighește credința musulmanilor afișând, în decembrie, cuvinte despre Crăciun, tot așa, mă aștept ca alții să nu facă referiri nepotrivite la simbolurile credinței mele, între care și reprezentarea *Cinei cea de taină* cu ajutorul unor travestiți. Sigur, organizatorii au negat că ar fi făcut aluzie la celebra frescă a lui Leonardo și, între altele, au pretins că ar fi fost vorba despre o altă pictură a unui flamand semi-obscur. Și, exact în clipa în care mă și gândeam cât de reacționar european ortodox pot fi, uite că și Vaticanul „deplânge ofensa” la adresa creștinismului.

Nu mai că eu – spre deosebire de autoritățile clericale – nu sunt deloc preocupat de blasfemia pe care un asemenea gest îl produce. Chiar deloc. Asta fiindcă, atunci când asemenea gesturi vor să fie disprețuitoare, ele sfârșesc în derizoriu. Iar atunci când au umor, răzi odată cu cei care fac asta. Cum a fost, pentru mine, seria *Monty Python*, de pildă.

Fiindcă, așa cum știm, polemica artei cu religia creștină e mai veche. În 1961, marele regizor spaniol Luis Buñuel declanșa un enorm scandal în lumea catolică: una dintre scenele filmului său *Viridiana* maimuțarea *Cina cea de taină* a lui Leonardo și nu numai. Filmul a fost interzis în Spania, s-a făcut mare tapaj în legătură cu scena respectivă, considerată o blasfemie. Nu mai știu cine a interpretat secvența nu din perspectivă anticlericală – licită, în opinia mea în Spania acelor vremuri –, ci ca o imposibilitate a omului de a-și asuma Calea Crucii.

La fel, în opinia mea, ar trebui spus despre maimuțarea la adresa *Cinei cea de taină* în care au apărut diverși activiști LGBTQ+ că, dogmatic vorbind, Isus a murit pe cruce bărbat și femeie, deopotrivă. Sau, mai precis, dincolo de bărbat și femeie. Sigur, nu asta era scopul mesajului, ci, cum spuneam, o flegmă adresată creștinilor. Așa, din rezerva ineputabilă de incluziune și toleranță a celor din LGBTQ+.

Și, ca să mă plasez într-o necesară, obligatorie situație față de diverse „narațiuni” putiniste ce au însoțit comentariile legate de aceeași ceremonie de deschidere a Jocurilor Olimpice de la Paris, am citit, stupefiat, că „prea-creștinii” frați Tate au protestat în fața ambasadei Franței exprimându-și „dezaprobarea față de ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice 2024 de la Paris”. Mai lipsește ca Putin să protesteze față de escaladarea războiului din Ucraina și mascarada ar fi completă.

Ca să fiu clar, îmi displac și activismul așa-zis incluziv al stângii woke-iste, și intoleranța radicală ce vine dinspre religiosul ideologizat.

Băieței și cimpanzei

Călin-Andrei MIHĂILESCU

„Lumea era în flăcări și cei doi puști creșteau. Nu s-au cunoscut, dar erau alfa și de-un leat și când oștenii noștri au trecut Prutul în '41, pe la cei 14 ani ai lor, și după ce doi cimpanzei, care nici ei nu aveau să se întâlnească vreodată, le-au dat învățătură.

Sebastian

– Într-o duminică, m-am dus la zoo, la Băneasa, să văd lei. Îmi spusese cineva că-i musai să stau mai mult în fața cuștii lor, că eram născut în zodia leului. M-am dus, m-am uitat la ei, erau ca ziaua aia de septembrie însorit: culoarea, respirația ușoară, blana pirlită din care ieșea lenea printre barele cuștii, să mă învăluie. Drept să-ți spun, n-am simțit nici o legătură cu ei; erau fix ce nu eram eu. Parcă nu aveau nici o flăcărie în ei.

M-am plictisit, m-am lămurit și m-am dus la tigrul; după aia, la leopard, să mă clătesc. I-am simțit pe amândoi mai apropiați, dar le-am văzut ochii triști: știau că sînt închiși și că n-au cum scăpa. Doar se învîrteau în cuști, disperați, mai săreau spre zăbrele, cu colții scoși, să ne sperie. Nu prea știam ce să fac cu mine, mă gândeam să plec, când am auzit niște copii chicotind mai încolo. Și acolo m-am dus, la cușca cimpanzeilor. Să fi fost vreo zece maimuți și un maimuțoi, un cimpanzeu neastîmpărat care se agăța de bare, de frînghiile întinse pe sus, de crengi. Deodată, a sărit pe-o maimuțică, și-a vîrît-o în ea, a dat din fund repede ca o mașină de cusut, nu mult, câteva secunde, după care a lăsat-o și iar a început să sară prin copac și pe frînghiile. După un minut sau două, a sărit pe altă maimuță, și dă-i și aleia, repede de tot, și apoi pe alta, și tot așa pînă seara. Nu mi-am putut lua ochii de pe el, l-am urmărit cu o atenție nebună, am intrat în ritmul lui. Ce mai, eram el. Prea era cum aș fi vrut eu să fiu. De atunci, așa am trăit, fără astîmpăr, trecînd de la o femeie la alta ca-ntr-un harem dezordonat, fără să mă opresc la nici una cu adevărat. Și, cum voleiul a fost viața mea, n-am avut astîmpăr, m-am înălțat peste fileu, sărind ca cimpanzeul meu, spontan, exploziv, nebun și surprinzător, să scap de barele cuștii, de milioane de ori.

Eugen era prieten din copilărie cu mătușa mea, Rodica. Băteau mingea toată ziua în curtea casei alor ei, iar cînd mingea le sărea în curtea de alături, la cele două fete bătrîne și surori și urficioase, trebuiau să se roage frumos, minute în șir, să li le-o dea înapoi. Tot

căutau să se răzbune pe ele, dar nu să le spargă geamurile, că erau bine crescuți. Noroc cu războiul. Au început raidurile rusești deasupra Iașilor, sirenele de alarmă sunau de cîteva ori pe zi, oamenii se repezeau în adăposturile subterane, iar Domnișoarele se grăbeau către propria pivniță ca două feteșcane în drum spre bal. Eugen parcă l-a apucat pe Dumnezeu de un picior: a învățat să țină ca sirena și le dădea alarma vecinilor de cîteva ori pe zi. Ele se ascundeau în pivniță, și el și Rodica puteau să bată mingea netulburați, pînă cînd mama Rodicăi ieșea în prag și le striga: dați-le sfîrșitul alarmii, că rășiesc Domnișoarele în pivniță! Războiul s-a mutat către est, raidurile s-au încheiat, așa că, fără alarme, Eugen a început să lipsească de la joacă, cîteodată vreo două-trei zile, apoi familia lui s-a mutat, a Rodicăi a plecat în refugiu, și cei doi nu și-au mai dat de urmă. După vreo treizeci de ani, se întîlnesc din întîmplare în București, se recunosc, se îmbrățișează și dă-i povești. Eugen ajunsese faimos în urbe ca mare fustangiu căruia nici una nu reușise să-i pună pirostriile.

– Cum naiba ai reușit să te fofilezi atîta vreme?, îl întreabă Rodica.

– M-a învățat unu'. Ții minte că, după ce s-a terminat cu alarmele în '41, veneam mai rar să ne jucăm la tine?

– Țin. Mi se rupea inima. Dar mi-a trecut. Unde te duceai?

– La zoo. Era pustiu pe-acolo și îmi plăcea să mă uit la animale, să vorbesc cu ele. Dar mai ales cu un cimpanzeu. Era bătrîn, singur în cușcă, mi s-a părut trist și înțelept. M-am împrietenit cu el, mă duceam des să-l văd, îi vorbeam, îi povesteam despre ce mă neliniștea ori necăjea, el părea că mă ascultă, ne atingeam degetele printre zăbrele, uneori rîdeam împreună. Îi duceam de fiecare dată cîte ceva, mîncă de toate cu mare plăcere. Într-o zi, i-am dus o pungă cu prune. A luat o prună, i-a scos sîmburele, și l-a băgat în fund, apoi a înfulecat toate prunele. M-am dus la îngrijitor să-l întreb care era tărășenia.

Ehe, spune ăla, maimuțoiul ăsta e deștept foc. Acum o vreme i-a adus un puști ca tine niște prune mari, renglote, știi. A înghițit una cu sîmbure cu tot și s-a chinat și a sîngerat vreo două zile, pînă a ieșit sîmburele pe partea ailaltă. De atunci, încearcă de la început dacă sîmburele poate să iasă ușor. Și dacă poate să iasă, poate să și intre fără grijă. De la maimuțoiul ăsta am învățat cel mai important lucru: înainte de a intra într-o legătură cu o femeie, mi-am și calculat ieșirea. Una n-a putut să mă prindă.

Ehe, din băieții ăștia doi școliți de cimpanzei, unul n-ar fi putut să-mi fie tată; celălalt a putut.

Pe scena de la Gărâna s-au perindat mulți regi

Marius GIURA

Adriana Cărcu: Repetabilitatea acestui interviu începe să-mi amintească de chestionarul creat de Marcel Proust, menit să releve natura și caracterul unei persoane, doar că eu doresc să pătrund secretele unui festival care ne aduce împreună, an de an, sub semnul muzicii. Ești mulțumit de parametrii în care se desfășoară ediția din acest an, 2024, a Festivalului de Jazz de la Gărâna?

Marius Giura: Sunt chiar foarte mulțumit. Tot ce a ținut de noi, echipa de organizare, a ieșit foarte bine. Elementele externe, mai ales de natură logistică, au adus o serie de perturbări imprevizibile. Linia aeriană Lufthansa a anulat în mod inexplicabil niște zboruri menite să aducă artiștii la Timișoara, astfel încât unii muzicieni au venit cu întârzieri mari, ceea ce implică o schimbare în

Marius Giura

ordinea seturilor, iar alții nu au mai ajuns deloc. Firește că asemenea schimbări neprevăzute presupun flexibilitate și o mare doză de acceptanță atât din partea spectatorilor, cât și a celorlalți colegi, flexibilitate care nu este de la sine înțeleasă, mai ales atunci când vorbim de muzicienii est-europeni.

A.C.: Înainte să începem tradiționalul *review* al serilor de festival, aș vrea să-mi exprim încă o dată admirația pentru modul divers și armonios (ca să folosesc un termen muzical) în care este gândită arhitectura muzicală a fiecărei serii.

M.G.: Anul acesta am avut și norocul ca disponibilitatea muzicienilor să corespundă în mare parte planului inițial, dar asta se datorează și faptului că am început planificarea foarte devreme. După cum anunțasem în interviul de anul trecut, *headliner*-ul festivalului ar fi trebuit să fie Pat Metheny, dar din motive cu totul imprevizibile acest lucru nu a mai fost posibil. În schimb, am reușit să-i aduc într-un concert fabulos pe muzicienii care împreună cu Esbjörn Svensson au cântat în trioul E.S.T. Bateristul Magnus Öström împreună cu contrabasistul Dan Berglund și-au invitat prietenii — Ulf Wakenius-chitară, Joel Lyssarides — pian, Marius Neset — saxofon și Verner Pohjola — trompetă —, să serbeze împreună 30 de ani de la formarea trioului, comemorând într-un mod mișcător amintirea pianistului și compozitorului Esbjörn Svensson, dispărut acum 16 ani.

A.C.: Vorbește-mi despre primele două zile.

M.G.: Prima seară a început cu concertul lui Klaus Gesing la clarinet bas și saxofon sopran, împreună cu Björn Meyer la bas electric și Samuel Rohrer la baterie și efecte electronice, muzicieni care au mai cântat la Gărâna, după care a urmat un concert al lui Tord Gustavsen în duo, un concert de mare clasă. Show-ul ne-a arătat

o nouă față a acestui pianist de o sensibilitate rară care, iată, a știut să fie și foarte energic. Duetul lui a căutat să compenseze lipsa basistului (prima până datorată zborurilor defectuoase ale liniei aeriene Lufthansa), lipsă la care Gustavsen și bateristul Jarle Vespestad s-au adaptat foarte bine. Seara a fost încheiată de Christian McBride și cvartetul său foarte nou, Ursa Major, o demonstrație de jazz modern interpretat în stil american.

La matineul de a doua zi, petrecut în biserica din Văliug, s-au întâmplat două lucruri extraordinare: concertul lui Cări Tibor a fost unul din cele mai interesante și frumoase din toată istoria Gărânei, urmat de concertul unui trio din Târgu Mureș, intitulat Mindthegap Trio, care au cântat foarte frumos, foarte energic. Seara a debutat cu Jonathan Kreisberg 4tet, un chitarist american care a cântat în stilul lui Metheny, iar concertul în stil vădit american, a avut un mare succes.

A.C.: Mi se pare semnificativ faptul că menționezi a doua oară pe un ton concesiv faptul că s-a cântat american.

M.G.: Asta spune în primul rând multe despre opțiunile mele, dar și despre faptul că jazzul ne-american și-a câștigat un statut cel puțin la fel de valoros. Seara a doua a continuat cu Melt Trio, o trupă germană care a cântat nemaipomenit de bine. A urmat reduta norvegiană formată din două trupe colosale, Mats Eilertsen Trio care au cântat nebunește, după care a venit revanșa lui Helge Lien Trio împreună cu Tore Brunborg într-un concert absolut minunat. Apropo de asta, Tore Brunborg este muzicianul preferat al fiicei mele Simona, lucru pe care mi l-a comunicat deja dinaintea festivalului.

A.C.: Diverg semnificativ gusturile voastre, având în vedere că ascultați aceeași muzică?

M.G.: Se întâmplă să avem discuții contradictorii, dar ele sunt întotdeauna constructive (*zâmbeste*). La matineul de sâmbătă, un concert inedit a fost susținut de Sian Brie Quartet, primul muzician reșitean care cântă la Gărâna și care la primele ediții, copil fiind, se juca, împreună cu copiii mei, în fața scenei. Chitaristul a studiat la conservatorul din București la secția de jazz condusă de Mircea Tiberian și apoi în Anglia. A cântat extraordinar într-o formulă internațională. A urmat Barabás Lőrinc, un trompetist maghiar care a venit și cu clape și cu tobe, dar care a dat o performanță de-a dreptul uluitoare.

A.C.: Ce a mai urmat?

M.G.: Seara de 13 august a fost una dintre cele mai extraordinare seri întâmplare la Gărâna. Ea a început cu concertul trupei lui Dixie Krauser & The Fusion Company, un concert care unora li se pare nostalgic, dar care a reunit patru mari muzicieni români plecați din țară — basistul Dixie Krauser, Nik Krakovski, un chitarist de mare valoare, pe pianistul Doru Apreotesei și pe Miși Farcaș, un baterist legendar, care împreună au dat o performanță de mare calitate interpretativă. Al doilea număr al serii a fost un concert care a ridicat curtea în picioare, Ariel Brínguez Quintet, pe care îl văzusem în Barcelona cu ceva timp înainte și pe care l-am invitat imediat la festival. O decizie ce s-a dovedit foarte bună, pentru că a cântat nemaipomenit și a avut un succes nebun.

A urmat ceea ce eu numesc „surpriza festivalului”, mai ales pentru o parte din public care nu cunoșteau trupa numită Girls in Airports. Danezii au cântat un jazz de factură nouă, dar de foarte bună calitate. Seara a fost încheiată în mod senzațional, după cum spuneam mai sus, de grupul coagulat în jurul lui Öström și Berglund, E.S.T. 30 Tribute. Urmărind concertul, ai putut sesiza emoția, plăcerea și bucuria artiștilor de a cânta această muzică și de a evoca astfel spiritul unui mare muzician dispărut.

A.C.: A fost o plăcere să constat că publicul cunoștea toate temele pieselor lui Esbjörn Svensson, iar felul în care instrumentiștii au preluat aceste teme te făcea să-l auzi pe el cântând la pian. La fel de impresionant a fost un anumit aer de solemnitate care a învăluit atât publicul cât și muzicienii deopotrivă, pe toată durata spectacolului.

M.G.: Ziua de azi, duminică, a început cu două concerte foarte tari la Văliug, susținute de două trupe tinere din România, iar cireașa de pe tort oferită de Lufthansa a fost aceea că trupa Aïrelle Besson Q-tet nu a mai ajuns la Gărâna. Un grup la care țineam și pe care mi l-am dorit foarte mult aici. Îi vom reprograma pentru o altă ediție.

Deci, astă seară vot fi trei concerte. Seara va începe cu concertul oferit de trupa unui chitarist italian foarte talentat, Gianluca Mosole Quintet. Ea va continua cu două grupuri din Polonia, Wojtek Pilichowski Quartet, un basist foarte talentat și foarte bine cotat în Polonia, și trupa basistei Kinga Glyk (pe fondul cărei probe de sunet)

facem acest interviu pe fondul probelor ei de sunet), care ne indică deja că vom asista la un concert fabulos. După opinia mea, polonezii produc la ora actuală o muzică de mare valoare alături de norvegieni și de suedezi.

A.C.: Care consideri tu că este punctul minim al acestui festival?

M.G.: În primul rând, finanțarea din orașul meu, care nu este defectuoasă, ci inexistentă, și în general dificultățile legate de atragerea fondurilor necesare. Există patru entități de stat care au contribuit la finanțarea festivalului, Mai întâi, Ministerul Culturii, apoi Primăria Reșița și Consiliul Județean Caraș, cât și ICR-ul, care a participat cu un mic sprijin.

A.C.: Hai să vorbim un pic despre public. În ce măsură consideri că publicul contribuie la succesul festivalului?

M.G.: Asta e o chestiune pe care n-am mai spus-o, dar trecând peste bogăția numelor de muzicieni participanți la festival, care, după cum ai văzut, au fost grupate cronologic pe un panou de mai mulți metri aflat la intrarea în arealul concertant, dacă stau să judec acum privind înapoi, sunt foarte mulțumit că am reușit să creez un public care se perpetuează prin generații, un public educat în sensul cel mai larg al cuvântului.

A.C.: Ce s-a schimbat în raportul de forțe legat de conducerea festivalului?

M.G.: Începând de anul viitor, fiica mea, Simona Giura, va prelua rolul de manager al festivalului, iar poziția mea va fi aceea de director artistic sau ceva asemănător. Cu alte cuvinte, mă voi ocupa de selecția artiștilor.

A.C.: Care este victoria acestei ediții?

M.G.: În mod hotărât, publicul, care ieri a fost mai numeros ca niciodată și care a stat la concertul omagial E. S. T. până la 3 noaptea, iar a doua mare victorie este însuși acest concert, cel mai mare concert de jazz care s-a cântat vreodată în România.

A.C.: Retrospectiv privind, care ți se pare cea mai mare reușită personală în contextul Festivalului de jazz de la Gărâna, cea mai reușită ediție și cel mai reușit concert?

M.G.: Cea mai semnificativă reușită personală este chiar acest festival, pentru că este un spațiu pe care l-am creat ca pentru mine. O „România mică”, dar esențială, după cum obișnuiesc să-i spun. Un spațiu cultural cu oameni frumoși și educați, cu familii armonioase. Acest spațiu trăiește prin cei care-l vizitează, prin spiritul Banatului, care încă persistă în această zonă de vis. Sunt oameni care chiar pricep ce e cu cultura asta, fără orgolii, fără fițe de turist, fără interes de audiență, fără ifose de multinațională. Sigur că aș putea să fiu trufaș, dar meritul inițial rămâne al muzicianului Liviu Butoi, care a pornit proiectul și care mi-a predat cheia acestui festival în anul 2000.

E foarte greu să spun care a fost cea mai reușită ediție. De fiecare dată am dorit să fie următoarea. Iar acum cred că această ediție, cea de a XXVIII-a, a fost cea mai bună.

Cele mai valoroase concerte, după părerea mea, au fost cele susținute de Eberhard Weber, de Jan Garbarek și concertul de ieri, E.S.T. 30 Tribute, despre care tocmai vorbirăm. După cum am mai spus, contrabasistul german Eberhard Weber are un loc special în inima mea, pentru că el a fost primul mare muzician care a acceptat să cânte la Gărâna. Și, după cum se zice, „*the rest is history*”. Au urmat Jan Garbarek, Terje Rypdal, Miroslav Vitous, David Torn, Dave Holland, Charles Lloyd, Ulf Wakenius, Arild Anderson, Lars Danielsson, John Abercrombie, Nils Petter Molvaer, Hiromi și mulți alții.

A.C.: Încerc să-mi imaginez senzația de a fi creat un adevărat imperiu al muzicii bune și al comunității întru jazz, dar nu prea reușesc. Care e percepția ta?

M.G.: S-au perindat, într-adevăr câțiva regi pe această scenă, deci termenul de „imperiu” nu e gratuit. Lăsând falsa modestie deoparte, pot spune că am creat un eveniment major pentru cultura noastră. Dar lucrul de care sunt cel mai mândru este acela că am reușit să creez un public constant, dedicat și educat. Unii îl numesc marea familie a gărânezilor.

A.C.: Mie mi se pare remarcabil faptul că toți copiii tăi sunt implicați în organizarea acestui festival. Ai mizat pe faptul că ei vor prelua și-ți vor duce mai departe visul împlinit?

M.G.: Nu, nu aveam de unde să știu dacă vor avea afinități pentru pasiunea mea. Ani la rând (nu puțini) m-am tot întrebat cine-l va putea duce mai departe. A fost o mare bucurie să constat că odraslelor mele le place muzica pe care eu și soția mea o ascultăm și că, încet-încet, au început să ne ajute la organizarea festivalului. Suntem o familie de modă veche: toți pentru unu și unul pentru toți. Ei rămân toți trei „pe baricade”. Simona va avea meri zdraveni pe care se poate sprijini. Eu voi fi mereu prin apropiere. Și să nu uităm: nepoții cresc!

Interviu realizat de
Adriana CĂRCU

Vreau să mențin partea sănătoasă a tradiției

5

Simona GIURA

Adriana Cărcu: Dragă Simona, în primul rând aș dori să te felicit pentru investirea în rolul de Director al Festivalului de Jazz de la Gărâna. Am aflat noutatea acum câteva minute.

Simona Giura: Mulțumesc. Știu că acest rol este legat de o serie întreagă de responsabilități și mai știu că, formându-mă de atâția ani în acest mediu, voi reuși să le gestionez. Sunt convinsă că lucrurile vor merge bine pe mai departe, pentru că în toți acești mai bine de 20 de ani pot spune că am încheiat o ucenicie completă în cadrul festivalului și că pot conduce, preveni și soluționa o serie întreagă de situații, tipice sau atipice.

A.C.: Când începe, de fapt, pregătirea unui festival?

S.G.: Este un proces îndelungat și difuz. Acum lucrăm deja în paralel la pregătirea ediției următoare și la pregătirea ediției jubiliare de 30 de ani, din 2026. Până atunci se vor produce foarte multe schimbări aici, în Poiana Lupului.

A.C.: Vă urmăresc de ani de zile și am impresia că funcționați cu toții ca un mecanism bine uns. Care este distribuția responsabilităților în cadrul familiei?

S.G.: Aș începe cu mama, pentru că la ea ajung toate propunerile noastre și ea face primul triaj, după care urmează tata. Eu sunt destul de mult implicată în partea organizatorică și logistică, sora mea Kitty se ocupă de ospitalitate și transporturi, iar fratele meu, Caius, care vine de la Praga cu scurt timp înainte de începerea festivalului, se ocupă de PR și de relațiile cu presa. El este persoana cu putere de decizie, care atunci când noi toți suntem ocupați cu treaba noastră și apare ceva neprevăzut intervine și găsește rapid o soluție. Și, se înțelege de la sine, avem o serie întreagă de colaboratori. În total, trebuie să fim mai bine de 60 de persoane care pun umărul la reușita acestui festival. După ce noi conturăm conceptul, urmează distribuția rolurilor și, după cum îți imaginezi, urmează încă o serie de schimbări până găsim formula funcțională. Tata deținea în acest proces funcția de director general.

A.C.: De când funcționați în formula aceasta?

S.G.: Cam de pe la ediția a treia a festivalului, pe care tata a organizat-o împreună cu Liviu Butoi. Din anul 2000 am preluat fiecare, pe măsură ce creșteam, joburi mici: lipirea afișelor, distribuție de insigne, vânzarea de programe sau tricouri (am curățat chiar și toalete) și, încet-încet, ne-am asumat noi responsabilități. Aș putea spune că am crescut odată cu festivalul.

A.C.: Ce s-a schimbat față de anul trecut la nivelul infrastructurii?

S.G.: Anul acesta am lucrat la o zonă de drenaj, în cazul în care vor mai fi ploii torențiale, cum s-a întâmplat anul trecut, am creat o cameră tehnică foarte bine gândită, ton și video, care poate funcționa pe timpul verii și pentru alte evenimente. Au fost salubrizate toate corpurile sanitare, s-au perfecționat serviciile de internet, stațiile de încărcarea telefoanelor și biroul de *lost and found*.

A.C.: Marius îmi spunea că s-au reparat niște acoperișuri și s-au înlocuit niște bușteni, bani pe care el ar fi preferat să invite încă un muzician în prima seară.

S.G.: E adevărat. Câteodată prioritățile noastre diferă.

A.C.: Ce ai dori să se mai schimbe în incinta festivalului?

S.G.: Am foarte multe planuri, dar multe din ele vor fi de durată. Am învățat cu timpul să am răbdare și că e mai bine să aștept o vreme decât să fac lucrurile pripit. Termenul ar fi ediția jubiliară de 30 de ani, deci peste doi ani. Unul dintre planuri este acela de a ne concentra pe partea de educație.

A.C.: Care este reprezentarea ta ideală în acest context?

S.G.: Vreau să schimb foarte multe lucruri, dar în același timp vreau să mențin partea sănătoasă a tradiției, astfel încât acel bine cunoscut sentiment sărbătoresc gărânez să predomine pe toată perioada când oamenii se află aici. Părerea mea este că omul care vine la Gărâna

are foarte mult de digerat din punct de vedere muzical, trei-patru concerte seara, plus două concerte la matineu. Vom încerca să păstrăm această tradiție. Mi se pare că natura de aici contribuie mult la deconectare, alături de muzică. În același timp, am în plan să organizăm mici activități cu caracter turistic, dacă vrei, prin care să conducem oamenii în locuri pe care noi le-am descoperit. Se pot face mult mai multe lucruri decât să stai pe pontonul de la Trei Ape și să-ți bubuie un radio în urechi. Astfel, am descoperit un loc liniștit și frumos în care te poți relaxa și unde poți digera în liniște tot ce ai ascultat și trăit cu o seară înainte.

Reprezentarea ideală pentru mine rămâne integrarea preocupărilor muzicale în acest cadru natural de o mare frumusețe. Pentru început, ne vom ocupa de niște proiecte cu caracter social și de turismul de familie, ca să-i zic așa. Ce mă sperie sunt aspectele climatice extreme, mai ales pentru faptul că acesta este un factor necontrolabil, care cu timpul va putea influența chiar și industria.

A.C.: În ce măsură se leagă lucrul acesta de aspectul educativ, de care vorbeai?

S.G.: Este important că micuții care vin aici cu părinții, trăiesc o vreme în mediul acesta și, cu timpul, se formează, așa cum am făcut eu împreună cu sora și

Simona Giura

Simona Giura și Marius Giura

fratele meu. Acesta este un factor educativ implicit. Acum încercăm să facem acest sejur muzical cât mai atractiv în timpul zilei și pentru cei mici. Intenția este să inițiem niște trasee și niște activități atractive pentru generația următoare de „gărânezi muzicali”, care să-i ajute să dezvolte o înțelegere mai bună a locului. În acest sens, am început niște colaborări foarte bune cu localnicii de aici și sunt convinsă că lucrurile vor merge tot mai bine.

A.C.: Ești mulțumită de reușita acestei ediții?

S.G.: Da, prestația noastră a fost optimală, iar din punct de vedere muzical sunt foarte mulțumită. Mi-ar plăcea să văd mai mulți artiști români care, venind la festival, să observe și să cultive acel respect colegial specific branșei.

A.C.: Care este pentru tine *highlight*-ul muzical al festivalului?

S.G.: Bineînțeles că mi-a plăcut concertul omagiat E.S.T, dar dacă vezi ce se întâmplă în spatele scenei îți dai seama și mai bine de aspectul emoțional al acestui eveniment. Mie mi-a plăcut cel mai mult saxofonistul norvegian Tore Brunborg. Am apreciat în mod deosebit prestația muzicală a trupei daneze Girls in Airports, cărora le prevăd un viitor mare.

A.C.: Vorbește-mi despre ORA Jazz Festival de la Oradea, pe care îl conduci de câțiva ani buni.

S.G.: Cu ORA mergem mai departe și festivalul se dezvoltă foarte frumos. Între timp, am adăugat un program de promovare a artiștilor tineri, care are până acum o rezonanță foarte bună. Deja am întâlnit muzi-

cieni la congresul *Jazz Ahead* de la Bremen, care au zis-ă despre el și doreau să participe. Este un program-test, pe care sper să-l implementăm în viitor și la Gărâna. Ediția din anul acesta a festivalului de la Oradea se va desfășura între 14-17 noiembrie. În deschidere, îl avem pe Matheus Mochinsky cu orchestra filarmonică din Oradea, și mai apoi pianistul Arseni Rico, pe care l-am descoperit de curând. Mai sunt câteva apariții notabile, încă neconfirmate. Intenționez să conduc aceste două festivaluri de jazz și să mă ocup în continuare și de grafic design.

A.C.: Îmi divulgi ceva din *lineup*-ul de anul viitor la Gărâna?

S.G.: Nu vreau să dau nume, voi spune doar că vor fi mai multe trupe daneze pe afiș. În funcție de cum merge proiectul de consolidare a infrastructurii, vom ști câte zile de festival vom avea. Iar atunci când vor fi aduse toate schimbările pe care mi le-am propus aici, în Poiană, se va schimba și structura festivalului. Vor rămâne cele patru zile de festival, dar ne vom extinde cu proiecte pe o perioadă de câteva luni, care își vor avea împlinirea pe scena festivalului. Cred că un factor major care contribuie la această hotărâre este acela că îmi place foarte mult aici, este locul unde am copilărit și unde mă simt foarte bine. Îmi doresc în continuare să-mi petrec verile aici și de aceea încerc să atrag cât mai multe proiecte. Gărâna este locul unde vrei să fii.

Interviu realizat de
Adriana CĂRCU

Gărâna 2024

Bogat / sărac?

Amik ANNAMÁRIA

Eseistă, traducătoare

Poate niciuna dintre metaforele binare cu care surpindem realitatea nevăzută în efortul desăvârșirii nu are elemente atât de surprinzător și inspirator intersanjabile precum bogăția și sărăcia. În lumina Fericirilor, un soi de sărăcie se transfigurează în rai, iar în contextul parabolelor, bogăția se constituie în piedică sărăcitoare, ambele stări îmbrăcând sensul opus celui cu care ne-a obișnuit experiența empirică. Apoi, ca să nu ne permită nicio clipă complacerea în înțelesurile pe care le credem dobândite prin acest algoritm semantic, Scriptura ne scandalizează cu perspectiva că „celui ce are i se va da, dar de la cel ce nu are și ce are i se va lua”.

Rafinamentul literat și teolog ortodox Gergely Nacsinák ne lămurește: întrucât în discursul biblic expresiile precum bogăție, belșug, abundență, folos, roade apar mereu ca semne ale prezenței divine, a transformarea acestor atribute ale împărăției cerurilor în calificative individuale echivalează cu uzurparea unei poziții divine. Argumentul său este de la sine înțeles: bogăția poartă în ea un sens al infinitului, al unei treceri „dincolo” de orice stare limitată. Or, a acapara veșnicia ca bun propriu, a face saltul nefast de la *a fi* la *a avea*, în sensul în care acestea au fost cartografiate de Gabriel Marcel sau Erich Fromm, este o pornire incompatibilă cu însăși structura veșniciei: dragostea ca stare de deschidere, de dăruire.

Încercările de îmbuteliere a apei vii, în locul zăbovirii la izvor, ne vor lăsa însetați. În casa pe care și-o imaginează evreul Tevye cu nesațul săracului în memo-

abilul musical *Scripcarul pe acoperiș*, pe lângă uriașă scară care duce doar în sus, și cealaltă, și mai lungă, care duce doar în jos, o a treia ar fi „leading nowhere, just for show” – cred că această a treia scară, simbolul belșugului, ar fi cea pe care ar vrea să ne viziteze, în stilul Lui neașteptat, Dumnezeu.

Angela BACIU

Poetă

„Deseori văd săraci care sunt bogați și bogați care-s săraci, bărbați care sunt femei și femei care sunt bărbați, înțelepți nebuni și oameni fără de carte înțelepți”, spunea cândva Ioan Gură de Aur. M-am tot gândit zilele acestea cum să răspund acestei provocări. Tema acesteia e pe cât de generoasă, pe atât de grea. Am răspuns în gând în mii de feluri. Mi-am pus atâtea întrebări... Dar astăzi a venit răspunsul după o cursă nebună prin București, într-un taxi vechi, plin de praf și roți de cauciuc. Taximetristul, un tip la vreo 70 și ceva, rocker și fost înotător, cu nevastă sărboaică, îmi zice direct că mai are vreo trei luni de trăit, că e în metastază, are și diabet, e și cardiac. I s-a spus să facă tratament și să se lase de fumat. Păi, de ce? tocmai acum? aruncă vreo două înjurături în stânga și-n dreapta. Apoi râde cu poftă. Zice că viața e frumoasă, oricum ar fi ea. Că Cel de Sus e cu noi, aici. Și nevasta, firește. Mai zice că dacă moare, nu îi pare rău, că a avut o viață plină de aventuri și e bogat. A iubit și a fost iubit. Că are trei băieți ca niște brazi și doi nepoți. Ce bogăție mai mare poți să ai?

În boxe se aude Jimi Hendrix. Îmi iau rucsacul și

il văd cum își aprinde o altă țigară, turând apoi motorul ca un puști de 20. Și nu știu de ce, mi-am adus aminte de bunicu Radu. Îi plăcea să stea pe prispa casei la masa de lemn. Dădea drumul la radio, aprindea o țigară, spărgea o ceapă roșie, tăia o bucată de șuncă și privea livada. Uite ce bogăție și ce roșu e cerul! Când oi muri, aici să mă îngroapă. Nu știu dacă vorbea cu mine sau cu ciobănescul bătrân. Apoi scotea o găleată cu apă rece din fântână și o bea cu poftă. „Cel care nu are ce pierde, este bogat”, era vorba lui preferată. Nu știu unde o auzise, dar îmi plăcea. Și mă gândesc, primim bogății chiar de când ne naștem și până murim. Vedem răsăritul și apusul, îmbrățișăm părinții, ascultăm mierla, hrănim porumbeii și veverițele, ne rugăm, desenăm un șotron, urcăm un munte, coborâm o vale, ne iubim copiii, plângem de fericire, suferim când cel de lângă noi suferă. E furtună, apoi cerul devine senin! Cât de bogat este omul dacă trăiește cu ochii deschiși! Cel sărac? Sărac e cel ce nu aude, nu simte, nu vede. Restul... e literatură!

Maria HULBER

Eseistă

Cum nu există un jalon ferm între starea de sărăcie și cea de bogăție, merit să mă aperse de ispita de a-mi dori ceea ce, probabil, mi-a fost dat deja, îmi îndrept privirea spre cuvinte, spre sensurile lor vizibile, dar mai ales spre imaginile ascunse sau chiar pierdute din conștiința vorbitorilor de astăzi. Cuvintele nu doar că au consecințe, dar adesea exprimă o întregă concepție asupra vieții, transmisă prin filonul limbii materne. Astfel, cum s-ar putea explica ivirea în lume a unei expresii atât de pline de miez precum „a fi bogat sufletește”? Ce fel de reacții deductive s-au produs oare în retorta lexicală, pentru ca frumusețea sufletului să fie asociată cu bogăția? Odată desfoliat primul strat, mult îndatorat bogăției materiale, descopăr cu uimire că pământul poate fi și el *bogat*, că unele fructe sunt, la rândul lor, *bogate* în vitamine, tot așa cum oferta de carte a unei librării sau a unei edituri este *bogată* atunci când satisface diferitele gusturi de lectură. Neîndoind, seria poate continua: recoltă *bogată*, rod *bogat*, vegetație *bogată*, păr *bogat*, experiență *bogată*, masă *bogată* etc.

La polul opus, îmi amintesc cum, în cărțile copilăriei, sărăcia era adeseori înălțată la rang de virtute. Fata cea săracă era, oarecum previzibil, cea mai bună și mai virtuoasă. Cum să nu-mi fi asumat un asemenea model în primii ani de viață, când eram înconjurată de bunăstare și lipsa de griji din casa părinților? Abia mai târziu am înțeles că există totuși o fractură în acest mod de a privi lucrurile și că mult mai concludentă este pilda lui Iov din Vechiul Testament, pentru care sărăcia s-a dovedit a fi o adevărată probă de foc a mântuirii. În plus, nici seria frazeologică a cuvântului *sărac* nu este prea încurajatoare, purtând mereu, ca un stigmat, semnul lingvistic al lipsei sau al pierderii: *sărac* lipit, *sărac* cu duhul... De data aceasta, nu mi-e greu să aleg între cei doi termeni ai opoziției. Căci cum am putea dărui dacă nu am fi cu adevărat bogați, fie și numai sufletește?

Emilian IACHIMOVSKI

Poet

Nu am vilă, nu am mașină, nu am amantă. Nu am laptop, nu am televizor, nici câțel, nici pisică. Locuiesc la bloc, trăiesc din pensie, fumez și beau.

Nu beau cafea, nu beau coca-cola, nu exist pe Facebook. Nu am nicio idee că voi deveni altceva decât un cadavru. Nu am afaceri, nu ajut pentru recompense. Nu am timp.

DAR, am trei prieteni dumnezeiești, am o singură soție și un singur fiu. Am multe cărți care îmi înconjoară patul. Am o grădină de flori și o grădină de suflet. Le sap, le ud și le-ngrijesc pe-amândouă.

Sunt cel mai bogat sărac.

Florina JUNCU

Poetă

Recent, am văzut un filmuleț realizat de BBC în 1979, în care mai mulți copii, între cinci și zece ani, erau întrebați ce ar face dacă ar fi bogați. Un băiețel de vreo cinci ani a răspuns că și-ar cumpăra suc, mai multe feluri, cât suc și-ar dori. Probabil părinții justificau faptul că nu îi cumpărau suc, oricând și oricât voia, spunându-i că nu au bani. Reporterul l-a mai întrebat câți bani ar trebui să aibă, ca să fie bogat. Răspunsul, după o clipă de gândire, a fost „Paisprezece lire”. Un alt băiat

de vreo opt-nouă ani, a spus că el nu vrea să fie bogat, deoarece bogații au prea mulți bani și stau cu grija lor și nu știu cum să îi mai folosească. A adăugat: „Bogații sunt leneși și nu fac nimic, pentru că au servitori”. Cu siguranță, auzise toate aceste lucruri acasă.

Ar fi fost și mai interesant dacă reporterii continuau cu întrebarea „Tu ești bogat sau sărac?” și le-ar fi cerut copiilor să explice răspunsul. Am fi văzut cum acest binom, bogat / sărac, este o convenție socială, însușită de oameni prin comparație. Vezi ce ai tu, vezi ce au alții și apoi cineva îți explică faptul că X este mai bogat sau Y este mai sărac. Nu poți fi nici bogat, nici sărac în afara societății, fără o educație care îți spune ce trebuie să ai și cât, ca să fii fericit. Poate doar să îți lipsească niște lucruri, dar, dacă ai trăi singur pe lume, ar fi mai ușor de suportat, decât dacă ai fi înconjurat de alții care au acele lucruri. Atunci ai afla că ești sărac.

În unele triburi din pădurile amazoniene sau de pe insula North Sentinel, unde este interzis prin lege să pătrunzi, binomul „bogat / sărac” nu are nicio valoare. Membrii tribului se preocupă de aspecte ale supraviețuirii în mediul lor, refuzând intervenții exterioare. Mai există mici societăți edenice, mici universuri originare, în care „civilizația” nu a pătruns, pentru a le strecura locuitorilor dorința de a purta o haină de firmă sau de a avea o casă cu zece camere, pentru a-și etala avutul și a dobândi statut social. În asemenea microsocietăți, statutul social e dobândit prin abilitățile pe care le ai. Ești respectat pentru că ești un bun vânător sau pentru că ești un bătrân înțelept. Probabil că, în cheie metaforică, putem citi căderea adamică și ca un moment zero al descoperirii noțiunilor „bogat”, „sărac”. Atunci, omul și-a pierdut inocența, aflând că, având mai mult, mai mare, mai frumos, poate deveni admirat sau invidiat, poate fi în centrul atenției sau poate ajunge conducătorul comunității. Și uite-așa a apărut și mândria.

Adrian LESENCIUC

Scriitor

Provin dintr-o familie săracă, dintr-un sat sărac și uitat de lume, în care comunismul nu avea cum să se aplice. Am optat pentru cariera militară din motive ce țineau de gratuitatea întreținerii în anii de liceu și de asigurarea unui loc de muncă stabil. Am cunoscut sărăcia și umilirea în cele mai hidoase chipuri și am dat glas în romanele mele umilirii pe criterii sociale. Am crescut, bazându-mă pe forțele proprii și pe foarte multă răbdare, ajungând în ipostaza în care să-mi pot permite să spun că pot uita de sărăcie. Dar nu am uitat. Nici nu militez pentru politici de egalizare, ci doar pentru egalizarea șanselor. Cred în voința și puterea celor care vor să se rupă de chingile unei clase, unei poziții, unei caste. Mă înduioșează cel mai mult copiii care doresc să-și construiască un viitor, care se maturizează precoce și vor să își ia viața în propriile mâini. Dacă va fi să fac vreodată o fundație, aș face-o doar pentru a sprijini acești copii.

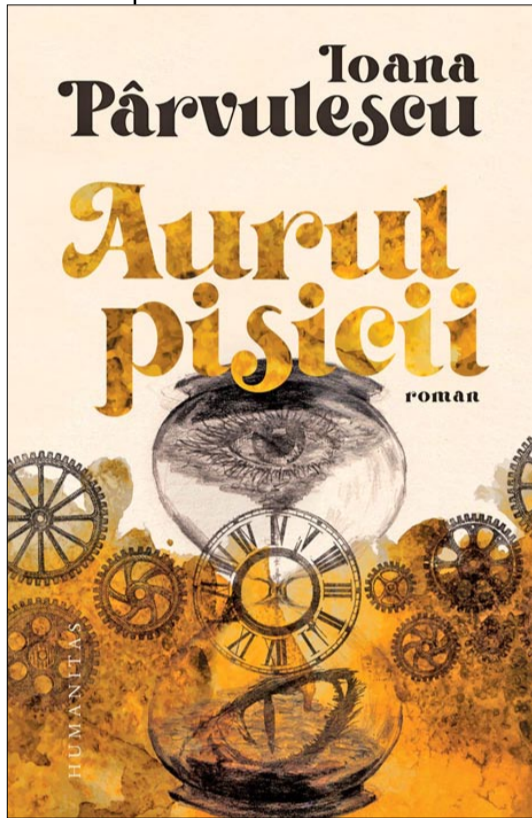
În ciuda acestei poziții sociale, am intrat în literatură, care a fost dintotdeauna un spațiu la care nu au avut acces decât cei de la clasa de mijloc în sus. Vechile povești comuniste cu literatura celor din clasele oprimate și exemplele strigătoare la cer ale celor ajunși în poziții de putere și la un nivel de bunăstare care să nu le fi permis să clameze cauze sociale sunt dizgrațioase. E adevărat, există mulți scriitori al căror parcurs în viață a însemnat cunoașterea sărăciei pe propria piele, dar literatura lor nu a venit din interiorul sărăciei, ci din afara ei. În plus, sărăcia din nesăbuiță - clamatele cazuri ale studenților români de la Viena care au trăit la limita subzistenței, permițându-și, totuși, să consume resursele financiare pe câte o seară de pomină în restaurantele din vechea capitală a Imperiului Habsburgic - nu poate fi considerată sărăcie.

Literatura aparține, ca rezultat al proiecției sociologice, în principal celor care provin sau care au ajuns cel puțin în pătura de mijloc. În aceiași ani ai clamării acestei virtuți a sărăciei, în comunism, erau înfierați o serie de termeni care aminteau de alte forme de organizare socială sau de regim politic. Unul dintre acești termeni pe nedrept respinși a fost „aristocrație”, care la bază desemnează un regim politic în care „conduc cei mai buni” și care presupune, implicit, existența unei elite. Literatura în sine e o formă de manifestare a aristocrației spiritului. Nu sărăcia temporară sau definitivă, nu bogăția iluzorie sunt mărcile clasei de elită a literaturii, ci doar aristocrația spiritului, în raport

Cu viața despăcată

Cristina CHEVEREȘAN

Literatura actuală – românească și nu numai – pare să aibă nevoie acută de povești. De dragoste. Nu de *chick lit*, nu de *romance*, nu de *reality show*-uri cu scenarii care mai de care mai îndrăznețe (pentru a folosi un limbaj... moderat). Inițierea, elaborarea, urmărirea și strunirea evoluției unei povești de dragoste pe pagină și dincolo de ea necesită un amalgam de atenție, delicatețe, sofisticare, maturitate și mai ales răbdare, pe care generațiile actuale de scriitori dau senzația că le-au pierdut. Sau le-au lăsat cu bună știință în urmă, gata de a satisfac

ce gustul unui public grăbit, scindat între multiple îndatoriri cronofage, orientat spre efemer și satisfacții imediate, până și-ntr-ale cititului. Pe fundalul ororilor ce sufocă lumea în fiecare zi, în răspăr cu indiferența cultivată a unor audiențe desensibilizate sau, dimpotrivă, prea vulnerabilizate pentru a mai putea suporta provocările realității, noul roman al Ioanei Pârvulescu e neconvențional prin însăși îndrăzneala de a reveni la o piatră de hotar a scrisului temeinic, așezat, cu tâlc: inexplicabilul ce unește și, nu arareori, separă doi oameni.

Cartea reprezintă o reîntoarcere pe propriile urme, o regăsire peste decenii de fragmente și momente ale sinelui narativ, înțelept dincolo de experimentele mai degrabă formale ale tinereții. Așa cum aflăm din precizările plasate la final (ca pentru a nu abate prematur interesul cititorului spre metatext), *Aurul pisicii* e un manuscris reșapat, revigorat, rescris după aproape un sfert de veac. Început în comunismul pre-decembrist, el s-a instalat în versiunea-i finală în era post-pandemică, după succesive și inevitabile schimbări la față ale comunității, indivizilor, circumstanțelor ce au făcut ca autoarea să nu se mai regăsească în schița inițială. „Mi s-a părut că sunt în cu totul alt punct al percepției și înțelegerii vieții”, mărturisește aceasta, care găsește tihna potrivită pentru a reflecta asupra unora dintre lucrurile ce adevărat importante în țesătura existențială a umanității: iubirea și timpul, mereu întrepășite.

De ce acum, de ce așa? Răspunde tot Ioana Pârvulescu, pregătită, parcă, de un interviu, după o autocritică obiectivă și un tur de forță de restabilire a unei ordini naturale a priorităților, atât în viață, cât și în scris: „M-am mirat mereu că în cele mai multe romane, inclusiv într-ale mele de până acum, dragostea se strecoară oarecum hoștește. De data asta am vrut să-i dau locul privilegiat pe care, la urma urmei, îl merită, pentru că ne încurcă viețile în mod exemplar și, adesea, ne construiește destinul. E o poveste riscantă, desigur, pentru că orice dragoste e riscantă. Nu m-am grăbit. Romanul de dragoste e un gen pretențios, pentru că, de fapt, nu știm ce este dragostea, chiar când o simțim, cum nu știm nici ce este timpul, chiar când îl umplem cu dragoste”.

Acești doi piloni ontologici definitorii, iubirea și scurgerea (presupus previzibilă) a clipelor, susțin o istorie ce îmbină nostalgia și candoarea trăirii cu actualitatea și autenticitatea expresiei, meditația analitic-introspectivă cu depănarea unui fir narativ mereu înodat și dezlegat, boțit și îndreptat la loc, cu abilitatea povestășului de vocație.

Să precadă titlul un basm cu animale fantastice, o fabulă postmodernă, un exercițiu de alchimie stilistică? Câte puțin din toate, niciuna pe de-a-ntregul. Anunțata istorie de cuplu e una cât se poate de modernă, aproape în răspăr cu scrierile cu parfum de secole trecute cu care ne-a obișnuit autoarea. Motanul Sebastian străbate paginile drept acompaniator de nădejde, mai degrabă decât personaj principal. Referința din titlu nu-l vizează neapărat, expresia cu rezonanțe feline trimițând, de fapt, la o piatră cu străluciri amăgitoare, fascinante și volatile precum formele fluide ale dragostei.

Protagonistii reali sunt Monica, medic veterinar cu o sensibilitate aparte, și partenerul ei, Sebastian Severin, biolog, prototip al savantului pe cât de inteligent, intimidant chiar, pe atât de vulnerabil și distrat. Prezența perpetuu absentă, interlocutoarea invizibilă pentru care se rememorează etapele unei relații în valuri, începută odată cu mileniul, e Sonia, fiica celor doi, miracol efemer cu durata de trei zile. Vocea Monicăi, indiferent de ludicul, bizarul ori tumultuosul celor retrăite, e încărcată de tristețile acumulate ale vremii ce mângâie, răsfăță, învață și rănește asemenea unui personaj în carne și oase.

Povestea cucerește prin onestitatea dezarmantă, prin abandonarea încorsetărilor emoționale și pretențiilor de detașare filosofică. Deși întrepătrunde comentariul de pe margine cu retrospectiva ce adaugă greutate și înțelesuri faptei desprinse ca atare din memorie, discursul refuză măștile și acceptă amestecul inefabil de entuziasm și patetism al trăirilor intense. Ioana Pârvulescu savurează dulcele-amăru al extremelor și surprinde fără complexe magnetismul detaliilor unei intimități lipsite de vulgaritate, dar copleșită de melancolia exploziilor interioare. Dacă, în genere, „fericirea trebuie ascunsă de semenii”, spațiul privilegiat al confesiunii permite redarea de scene delicate-amuzante ale vieții de cuplu („Odată, din senin, mi-a apucat mâinile și a început să-mi sărute degetele, pe rând, pe îndelete, certându-le: «Stați la coadă! Vă vine rândul la fiecare!»”).

Ori, dimpotrivă, furtuni devastatoare: „Mi-am desprins cu un gest smucit medalionul de la gât, mi-am scos inelul și le-am aruncat pe amândouă în mijlocul aleii. Ochii-mi erau orbiți de lacrimi [...] Aveam senzația că degetul meu, atâta vreme acoperit de inel, e acum în pielea goală. Mi-era rușine de pielea lui goală, mi-l acoperam cu mâna cealaltă de parcă ar fi fost obscen”.

Expresivitatea limbajului, directetea experienței (doar) aparent nefiltrate constituie, poate, atuul principal al unei cărți ce dă răgaz sentimentelor să se adune, să se decanteze, să se dea în spectacol și să se împlinescă într-o multitudine de nuanțe, aproape și departe de rozul ideal al butaforiilor hollywoodiene: „Orice dragoste reală are și o doză de ridicol. Dar numai când o privești din străinătate în care sunt ceilalți, numai când o comentezi cu gura celorlalți e de râs”. Autoarea ia aminte la asemenea subtilități și le prinde cu ace aurite într-un insectar afectiv remarcabil prin însăși simplitatea prezențării, o performanță greu de atins. Păstrarea echilibrului fin între înalțurile îndrăgostirii și abisurile kitschului nu e câtuși de puțin la îndemâna oricui. O demonstrează tonele de maculatură promovată în diverse medii și pe felurite căi, câtuși de puțin intelectuale.

Ioana Pârvulescu știe să se ferească de capcane fără a cădea într-un elitism reducător, deși manuscrisul abundă în intertextualități literare și muzicale de cea mai bună calitate. Un exercițiu palpitan? Intuirea surselor versurilor de melodii ce formează coloana sonoră a unei iubiri „ca-n filme”. Până la secțiunea finală ce dezvăluie cu acribie componența acestui „mix”, fredonezi în surdina printre momentele de răscruce ale unei relații ce nu se reduce la sensurile individuale ale unui studiu de caz în cheie minoră.

Regulile și complicitățile dintre Sebastian și Monica sunt pe cât de private, pe atât de aplicabile în teritoriul extins al anxietăților și căutărilor de teren ferm printre nisipurile mișcătoare ale oricărei acumulări prea puțin raționale și controlabile de sentimente. „E adevărat sau e de ceartă?” «E de ceartă!», răspundeam de obicei, sau «Doar un pic». Oamenii cred că la necaz spui adevărul, în rest te controlezi. Noi porneam, invers, de la premisa că tot ce se spune la ceartă e neadevă-

rat, e exagerat, e nedrept, că există adevăruri de ceartă, care-și pierd consistența când îți trece supărarea, și nu le luam în serios”.

Scriitoarea dozează atent metafora și amănuntul crud, descrierea cu parfum de romanță (vezi Bucureștiul pustiu de vara toridă) și vertijul copleșitor al dorinței („voiam să simtă că sunt prima”). Mai mult, creează suspansul cu siguranța unui autor de romane polițiste, răspândind indicii, anticipând, alternând euforia stărilor de bine cu replicile scurte și concluziile tăioase ale episodurilor implacabile. Subcapitolele se termină adeseori abrupt, prevestitor sau resemnat, împingând dezvăluirile înainte, stărnind și strunind curiozitatea după un tipar minuțios pus în operă (joc de cuvinte intenționat: mare parte a interacțiunilor din carte stau sub semnul teatrului liric, bine cunoscut și îndrăgit de autoare).

„Dragostea e metamorfoză”: remarcă aparent răzleață, partea tachinării inițiale ale seducției din chiar primele pagini ale romanului. Pe parcurs, transformările se succed odată cu anii. Totuși, e mai mult decât atât. Realismul descriptiv, pătrunzător al începuturilor face loc treptat unei alunecări în fantastic, iar structura de rezistență a scriiturii se dovedește mai elaborată și mai adaptată așteptărilor unui public actual, pentru care simpla sondare a psihicului și corporalului înlănțuite poate părea desuetă.

Ioana Pârvulescu schimbă registrul la Francis Scott Fitzgerald în *Strania poveste a lui Benjamin Button*, împingându-și protagonistă către o experiență-limită, ce o obligă să-și reconsidere obișnuințele, (dez)iluziile, legăturile cu propriile instincte, temeri, amintiri. Regresând printre vârstele propriului trup, cu mintea, intuițiile și reacțiile de adult, Monica e prinsă în colivia unui sine ce nu-i mai aparține întru totul, observându-și chinul destinului dinăuntru și din afara lui.

Frustrarea e acompaniată de revelații, perspectivele se adâncesc, exilul din propria ființă conduce, neașteptat, la un amestec de paroxism și liniște sufletească. Investigarea îndeaproape a tonurilor, variațiunilor, unduirilor infinitezimale ale minții și inimii tulburate de hipnoza dependenței, punerea celor mai personale manifestări în cuvânt, articularea și ordonarea lor pentru un partener de dialog ascuns pe veci dincolo de granițele lumii pământești și privat de experiențele-i multiple adaugă o dimensiune universală deja viu din paginile cărții. Contribuie și pleiada de apariții secundare pline de farmec, aplomb, carismă (precum adorabila Viki de la etaj, protectoarea bonomă a perechii de la bloc și proprietara fidelului Kronos) ori, dimpotrivă, învăluite în aura unei negativități pe care Pârvulescu se încapăținează să o tulbure prin circumstanțe atenuante, răsturnări de situație sau întrebări retorice cu iz cărtărescian: „Cum ar fi fost ca viața lui să o ia pe altă cale?”

Moartea subită a vecinului nenorocit și abuziv aduce în prim-plan potențialitatea până atunci doar sugerată, dedublarea esențială ce pare a locui fiecă individual asupra căruia adastă lupa observatorului tot mai deschis spre multitudinea de culori dintre alb și negru și ezitări-le profund umane dintre bine și rău.

Precizia condeiului, alertețea spiritului, acuitatea notelor și claritatea de cercetător cu metodă și chemare erau deja incontestabile în scrierile Ioanei Pârvulescu. Eruđiția, perspicacitatea, rafinamentul, sensibilitatea alimentează fără exhibiționisme inutile stilul voit robust, dinamic, suplu al unei relatări ce își dorește să captiveze și angajeze cititorul într-o căutare proprie, dincolo de întâmplările înșiruite cu iscusința istorisitorului de meserie. Profesorul, criticul, creatorul ludic și constructorul meticulos își unesc vocile și abilitățile într-o flexibilizare și permeabilizare a unui gen ce refuză perimarea, impunând adaptarea continuă la ere și condiții noi.

Aurul pisicii te învăluie și îți suspendă neîncrederea și prejudecățile, citindu-se ușor, aproape pe nerăsuflăte, trăindu-se empatic alături de personajele ce „fac umbră pământului” memorabil, trecând prin peripeții ieșite din comun în plin miez al cotidianului cotropit de banalitate, predictibilitate, repetabilitate. O carte de ținut aproape, cu întrebări și răspunsuri deopotrivă complicate și firești. Ca viața. Ca timpul. Ca dragostea.

Nostalgia centrului

Alexandru COLȚAN

Provocată de ambiția clarității și de *nostalgia centrului*, o complicată mișcare de revoluție conduce lectorul *Povestirilor lui Cesar Leofu* (Editura Cartea Românească, 2024, ediția a II-a, revăzută și adăugită, prefață de Vasile Popovici, postfață de Irina Petraș) prin straturile social-politic, psihologic și spiritual ale unui poliedru narativ aflat în mișcare. Narațiunea se pretează la cel puțin trei lecturi diferite, care se adresează nivelelor palimpsestului textual ca unor realități interdependente, și aduce în discuție trei feluri de a scrie literatură și trei definiții ale clarității (transparenței).

Înainte de toate, parabola domnului Chifu este un *roman-depoziție* (Vasile Popovici), care tematizează Istoria și devastările morale aduse de totalitarism, și printr-o referire la idealul securistic al transparentizării sociale. Aflată în legătură cu aceasta, călătoria prin volbura mentală a ucigașului în serie al cărui nume figurează în titlu, redactate sub forma unei confesiuni autentice, poate fi interpretată ca un exercițiu de obținere a *transparenței de sine*, ce subîntinde ideea Supraomului și hybrisul luciferic. Pe de altă parte, devalarea sămburelui afectiv al protagoniștilor, rezultat al unui proces lent al decojirii existențiale (Irina Petraș), deschide canaturile unei meditații eshatologice care problematizează relația dintre Bine și rău și a tinereții fără de moarte.

Fără excepție, transparența emoțională vizată de eroii romanesti pe drumul lor spre centru poate fi reușită numai prin miracol, adică printr-un pas înainte în orizontul sacralității.

În ambientul social în care „nimeni nu mai ascultă pe nimeni, nimeni nu are timp pentru nimeni, nimeni nu are empatie pentru nimeni, trecem unii pe lângă alții fără să ne auzim, fără să comunicăm, fără să ne vedem, fără să ne pese”, cursul tragic al Destinului și furia instinctelor primare polarizează personajele cărții în două treimi (Cesar Leofu, cu proiecțiile sale, V, și îngerul Serafim – respectiv Clara, în versiunile ei familiale, cu proiecțiile Valeria și Chiara), și le șlefuește fațetele rațional-social, afectiv-psihologic și fantastic-spiritual ale palimpsestului identitar.

Axul central al volumului îl constituie Cesar Leofu, un psihopat din specia precizată, cândva, de Augustin Buzura și de Nicolae Breban, al cărui profil amintește de Nebunul (*Le fou*) din Tarotul francez: ca și acesta, torționarul comunist simbolizează energia matriceală („numărul 0”, *inceputul*), voluntarismul, dar și debusularea existențială, declanșată de hiperbolizări narcisiste.

Leofu este un mare maestru al disimulării și al autoficțiunii. Animată, după cum acesta declară, de nostalgia centrului, viața sa e un fel de reprezentare continuă, un inepuizabil joc de măști. Ieșit din apartamentul modest, „pensionarul strămtorat” cunoaște, dintr-o dată, o incredibilă schimbare de *look* în fața cunoșcărilor pe care dorește să îi folosească. Așezat în fața pupitrului ocupat cu aparatură de filaj, el își reîmbracă haina securistului narcotizat de beția Puterii, intră în adevăratul său rol social, cel de *regizor existențial*. Marele talent actoricesc și viciul manipularii, născut din „spirit ludic, setea de a fi demiurg și jucător în lumea aceasta caraghioasă, plină de indivizi de mucava și de idealuri false” îl transformă într-un adversar deosebit de periculos și într-un criminal sexual eficient.

Chipul demonic pe care și-l justifică, în jurnal, cu satisfacție, în termenii „amoralismului superior” și ai „rebeliunii elitare” împotriva ordinii sociale corupte completează, de fapt, fișa de diagnostic a unui maniac sadic fără scrupule. Primul asasinat, comis împotriva Clarei întâi, o femeie care se încapățănase să-i reziste bătilor din anchetă, este motivată prin frustrarea

unei iubiri neîmpărtașite. Crima comisă împotriva Clarei a doua, devine deja (unica) sursă de obținere a plăcerii și a *elixirului tinereții*. Accidentală, uciderea Clarei a treia marchează apogeul unei „munci” îndelungate, și este, din nou, generată de frustrare (femeia „nu îi recunoaște meritele excepționale”) și de gelozie. Ceea ce surprinde, totuși, în psihologia acestui sclerarat este sclipirea culturală, vie precum o lucarnă deschisă în noapte: Leofu își proiectează eșecurile amoroase în arhetip, ca rateuri ale *atingerii centrului* prin reîntregire androgenică.

Următoarea fațetă a iubirii nu mai este patologică, ci erotică. Pentru V. și Clara, dragostea înseamnă beție carnală, contopire exploratorie până la incandescență și respirație comună, blestem demonic, ce înrobește și mistuie vieți. Experiența adulteră, dantescă, îi marchează pe parteneri în feluri diferite. Pe profesorul de electronică stihiiile sentimentului îl atrag în centrifuga remușcărilor, îi provoacă scindarea sufletească și pierderea carierei. Femeii îi oferă ocazia autodescoveririi sexuale, cu prețul sacrificării căsniciei și a pierderii copilului. Cu toate că este luminată de flăcări negre, înalte, și soiul acesta de iubire are parte de licărirea, discretă, a suprafirecului: așa-numitele întâlniri inexplicabile, *rezonante*, a lui V. cu Clara, episodul *topirii fizice* a bărbatului pulverizat, fluidizat interior prin compromis și dedublare.

Cea de a treia ipostază a iubirii este serafică și vine să explicitizeze primul postulat auctorial, prezent în Addenda cărții („Nu cred că se poate descrie cu adevărat lumea omului despărțită de lumea spirituală, celestă”). Ea învaluipe pagina, prin veghea luminoasă a Valeriei pentru sora căzută într-un „somm de piatră”, care ne amintește legenda Celor șapte Adormiți și basmul popular german. Apariția îngerului Serafim face ca timpul, înghețat la ora 12, dar și spațiul casei, să capete dimensiuni religioase. Devotamentul, respectul, admirația Valeriei pentru ajutorul și învățătorul ei, căruia în mijlocul nopții îi cresc aripi, dar și moartea soțului, a lui Cesar Leofu, îi produc miracolul rețezirii la viață: iubirea *agape* devine, astfel, singura dintre toate felurile iubirii în stare să *se împlinească*.

Nici descrierea lumii angelice nu este, însă, lipsită de bemolii săi ironici: după cum ne dezvăluie Serafim, violența bătăliei împotriva răului „stratificat, labirintic”, obligă congregația îngerilor să dezbată o reformă de ansamblu și să voteze modificarea codicelui intern.

De la tema iubirii, un pendul nevăzut pare a deplasa atenția cititorului înspre tema morții. Spectrul thanatic îi provoacă anxietate neînfricată lui Leofu, și devine dinamul care îl mobilizează pe el și pe Chiara să caute rețeta nemuririi. Opiria clipei, prin leacuri alchimice sau prin crimă, nu poate fi, bineînțeles, definitivă – din contră, ea imprimă timpului un efect contrar: odată repornite, roțile acestuia au prostul obicei să accelereze și să grăbească momentul de exit.

De la un moment dat, prozatorul se îndepărtează de firul acțiunii și își invită, ludic, cititorul să contemple spectacolul abstract al unei triple reflexii: ficționalul, *realitatea textuală* (tripartită, așa cum am văzut), se răsfrânge în *realitatea fizică* a Lumii și în *realitatea autorului* însuși.

Între lumea materiei și pagina scrisă există, fără îndoială, un sofisticat raport de echivalențe și de intrări în acord. Universul fizic al lui Gabriel Chifu magnetizează și se pigmentează cu tot mai multe elemente fantastice: întâlnirile aleatorii, *semnele*, repetițiile semnificative îi împletesc un halou supranatural și îngroașă impresia de tragedie antică, în care zei anonimi intervin nestingheriți asupra oamenilor cărții. Realitatea materiei este *transrațională*, pe potriva celei descrise de Basarab Nicolescu și a celei respinse de către devotul creștin: „Lumea nu se mișcă numai după regulile stupide ale rațiunii, ci există o sumedenie de legături secrete și de cauzalități mis-

terioase, în care totdeauna am crezut și pe care am căutat să le relievez cât mai convingător de-a lungul întregii mele existențe”.

În al doilea rând, în *Povestirile...* domnului Chifu fantezia nu mai concurează sau îmbogățește realul, așa cum se petrece în alte scrieri ale sale, ci îl *definește, îl creează*. Acest proces se produce în trei moduri. Primul din ele are de-a face cu tehnicile de manipulare, intoxicare și propagandă prin care torționarul trecut în rezervă născocoște sau încearcă să influențeze *Realitatea socială* comună. „Ficțiunea asumată este mai puternică decât realitatea, minciuna trăită cu intensitate este mai puternică decât adevărul”, explică *ficționarul social* în jurnalul său.

Pentru Cesar Leofu, distrugerea vieților semenilor nu este altceva decât un mijloc de distracție, o paradă a forței vitale și o *formă greșită de apropiere de centru*: „Falsele mele identități (...) asumate deveneau autentice, într-un elan magnific de a cuprinde cu firea mea realul, de a-l epuiza, și de a mă găsi pe mine însumi revărsat în Marea ființă a lumii”; „m-am jucat cu timpul, l-am deformat, l-am modelat, i-am încetinit scurgerea sau i-am accelerat-o (...), am rescris realitatea, am făcut Istorie (cu I mare!”).

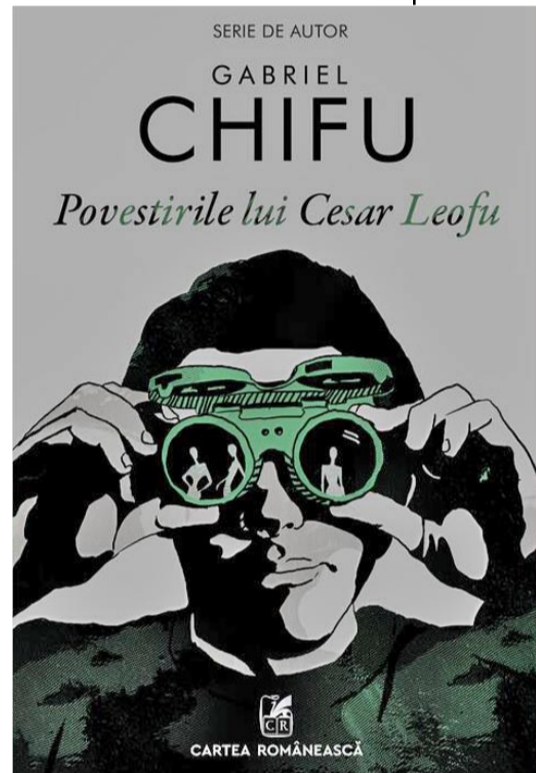
Individul acesta pare să nu înțeleagă că, în *Universul supus legilor reciprocității*, atunci când înșală, măsluiește, falsifică, el se falsifică, de fapt, pe el însuși, și se rătăcește continuu, unul după altul.

A doua metodă de fabricare a realului este *istorisirea*: „Faptele nu există dacă nu le povestești, tot farmecul stă în a le povesti”. În *Suprarealitatea borgesiană* a acestui roman, în care *totul e real și totul e vis*, rațiune și simțire, aparență și esență, nu mai surprinde pe nimeni că pasărea cu aripi largi, pe care Cesar Leofu o visează după înfăptuirea ororilor sale, îl urmărește, cu proprii săi ochi, de pe creanga unui copac.

Cea de a treia modalitate de materializare a fantasticului este *credința*. Atunci când o persoană are inocență și credință, o asigură îngerul Serafim pe Valeria, i se poate deschide poarta miracolului, așa după cum atestă trezirea din somn a Chiarei Leofu.

Un miracol este și creația literară, afirmă autorul, în Addenda care încheie volumul. *Cine a creat*, ne putem întreba, până la urmă, Realitatea-puzzle a domnului Chifu, această Lume vie, multietajată, construită din întretăieri de planuri și suprafețe reflectorizante, despicate de interogații și suind, prin cercuri parabolice, spre miracolul creștin?

Ceea ce se poate afirma cu siguranță este faptul că Gabriel Chifu a reușit, prin această carte, să încheie relația „viață – singurătate – dezolare – absolut – putere – minciună – istorie – deșertăciune – felul cum trece timpul peste noi – zona invizibilă – speranță – divinitate – moarte” într-o ecuație a trimii (simbol al Creației și al conjuncției alchimice și spirituale), doar ca s-o deschidă, ulterior, în desenul Universului ca un labirint rotitor de particule în care se oglindește Divinitatea.

O formă de rezistență

Grațierea BENGHA

În intervalul unui dezechet aproximativ a debutat Ileana Mălăncioiu. A publicat prima carte în 1967, câțiva ani după ce întâiul val șaizecist a arătat că fusese contaminat de spori ideologici. (E drept, în proporții diferite.) În poemele debutului, reprezentarea personală a copilăriei (ca avatar al lui Koré) se lăsa convertită în imagini ale memoriei anistorice, de sorginte bergsoniană. Memoria spectrală redescoperă noduri între timpuri și lumi cărora li se uitaseră răspântiile. Încrămenirea ritualică a trupului, curajul metamorfozei lui într-un traseu organic de trecere a fluxului vital (pe muchia preschimbării în răceală a morții), stranietatea metaforei păsării tăiate care, în diversele ei ipostaze, i-a traversat întreaga operă poetică, severitatea observației realiste aflate, bizar, în preajma unui potențial miraculos au făcut ca poemele să împletească dramatismul contingent și elevația spirituală.

Ileana Mălăncioiu
Am reușit
să rămân eu însămi
Ediție definitivă

Ardere de tot, volumul publicat în 1976, a generat primul conflict serios cu cenzura. Au urmat alte tensiuni – provocate de creația poetică, dar și de activitatea de la Televiziunea Română ori de la revista „Viața românească”.

Nu e de mirare, așadar, că înainte de 1989 Ileana Mălăncioiu i s-a luat un singur interviu, chiar dacă devenise un nume fără de care harta poeziei contemporane nu putea fi complet cartografiată. De fapt, Tia Șerbănescu pregătise un interviu pentru „România liberă”, însă textul a fost oprit de la publicare. A apărut abia mai târziu, în aceeași publicație, după cotitura istorică din decembrie.

Din 1990, exercițiul analitic și refuzul de a negocia cu puterea au luat forma discursului public: Ileana Mălăncioiu a devenit una dintre vocile lucide și acide din societatea românească. Explorările și diagnozele ei dădeau măsură înțelegerii subteranelor, fără a renunța la apetitul levitațional al conștiinței proprii. În acest răstimp, interviurile în presa scrisă, la radio și la televiziune s-au adunat cu destulă parcimonie, pentru că scriitoarea și-a păstrat libertatea de a selecta perimetrul media în care urma să apară. Egolatrului atotștiutor, imposturii zgomotoase și vedetei prezentate până la saturație, Ileana Mălăncioiu le-a opus, cu stăruință, rezerva înrădăcinată în gândire clară și întreținută de sevă etică.

Dialogurile în care s-a lăsat antrenată Ileana Mălăncioiu au fost strânse într-un volum apărut în 2016 și intitulat *Am reușit să rămân eu însămi*. Primei ediții i se adaugă acum o ediție definitivă*, care adună interviurile publicate în presa scrisă, din 1994 până în prezent. Rămân needitate, așadar, interviurile de la radio și cele de la TVR (în dialogurile cu Vartan Arachelian și Eugenia Vodă). Absența acestora a fost alegerea autoarei, pentru care exigența față de sine continuă să facă parte din formula optimă a scrisului și a vieții. Motivarea se află în *Notă asupra primei ediții* și are ca argument implicit faptul că tipurile diverse de discurs (cu alte reguli și alte depozite stilistice) nu intră, în chip natural, pe același canal de transmisie.

Folosită în poezie, în filosofie, eseu și interviuri, partitura discursului scris lasă la vedere diferențele de

abordare și de limbaj, dar nu înlătură fluxul care, printr-o rețea de capilare, unește textele Ilenei Mălăncioiu. Opera ei se ridică pe o împletitură de conduite ce leagă între ele cărți variate ca gen și provenite din vârste create diverse, așa cum integrează proiecții sincrone de biografie spirituală și intelectuală. *Grosso modo*, paginile scriitoarei sunt reformulări ale unei suprateme fundamentale: identitatea de substanță dintre viață și moarte, pe care (într-un interviu luat de Marta Petreu în 1997) poeta și-o explica prin apartenența ei la lumea rurală, tradițională.

Așadar, interviurile din *Am reușit să rămân eu însămi* ies din tiparul unui dialog purtat în jurul faptului divers, pentru a intra în straturile unei creații și în pliurile unei biografii. Am citit prima lor ediție, le-am reluat acum în ediția definitivă (cu tot cu cele câteva texte adăugate), încercând să am în vedere acea interogare a lizibilității expusă de Matei Călinescu când a făcut distincția între lectură și relectură.

Nu am nici o îndoială că scrisul Ilenei Mălăncioiu – indiferent de forma generică în care se manifestă – are acea coerență pe care numai un act original de *înțelegere* a lumii și de *exprimare* a ei i-o poate da. O experiență de viață și un set statornic de valori au fost preschimbate în surse ale unei forme de cunoaștere ce își alege, liberă, expresia. În întregul lor, interviurile dezvăluie (în etape, cu întreruperi, reluări și nuanțări microscopice) miezul tare al existenței, gândirii și poeziei Ilenei Mălăncioiu. De aceea, recitirea lor redimensionează matricea unei creații. Și ne împinge, indirect, să îi măsurăm din nou densitatea.

Coagulat în jurul câtorva teme majore (moartea, copilăria, singurătatea, răspunderea morală) apare discursul scris al Ilenei Mălăncioiu. Decelabil și în poemele din primele volume, nucleul etic a ieșit cu totul de sub camuflaj în *Urcarea muntelui*, volum drastic mutilat de cenzură. Cartea apărută în 1985 (și parcă vag anunțată de primul poem din volumul *Sora mea de dincolo*, intitulat *Muntele*) făcea trecerea de la suferința individuală și solitudinea în fața morții spre extenuarea agonice a colectivității. Sau fixa puntea de la faza estetică la etapa etică – evoluție subliniată de critici. Dar unde se află, întotdeauna, pericolul? Acolo unde se insinuează moartea psihică, în tensiunea dintre controlul autoritarist și deficiența rezistenței etice: „Mai mult decât moartea, mă obsedează moartea psihică, pentru că nu pot îndura gândul de a fi morți înainte de a fi murit.” Iar moartea psihică poate contamina un șir lung de conștiințe, a căror mișcare somnambulic-atopică nu poate fi oprită de limpezimea (est)etică.

Neputința de a schimba stări și atitudini tulburi, care transformă dezastrul latent în iminență, îi amplifică Ilenei Mălăncioiu anxietățile, îi stârnește confesiunea polemică și îi întreține căutarea unui *locus* propriu. Acesta particularizează mărturia experienței sinelui, cuprinsă într-un registru spiritual și creator marcat de încercări individuale și istorice traumatice. Metabolizate, tensiunea tragică și etica suferinței transfigurate ies la suprafața interviurilor, a eseurilor și a poeziei – fiindcă (după cum afirmă în dialogul cu Victoria Milescu) „pentru un poet autentic, poezia nu e doar un text, [...] ci expresia unui mod de viață. Mai precis, a felului cum se raportează la lumea din jur și cum răspunde la semnalele din afară.” (p. 39).

De prea multe ori, semnalele din afară au fost (și sunt) distorsionate de abjecție și proliferate de un deficit moral prelungit. Formele lor de manifestare acoperă varii poziții pe plaja societății, de unde atacă inclusiv un fenomen care a sintetizat, ani de-a rândul, supraviețuirea și evoluția. De aici este alimentată una dintre revoltele Ilenei Mălăncioiu: rezistența prin cultură a fost strident batjocorită, însă rezistența prin incultură sau impostură e întâmpinată de o îndărătnică tăcere. Aceași tăcere, arareori spartă de glasuri singuratice, înconjoară „păcatul original al statului nostru de drept” (p. 81).

În ecuația creației (la scară cosmică sau umană), cuvântul este fondator. Însă capacitatea lui de creație e condiționată de orizontul adevărului – adevăr pe care scriitorul ar trebui să îl slujească fără preget. Protejată în sfera adevărului, resursa creatoare a cuvântului a fost metabolizată încă din vremea în care, copilă fiind, avea în casa părintească numai *Biblia* și *Viețile Sfinților*. Lu-

crul la câmp, alături de familie, a avut rolul lui. De fapt, un dublu rol apare la nivelul expresiei plastice și, mai ales, a modelat raportarea la existență: „Nu știu dacă poezia e un act de exorcism, dar e, fără îndoială, un exercițiu de supraviețuire. [...] Atunci când trudești la un vers, uiți de durerile care te apasă, de timpul care trece și de moartea care pânđește de când te-ai născut. Te comporti ca un țaran care asimilează grădina lui grădiniștii raiului și face tot ce e de făcut prin ea până la sfârșitul vieții, convins că lumea nu se termină aici, ci, dincolo de hotarul care nu e ușor de trecut, mai există, în mod neîndoelnic, ceva.” (p. 109).

Mai târziu, doctoratul în Filosofie (pe un „drum ocolit și, în aparență, [...] fără motivație venită din interior.” - p. 28) și atenția concentrată pe vina tragică (de la tragedia greci la Shakespeare, Dostoievski și Kafka) i-au arătat, din învelișuri diferite, șubrezenia limitei dintre povară și eliberare. I-au dezvelit fragilitatea criteriilor adevărului – care poate fi pervertit și distrus pe dinăuntru. „Fără aceste lecturi, care m-au îndepărtat pentru câțiva ani de poezie, dar m-au făcut să văd altfel lumea și limita, nu știu dacă aș fi reușit să depășesc faza de început și să scriu *Ardere de tot* și *Peste zona interzisă*.” (p. 28).

Ca nucleu ale creației și ale unei biografii spirituale, libertatea (definită prin legile sale morale) și renașterea interferează într-un discurs care, prin unitatea lui multifațetat exprimată, se preschimbă în agent al inexprimabilului. „Ca și credința, scrisul mi se pare prin el însuși un fel de moarte a morții și de reînviere a vieții”, mărturisea scriitoarea în interviul acordat Martei Petreu – pentru mine, cel mai intens dialog dintre toate dialogurile. Dacă Jankélévitch privește nașterea însăși ca triumf metaempiric asupra morții, pentru Ileana Mălăncioiu scrisul este o reacție la ireversibil. Sau un alt chip al lui. În paradigma față-revers se situa și în 2006, când i-a răspuns Laurei Albușescu astfel: „pesimismul meu și obsesia morții nu sunt decât un revers al obsesiei vieții și al sensului ei, pe care nu preget să-l caut, în pofida a tot și a toate, știind că disperarea e cel mai rău dintre ele, întrucât te împiedică să acționezi și conține în sine pierzarea.” (p. 69)

Dar ontologia căutării se poate întrezări și într-o carte salvată, cum a fost *Ferestrele zidite* a lui Alexandru Vona, romanul pe care Ileana Mălăncioiu l-a sprijinit să apară, la cincizeci de ani după momentul în care a fost scris, transformând un naufragiu cultural într-un succes nesperat. O poziție specială ocupă, în memororii, Lucian Raicu: „despre inteligența sa, nu cred că s-ar putea spune că era ascuțită. Fiindcă el simțea literatura nu doar cu mintea și cu sufletul, ci prin toți porii. Iar faptul că trăia în lumea cărților ca într-o altă realitate, numai a sa, îl făcea să depășească sfera propriu-zisă a criticii.” (p. 99).

Ileana Mălăncioiu știe să asculte, să urmărească mișcările din câmpul literar. Îi citește pe scriitorii tineri (după cum arată în dialogul cu Bogdan Crețu), cunoaște dinamica literară de la Bistrița (e sugestiv interviul acordat lui Olimpiu Nușfelean) și e atentă la ce se întâmplă pe scena lumii. În același timp, își duce mai departe căutarea, în liniște, fără să extragă cuvântul din sistemul lui de raporturi cu adevărul. „Gândul că până la urmă am ajuns acolo unde trebuia și că am reușit să rămân eu însămi, în pofida a tot și a toate, îmi dă liniștea necesară pentru a mă bucura atât pentru ce m-a ajutat Dumnezeu să fac, cât și pentru ce m-a ajutat să nu fac.” (p. 103) Nu percutanța instinctivă, ci vitalitatea moral-răspunzătoare definește scrisul Ilenei Mălăncioiu. Iar dacă poezia ține de tinerețe, după cum a afirmat în repetate rânduri, „la ora asta, mi se pare important în ce măsură ceea ce am scris fiecare atunci mai rezistă, nu doar ca mărturie, ci și ca literatură”. (p. 46).

Există, pe câmpul de gravitație, alunecări care înglobează imponderabilele suișuri și urcușuri care nu își conțin căderea. Cum există cuvinte care nu îngăduie înțelesurilor să se macine. Așa s-ar putea explica, într-un contur metaforic, rezistența scrisului Ilenei Mălăncioiu.

* Ileana Mălăncioiu, *Am reușit să rămân eu însămi*, ediție definitivă, Iași, Editura Polirom, 2024, 282 p.

Suveranismul, contemporanul nostru

Valentin CONSTANTIN

O profesiune de credință teribilă a cucerit prim-planul ideologic din România: *suveranismul*. De la sine înțeles, în astfel de situații, întrebarea stringentă ar fi următoarea: totuși, ce este suveranismul?

Dacă aș fi într-o dispoziție mai proastă decât cea de acum, aș expedia răspunsul. Aș spune, de exemplu, că este cea mai simplă ideologie. O ideologie dintr-un muzeu militar improvizat în care, în absența armelor, spațiul ar fi umplut cu mantale impermeabile, căști, nasturi și bocanci.

Și, totuși, suveranismul este un curent politic care a pătruns pînă în societatea civilă. Am auzit recent un avocat relativ cunoscut care afirma public, nu fără o vag ascunsă mîndrie, că este naționalist și suveranist.

Suveranismul are în mod clar la bază o frustrare. Se pare că statul, deși nominal suveran, nu mai este la fel de suveran pe cît era într-o perioadă mitică de la începuturile sale. Spun „perioadă mitică” pentru că nici măcar un fapt cum este independența statului nu este prea clar. Mai precis, nu este prea clar dacă noi suntem independenți din 1877 sau din 1878, atunci cînd suveranitatea recunoscută de marile puteri dădea sens independenței.

Diminuarea sau erodarea suveranității statale de care se vorbește astăzi este o consecință, uneori acceptată expres, alteori neintenționată, a dezvoltării relațiilor internaționale. Preocupările legate de abandonarea suveranității nu sînt de dată recentă în Europa. Am scris de cîteva ori despre „suveranismul” unei părți din elita franceză, cea care a blocat în 1952 sistemul de apărare comună, acceptat inițial, de statele occidentale. Acum, mi se pare interesantă poziția lui Milan Kundera de la Congresul scriitorilor cehoslovaci din 1967.¹ Deși, evident, Republica socialistă nu era vizată de integrarea europeană, Kundera, ca observator al creșterii celor trei Comunități, era preocupat de integrare pentru că i se părea un proces politic greu de evitat în viitor.

Însă pierderea sau păstrarea suveranității în contex-

mul unei integrări depindea în ochii săi de valoarea culturală a poporului ceh. De aceea, evocă pericolele actuale, în 1967, care amenințau „să arunce națiunea cehă o dată în plus la periferia culturală a Europei”. Deoarece cultura „servește la justificarea și la păstrarea identității noastre naționale”, spune Kundera. Mi-a atras în mod special atenția o observație care, *mutatis mutandis*, ar putea să ne preocupe și pe noi: „Provincialismul nu este doar apanajul orientării noastre literare, ci mai ales o problemă legată de viața întregii societăți, de educația ei, de jurnalismul ei etc”.

Voi reveni imediat cu provincialismul nostru. Chiar și înainte de începutul organizării internaționale prin structuri de organe create de statele suverane, deja un simplu tratat de alianță afecta libertatea de mișcare și chiar de expresie a statelor implicate. Primele organizații internaționale, organizațiile tehnice, au devastat libertatea statelor. Gîndiți-vă că țara noastră nu a avut absolut nimic de spus în legătură cu mai multe reglementări internaționale care o obligă. De pildă, nimic despre regulile de circulație a autovehiculelor, nimic despre normele circulației maritime sau despre regulile aviației civile. Toate pretind o acceptare și o respectare a normelor care în sufletul suveranist s-ar numi „supunere oarbă”.

Dar suveraniștii nu suspectează acest tip de reguli tehnice, oricît de constrîngătoare ar fi. În primul rînd, sînt suspecte deciziile din organizațiile politice internaționale. Prima organizație politică cu vocație universală, Națiunile Unite (o versiune ameliorată a Ligii Națiunilor) a procedat la o verticabilă amputare a suveranității statelor. A creat un super-organ, Consiliul de Securitate, care a asigurat preeminența celor cinci mari puteri din 1945 în noul sistem internațional. Deși nu erau mari puteri comparabile, consensul lor și numai al lor, a atestat pentru toate un statut identic. Competențele cu care a fost dotat Consiliul de Securitate în Cartă erau supranaționale. Carta de la San Francisco a ridicat guvernelor competența constituțională a războiului ofensiv. Apoi, Consiliul poate emite rezoluții obligatorii și chiar executorii fără consimțămîntul statelor. Curios, Consiliul nu pare să se confrunte în mod serios cu reacții suveraniste.

Suveranismul politic românesc pare să fie un fenomen european aculturat. Suveraniștii europeni sînt nemulțumiți de o serie de acte ale Comisiei Europene și ale Parlamentului European. În numele a ce? În numele identității naționale. Prea mult amestec în politica internă a țărilor mici și mijlocii, a membrilor de dată recentă, mai slabi integrați și cu statut de beneficiari de fonduri. Uneori amestecul politic este bazat în mod simplist pe un concept evaziv, *rule of law*.

Chiar dacă uneori suveraniștii pot susține critici coerente ale activității instituțiilor, ei nu pot depăși cîteva dificultăți. În primul rînd, statele membre monopolizează mijloacele de acțiune în cadrul Uniunii: deliberări și voturi. În calitatea lor de minoritari în politică, nu posedă nici în Europa mijloace serioase de acțiune. Chiar și în Parlamentul European unde, aparent, suveraniștii au libertate de acțiune, în realitate, statele controlează marile grupuri politice și le rezervă minorităților tot ce se poate declama în regim de criză cronică de timp.

În al doilea rînd, suveranismul este lipsit de coeziune și, pînă la urmă, de coerență. Pentru că nu am auzit pledînd bărbătește pentru ieșirea din Uniune. Ei cer Uniunii autolimitare, mai multă atenție pentru identitățile naționale, mai mult respect pentru valori pe care suveraniștii le consideră imutabile și, pe cale de consecință, inviolabile.

La ce s-ar putea ajunge în ipoteza pur teoretică în care organele Uniunii ar accepta excepțiile suveraniste?

S-ar ajunge la un regim al derogărilor, care se poate extinde nelimitat în funcție de identitățile naționale care se presupune că au fost afectate. Regimul derogărilor este în clară și perceptibilă contradicție cu scopul Uniunii de a crea o omogenitate cît mai mare a membrilor, care să garanteze propria sa identitate. Prin urmare, dacă ești un suveranist tipic, atunci ieșirea din Uniune este mai coerentă decît încercarea de a lucra împotriva identității ei.

Pentru mine, în acest moment întrebarea fundamentală este următoarea: cum devine un lider suveranist român observabil în mediul internațional?

Suveraniștii noștri nu sunt intervievați în publicațiile globale sau în cele cîteva canale TV cu audiență cvasiglobală. Le rămîn spațiile organizațiilor internaționale, în primul rînd ale organelor plenare, cele care reunesc toate statele membre sau toți membrii parlamentelor. Ce Bucefal politic ar putea călări suveranistul român scăpat în mediul internațional?

Cred că există pentru el un singur vehicul disponibil: egala demnitate care se așteaptă să îi fie recunoscută, bazată pe egalitatea suverană a statelor. Chiar dacă nimeni nu contestă egalitatea de tratament pentru membrii Parlamentului European, rămîn totuși șanse să fi privit acolo ca un personaj de mîna a treia într-un conclave format de politicieni care sunt în țările lor, aproape fără excepții, politicieni de mîna a doua.

În ce privește egalitatea, în Uniunea Europeană, mai mult decît în orice organizație, aceasta contează destul de puțin. Dacă aparții unui stat membru al cărui vot în Consiliu este mediocru ponderat beneficii de o atenție mediocră. Eventualele opinii critice nu prea interesează, eventualele propuneri personale și mai puțin. Rămîne impactul propriei personalități. Cei care, din motive imputabile sau neimputabile, arată ca niște hărțuitori de meniuri grele, sau cei cu eleganța subminată de materialele folosite nu prea rețin atenția. Nici purtătorii de veșminte folclorice sau cu elemente de folclor. Cu un simplu discurs de cîteva minute, un suveranist nu obține nimic, iar în ultimul său an de mandat încă va fi obligat, la cerere, să își repete numele și să își precizeze grupul parlamentar.

Însă dacă are norocul să fie ajutat de o alură ieșită din comun, de o voce bună și de un instrumentar scenografic asemănător cu al actorilor ambulanți, ar putea obține puțină atenție.

Recent, presa noastră, a cărei perspicacitate o cunoașteți deja, a fost indignată de intrarea zgomotoasă a unei suveraniste locale în Parlamentul European. Cu cel mai sănătos umor involuntar pe care îl dezvoltă redactorii de știri s-a afirmat că suveranista făcea țara de rîs, de parcă ea ar fi reprezentat țara și că ne punea pe toți într-o situație penibilă, de parcă ar exista un index european al situațiilor penibile la care să ne raportăm. Desigur că tot ce a făcut și va mai face în continuare distinsa doamnă reprezintă acte produse cu titlu personal.

Pînă la urmă, suveraniștii împart în mediul internațional aceeași dușmanie cu populiștii și cu alte personaje aparținînd extremei diletante. Primul dușman redutabil este dușmanul extern numit *cafeteria* sau bufetul. La organizațiile internaționale, auditoriul petrece mai mult timp la *cafeteria* decît în sala de ședință, iar suveraniștii nu au mijloace să îi extragă pe oameni de acolo.

Al doilea inamic este intern. Este chiar provincialismul despre care vorbea Milan Kundera, o problemă legată de viața întregii societăți, de educația ei, de jurnalismul ei. Cele trei legături scoase în evidență de Kundera par bucăți dintr-un uriaș cerc vicios, imposibil de cuprins dintr-o privire. Nici sub tortură nu ar putea mărturisii un suveranist autohton o soluție rezonabilă pentru un deficit concret de suveranitate. Însă jurnalistul român nici nu îi pretinde astfel de mărturisiri. Respins în lume, suveranistul român ar trebui să se transforme din tribun în pisălog local. Datorită jurnaliștilor noștri, veți admira multă vreme de acum înainte un curent politic ținut în viață cu sprijinul aparatelor.

¹ V. Milan Kundera, *Un Occident răpit sau tragedia Europei Centrale*, Humanitas Fiction, 2023, pp. 20 și *passim*

Jurnalul elvețian de camuflaj al Ioanei Bot

Dan C. MIHĂILESCU

În 2004, când apreciam volumul Ioanei Bot *Jurnal elvețian. În căutarea latinei pierdute*, care cuprindea intervalul bursei federale ESKAS 1994 – 1995 pentru studii doctorale la Seminarul de Romanistică al Universității din Zürich, laudam voința cărturărească, nesațiul existențial și aptitudinile de relaționare, scrutare psihosocială și acomodare natural spontană cu diverse medii umane și categorii sociale. Reluarea cărții anul acesta (*Jurnale elvețiene*, cu prefață de Adrian Tudorachi, tot la editura Casa Cărții de Știință din Cluj) este substanțial îmbogățită și cred că reclamă recalibrarea diagnosticului potrivit noului statut și noii anverguri a acestui captivant demers diaristic.

În nota preliminară, autoarea spune că intervalul 1994-95 din Zürich a fost urmat de o specializare la Geneva, decembrie 2001 – septembrie 2002 (bursă postdoctorală a Asociației Universitare a Francofoniei, continuată între iunie și iulie 2007 de bursa NEC /Getty acordată de New Europe College București).

Desfolierea poliptică implică transmutarea diaristului-ucenic în personaj magisterial, mai exact alchimia timidității retractile a fostei studente întru alura doctorală a viitorului asistent conducător de seminarii, paralel cu întruparea ca personaj epic monitorizat în alte contexte, cu mereu alți bursieri, profesori, dar cu aceiași prieteni și foști colegi, prilej cu care observi că jurnalul camuflază concomitent un roman de campus și un reportaj etnopsihologic.

Principalele calități ale autoarei – aviditatea acumularii cazuistice și frenezia narativă, dublate de aptitudinile unei scriituri debordante (curiozitate nesățioasă, dinamism nestăpânit, egofilia impetuoasă paralel cu altruismul ecumenic, plus darul adaptabilității naturale) transformă lectura în descifrare, adică în decriptarea relațiilor colegiale, destrămarea țesăturilor epice și coagularea *sui generis* de către cititor a unor nuclee tensionale, tornade evenimentiale și macrameuri psihorelaționale perfect încadrabile în categoria romanelor de campus, al căror cap de serie a rămas, cel puțin în memoria mea, *Rabbit-ul* lui John Updike.

Ioana Bot alege nonidentificarea personajului narator, fără incursiuni în trecut, fără nostalgii geografice și sentimentale, în favoarea călătorului solitar, înzestrat, în schimb, din plin cu calități amfitrionice. De la fosta studentă a filologiei clujene aflăm doar venerația pentru Ioana Em. Petrescu (numită invariabil Doamna, ca în vechile ritualuri cavaleresti de *amour courtois*) și faptul că Profesorul, adică Mircea Zăciu, autorul *Teritoriilor*, a încurajat-o să-și publice jurnalul, în

vreme ce, odată inserată în mediul universitar helvet, cea care-și inventariază uneori cu scrupulozitate maniacală fiecare ceas al zilei (de la meniul micului dejun alături de colegi din toată Europa, dar și din lumea latino-americană, până la seminarii, ședințe și petreceri studențești, notându-și inclusiv dialogurile din aeroporturi, librării, biblioteci, expoziții sau magazine) abia dacă-și destăinuie nerăbdarea cu care așteaptă corespondența din țară odată cu abonamentul săptămânal salvator la revista „Dilema”.

Ajuns aici, am de război puțin cu prefața lui Adrian Tudorachi: „La trei decenii de la scriere și aproape două de la prima publicare, jurnalul elvețian al Ioanei Bot ne pune în fața unei oglinzi și ne obligă retrospectiv la un examen moral.” De acord, însă aici apare dezacordul: „Ca istorie a descoperirii Occidentului, reconstituie o experiență exemplară a eșecului, a unei întâlniri intelectuale idealizate și neîncetat decepționante /.../ E un jurnal nu al absenței interioare a libertății, așa cum sunt multe scrieri memorialistice din Est, ci al unei libertăți indiferente.”

Mă înscriu împotriva. Dezbărată, slavă Domnului, de orice urmă de complex dinicugolescian, Ioana Bot trece cu dezinvoltură, umor comprehensiv și ironie îngăduitor incluzivă printre orgolii ridicole, truții umilitoare, prejudecăți jignitoare, ispitiri inabile, știe când, cât și cum să se supună administrativ sau tactic, știe să se impună, să coaguleze, să explice, să se implice. Vine, de altfel, dinspre echinoxismul dovedit exemplar inclusiv ca reîntrupare a cerchismului sibian, cel cultivat și astăzi cu înverșunare la „Apostrof”, astfel încât Ioana Bot consună deopotrivă cu stilul autonarativ al lui Mircea Zăciu și Adrian Marino, ca și cu camuflajul diaristic ce face farmecul epistolar al călătoriilor de studii efectuate de oameni ca Ion Pop, Marian Papahagi și, încă o dată, Mircea Zăciu.

Împletirea reportajului cu notațiile profesionale, perspectivele polimorfice, de la consemnarea meteorologică, a reacțiilor senzoriale până la aplicații semiotice rimbaldiano-eminesciene, totul circumscrie un itinerariu de succes, nicidecum o perpetuă anxietate umbră de spectrul eșecului.

Ioana Bot se locuiește și se observă cu mirată bucurie. Își descoperă cu mândrie aptitudinile, poliglosia, știe să evalueze totul cu bunul relativism al scepticismului, nu fără străfulgerări sarcastice, dar și cu doze bine cumpănite de autopersiflare. Te lasă frustrat de încadrarea într-o majusculă sau un cognomen a multor potențiale personaje, te șochează prin indiferența la bărfe, încrucișări erotice și conflicte ierarhice, dar te satisface când îl descoperă pe un Antoine Compagnon sau îl plasează pe Eminescu în contextul european adecvat. E plăcut să-i vezi jubilația când colindă străzi și cartiere dominate de Art Nouveau, dar te încludează clarobscurul ocult în care se păstrează

relația cu misteriosul JK.

Lucrate epic sau eseistic, o mulțime de scene cu tâlc ar fi delectat și mai mult, și mai profitabil, lectura. Așa este replica „*Warum?*”, dată la întrebarea comisărească a secretarei de la Seminarul de Romanistică („*Sind sie Juden?*”) dovadă strălucită a spiritului *de l'escalier* al autoarei. Sau subtilitatea cu care observă cum îți impune spiritul helvetic legile sale (pp.17-19). Îți dai seama ce realizare măreață ar fi împlinirea visului lui Sorin Alexandrescu de la pp. 97-98 (un rezumat sălbatic ar fi cam așa: ce minunat ar fi fost să fi avut, în timp, mai mulți Eliazi pentru mai mulți Culieni...)

Întrezești chiar și trimiteri furișe spre ezoterism, ca la p. 36 („eficiența maximă a arhitecturii mă deprimă. Complexul Urania”) și subscrii entuziast la șarja antifeministă de la p. 121.

Ciudat e că, din cât ești mai potopit de aluviunile redundante detailiste și derutate de rigorismul didacticist și etanșitatea aseptică a mediului academizant, dintr-atât scrutarea minuțioasă a umorilor auctoriale și abilitatea croșetării aluzive fac din acest peisaj multietnic deghizat introspectiv un carnaval european, cu spectatori brazilieni, peruani, chilieni, sudcoreeni etc., oglinda unui campus continental și rezervorul viitoarelor meditații mai mult sau mai puțin donquijotești ale autoarei.

Zilele Decameronului

Gabriela GLĂVAN

În 6 februarie 2024, la aproape patru ani de la debutul pandemiei de COVID 19, a fost lansat volumul *Fourteen Days. A Collaborative Novel (Paisprezece zile. Un roman colectiv)*, editat de scriitoarea canadiană Margaret Atwood și de prozatorul și publicistul american Douglas Preston. Apărut și la noi, în traducerea Mihaelei Sofonea, la editura Corint, volumul reunește paisprezece proze, scrise de treizeci și șase de autori americani și canadieni, toți nume sonore și binecunoscute, descriind viața de carantină a unei comunități de locatari dintr-un bloc din cartierul new-yorkez Lower East Side în primele două săptămâni ale pandemiei, între 31 martie și 13 aprilie 2020. Preluând o formulă clasică, editorii notează pe prima pagină a volumului că narațiunea a fost transcrisă de pe un manuscris nerevendicat, găsit la departamentul de poliție al orașului, arhivat în 14 aprilie 2020. Dintru început, anonimul și efortul colectiv își suprapun și își lansează în competiție semnificațiile. Deși povestirile nu sunt semnate, contribuția autorilor la crearea personajelor e menționată într-o serie de note biografice aflate la finalul volumului.

Prima povestire, cea care dă tonul întregii odisei, este inițiată de administratoarea imobilului vechi și modest, băntuit de curent și de nesfârșite probleme tehnice, purtând ciudatul nume Fernsby Arms. Femeia, fiica unui

imigrant român, a moștenit de la tatăl său arta muribundă a administrării de clădiri vechi new-yorkeze. Cu un fler aparte pentru oameni și poveștile lor, ea este cea care descoperă locul neverosimil în care ele pot prinde contur – acoperișul blocului de șase etaje, a cărui ușă ascunsă o descoperă în timp ce căuta să deschidă o alta cu cheia lăsată misterios în urmă de fostul administrator. Odată deschisă, trapa acoperișului revelează o lume nesperată a libertății: pe măsură ce orașul se închide, locatarii se adună în număr tot mai mare sus, sub cerul liber, chiar dacă e ilegal să se afle acolo.

În zilele de început ale pandemiei, în care incertitudinea și moartea au făcut dintr-o dată lumea absurdă și de nerecunoscut, un acoperiș în aer liber, plutind parcă deasupra lumii, devine spațiul privilegiat al poveștii și al recuperării umanului. Locatarii nu sunt nici înstăriți, nici importanți ca statut sau poziție socială, deoarece mulți dintre privilegiați au părăsit deja orașul, retrăgându-se la proprietățile lor luxoase, unde se puteau izola în siguranță. Ceea ce pare inițial un blestem se transformă treptat în binecuvântare: pe măsură ce orașul și lumea se destramă sub valul imens de boală și dezastru, microuniversul blocului se încheagă ca bastion salvator. Urcând pe acoperiș pentru a-i aplauda și încuraja pe cei aflați la datorie în linia întâi a confruntării cu pandemia și moartea, oamenii, aparent căutând distanțarea, reușesc, paradoxal, să se apropie prin poveste.

Vocile se împletesc, se completează, se suprapun și duc povestea mai departe, cu fiecare personaj, episod și

narațiune, conturând tot mai clar o panoramă umană ce pare să sugereze că singura cale certă de a ține piept dezastrelor se află în crearea de povești ce pot revela, într-un spectru restrâns, dar salvator, sensul peren al aflării împreună, al supraviețuirii prin celălalt. Atunci când teama de apropiere, contact și proximitate atinge cote maxime, potențialul salvator al regenerării lumii și individualității prin cuvânt devine mai evident ca oricând. Preluând de la fostul administrator un manuscris masiv, numit sugestiv „Biblia Fernsby”, conținând descrieri și observații despre fiecare locatar, noua administratoare, care cere să i se spună, scurt „1A” (precum numărul apartamentului de la demisol unde locuiește) adună un grup pestrîț, însă cât se poate de reprezentativ pentru ceea ce e, în esența lui, New-York-ul - un creuzet al diversității umane și culturale, un spațiu al creativității și libertății ce trebuie să rămână intacte chiar și în cele mai dificile momente. Numele excentrice ale protagoniștilor ce participă la acest Decameron contemporan reflectă umorul și culoarea fiecărui personaj – Vinegar (Oțet) de la 2B, Eurovision de la 5C, Doamna cu Inelele de la 2D, Terapeutul de la 6D, Florida de la 3C și Hello Kitty de la 5B.

Deși știința consemnează asiduu, în istoria mai recentă, biografiile pandemiilor ce au traversat, nu fără ravagii, lumea, literatura a fost mai puțin interesată să păstreze urmele dureroase și tragice ale acestor episoade grave. O explicație ar fi că trauma e atât de puternică, încât arta preferă să nu conserve răspunsul la catastrofă, pentru a nu-i prelunge efectele. Volumul de față încearcă să contrazică direct această teorie. Viu și plin de vervă, acest roman al zilelor de început ale pandemiei, pare să încerce fixarea speranței și a sentimentului că spiritul, povestea și cuvântul vor prevala mereu.

De ce-am plecat?

Dușan PETROVICI

Inima mea s-a umplut de amărăciune,
în cea mai frumoasă toamnă a veacului,
când, lovit pe dinăuntru de trăsne-
tul unei crispate libertăți,
am pornit pribeag să cutreier meleaguri străine

Dar libertatea mă tulbură
și-mi dă dreptul să fiu judecat fără ură
de cei care cunosc prețul exilului
și suferința de a te smulge îndesine
pentru a-ți ocroti sinele de năva-
la barbariei și a morții.

Am plecat pentru că mi-am adus
aminte de copilărie,
iar copilăria a-nsemnat război și ură, și cizme
care veneau tropăind și spăr-
gând uși, și zdrobeau capete,
și ucideau iarba; cizme care apoi nu și-au schimbat
nici măcar culoarea, ci doar stăpânii
care le trăgeau grabnic în picioare,
ca să zdrobească ce-a mai rămas de zdrobit
în urma celor care obosiseră dar care își predară
la timp ștafeta-nsângerată... Da,
am plecat pentru că
mi-am adus aminte de copilărie,
de canale și bărăgane care înghițeau oameni vii
în loc să-și ducă apele și pâinea
la gura celor însetați și muritori de foame.
Dar canalele politice și bărăganele politice
prin care sufletele noastre fură silite să treacă?

Am plecat pentru că mi s-a promis tinerețe
dar mi s-a dat toiagul noduros al mizeriei
dimpună cu masca scofâlci-
tă a supușeniei și minciunii,
mai ales a minciunii, ridicată la rang de virtute,
plesnind de bunăstare, în timp ce pâinea rânțedă
și neagră o ungeam cu marmelada atâtor mărețe
idealuri... Doamne, cum au trecut toate acestea
peste inima mea și a fraților mei?

Am plecat pentru că istoria, vicleană cocotă,
îmi înșfăcase de beregată tinerețea

mimând jocul dragostei și al speranței,
când ea, de fapt, îmi pipăia vinele vieții
ca să le stoarcă de sănătate și firescul avânt
spre tot ceea ce este omenesc.

Dar, vai, mi se spunea, există rațiuni mai înalte,
există genii și fii ai poporului
în numele cărora trebuie să mes-

teci în propria ta gură
rânțedele fire ale celui mai apocaliptic neant;
să-ți vinzi aproapele pentru a-ți salva maiaproapele,
pentru a-ți salva pielea și însăși rațiunea de a fi un
fir de protoplasmă sub soare.
Dar există încă omenie și toți care speră,
surori care speră, iubite care cer ocrotire,
dar există încă bucurie și cântec, și sărbătoare,
există toate acestea, dimpreună cu moartea,
care se lăfăie în mereu reinnoite costumații,
ieșind tot mai fudulă la paradă.

Am plecat pentru că în prima noapte de dragoste
avui revelația sărăciei și a cenușiului care mă
așteaptă; iar femeia de lângă mine înțelegându-mă
mi-a dus la gură, ca unui muribund,
vinul îndoit cu apă al suferinței ce va să vină.

Am plecat pentru că urmară ani de întuneric,
iar ochii mei se bulbucară de atâtea opinteli
pentru a zări măcar o dată grăunțele de adevăr
în marea noapte a țării. Ani – lumină ziceți?
O, de v-ar fi fost gura aurită!
Ci ani de noapte grea se abătură
peste vilaietul tot mai pustiit și fără vlagă.

Cine naștea, blestema
cine murea, blagoslovea
cine trăia, înjura
cine lăuda, mințea.

Am plecat pentru că iubeam primăverile,
iar primăverile deveniseră anotimpuri de infern
în care poezia îmbătrânea fără iubire
iar cântecul cădea în geamăt
și toate porțile la care băteau rămâneau zăvorâte
căci teama intrase în toate casele ce trăiau
cu penaiții și larii urâtului în bățatură.

Am plecat pentru că în mine năvăliseră anii
unei singure vieți, iar viața vroia să-și reintre
în drepturile ei legitime, să nască vieți și nu moarte,
căci ea era simplă și neîntinată, avea organe de
hrănit și nervi de strunit, avea ochi de văzut și
urechi de auzit, gură de cuvântat, avea
un trup în care pulsa sângele și căldura
strămoșească păstrată în sânge, avea nevoi pe care
nici o mașinărie meșteșugită în infern nu putea
să le sufoce; avea dor de slobozenie, în
care să se bucure de unica șansă pe care neantul
ni-o dăruia numai o singură dată.

Am plecat pentru că se abolise dreptul la visare
și nu se abolise minciuna, și nu hoția, și nu
fărădelegea; pentru că nu mai auzeam rostindu-se
cuvântul iubire în nicio casă de oameni
ci numai blesteme
și numai blesteme
acum și pururea și în vecii vecilor!

Și pentru ce am mai plecat?
Pentru că mai există și lucruri banale
care din viață îți fac infern și care adunate laolaltă
pot aduce batjocura numelui de om, umplându-te
de umilință, ducându-te la exasperare și scârbă
de a te fi născut un vierme sub bolta
atât de generoasă a lumii

Ei bine, ascultați:

Am plecat pentru că, într-o zi, un prieten mi-a spus
că cineva refuzase să-i dea foc la țigare, și asta
mi s-a părut culmea dezumaniză-
rii și lipsei de civilizație;
pentru că un alt prieten mi-a spus că totul e
pierdut, că nu de energie ducem lipsă, ci de iubire
și lucrul acesta mi s-a părut adevărat

Am plecat pentru că un tânăr mi s-a plâns
că duce o viață anormală, iar prietena lui
s-a sinucis din cauza unui anumit decret;
pentru că cenzorul strâmbase din
nas la cuvântul „neant” și la cuvântul „libertate”,
iar un coleg m-a turnat la poliție pentru un singur
vers

Am plecat pentru că se jucau piese proaste,
iar Caragiale era pus la index
pentru că un poet paranoic se credea Eminescu,
pentru că, se spune, românul e făcut să rabde,
iar pentru mine răbdarea ajunsese la capăt;
pentru că trebuia să aplaud ceea ce era de huiduit
și pentru că mi s-a drămuțat pâinea și marmelada
ca la Auschwitz;

Am plecat pentru că nu existau nici
țărani, nici fii de țărani,
nici mălai, nici ceapă, nici cartofi,
în schimb existau fii care se vroiau ai poporului,
și palate ale primăverii care nu erau ale poporului,
și vânători regale, și discursuri agramate și
potemchinade și tinichele atârinate de grumaze
groase și femei moarte și un mater dolorosa
care ar fi putut deplânge cu lacrimi adevărate
soarta unei națiuni întregi

Am plecat pentru că îl luasem în brațe pe
„n-avem” și într-adevăr n-aveam...
Nu aveam primăveri și nu aveam toamne;
nici ceea ce aduc primăverile și nici
ceea ce aduc toamnele;
nu aveam nici căldură, nici lumi-
nă, nici apă, nici săpun,
nici hârtie, nici creion; nu aveam mese, scaune,
dulapuri, cărți; nu aveam cuie, nici scânduri
în ce să le batem; nu aveam sicrie, geamuri nu
aveam și cei care să ne pună geamuri; n-aveam
site și nici ce să ne cernem prin site, n-aveam litere
și n-aveam cuvinte și nici cei care să spună cuvinte
adevărate;
n-aveam somn, dar nici insomnii ca lumea;
ci numai coșmaruri, în care ne trezeam
disperați și neputincioși în fața celui mai
urât urât, în fața celui mai prăpăstios
hău...

De ce-am plecat?

Ei bine, pentru că n-am cunoscut puterea,
puterea simplă, omenească, puterea de a
trece pe stradă demn, de a saluta
în dreapta și-n stânga, de-a zâmbi fără
grimasă, de a munci fără silnicie;
pentru că n-am cunoscut puterea de a nu-mi
apleca capul la paloșul amenințător;
și puterea de a-mi fi rușine de însăși
rușinea mea și a fraților mei —
Da! Pentru că eu nu cunoșteam puterea,
iar alții se jucau cu de-a puterea,
umilindu-mă, strivindu-mă, dezonorându-mă
pentru asta am plecat
pentru asta am murit
pentru asta voi fi judecat
în cumpăna unei judecăți fără uri
fără de rușine
și fără de teamă!

Graalul materialelor de construcție

Mădălin BUNOIU

Întreaga evoluție a speciei noastre, și a societății în general, este legată de materiale. Că vorbim despre primele materiale folosite de către om pentru a-și proteja existența sau pentru a-și spori nivelul de trai, sau că ajungem în prezent când a vorbi despre materiale înseamnă tehnologie și modul în care ea ne influențează viața, materialele au fost o preocupare continuă pentru om. Să facem, astfel, o scurtă trecere prin timp pentru a putea constata cât de complexă a fost evoluția și saltul nostru de cunoaștere în ultimii, să spunem, 2.5 milioane de ani.

În epoca de piatră (2.5 milioane ani – 5.000 ani î.Hr.) principalele materiale utilizate de către om au fost, bineînțeles, piatra dar și osul respectiv lemnul, care erau folosite pentru vânătoare, tăiere, unelte, arme sau alte dispozitive utilizate în mod cotidian. Cu 5.000 de ani î. Hr. omul descoperă primul metal - cuprul, pe care, în epoca cu același nume (5.000 – 3.300 î.Hr.) îl folosește pentru noi unelte și arme. Apar, în această perioadă, noi îndeletniciri ale omului cum ar fi extragerea de minereu și prelucrarea acestuia prin topire sau prin lovirea la rece. După milioane de ani de așteptare, se pare că evoluția este una rapidă, de la cupru la bronz (epoca bronzului este plasată între 3.300 și 1.200 î.Hr.) și mai apoi la fier (epoca fierului fiind plasată între 1.200 î.Hr. și 500 d.Hr.).

Trecerea la Evul Mediu a dus, dincolo de perfecționarea tehnicilor de extracție și de prelucrare pentru materialele deja folosite, la o preocupare sporită pentru domeniul construcțiilor, unde încep deja să fie îmbinate și combinate o serie de materiale cum ar fi piatra, lemnul, fierul. După anul 1.000, grație tehnicilor noi, apar derivate ale materialelor folosite până atunci, un exemplu în acest sens fiind oșelul. Sticla, cunoscută încă din antichitate, dar utilizată mai degrabă în scop decorativ, începe să-și găsească locul acolo unde o regăsim și azi – la ferestrele locuințelor. Revoluția industrială (plasată între anii 1760 și 1840) aduce cu ea o explozie tehnologică în care utilizarea interconectată a fierului și derivatelor sale, a altor metale, a cărbunelui, a lemnului și a sticlei devine un fapt curent.

Dacă ar fi să rămânem în această metaforă, cea a asigării unui material unei anume epoci, am putea spune că secolul 20 a fost secolul plasticului sau, prin extensie, că am trăit în această perioadă în *epoca plasticului*. Desigur, apar și alte materiale, la fel de utilizate precum betonul, aluminiul sau materialele compozite, dar industria care s-a dezvoltat considerabil este cea a bunurilor de consum, iar acolo plasticul este, într-un fel sau altul, la el acasă. Iar dacă vorbim de ziua de azi, atunci vorbim de nanomateriale, de materiale compozite, de grafen sau de materiale biodegradabile, într-o succesiune pe care o să o detaliem în continuare.

Așa cum putem desprinde și din expunerea precedentă, evoluția tehnologică a speciei și societății noastre a fost in-

trinsec și simbiotic legată de progresul realizat în domeniul materialelor. Astfel, de la piatră și bronzul utilizate în antichitate, la siliciu, grafenul și aliajele complexe utilizate azi, fiecare evoluție tehnologică a fost mijloc de descoperire și utilizarea unor materiale noi. Azi, tehnologia avansează într-un ritm nemaivăzut, iar nevoia de materiale care să susțină aceste progrese este fără precedent. Materialele noi nu doar că generează dezvoltarea de noi tehnologii, dar ele pot, de asemenea, să redefinească limitele existente, oferind soluții la probleme care anterior păreau de nereșolvat.

Există, desigur, mai multe tipuri de clasificări sau ierarhizări legate de cele mai promițătoare materiale. Materialele nano-structurate sunt un bun exemplu al progresului științei în acest domeniu. Materialele nano-structurate au adus un progres semnificativ în mai multe domenii cum ar fi electronica (unde elemente de dimensiuni nanometrice sunt utilizate la realizarea de circuite de dimensiuni mici) sau medicina (unde elemente de dimensiuni nanometrice sunt utilizate atât pentru partea de diagnostic, dar și pentru partea de tratament bine delimitat). Materialele compozite, care pot fi definite ca o combinație de două sau mai multe materiale distincte din punct de vedere al structurii chimice și care generează un produs final cu proprietăți mai bune decât fiecare material component în parte și care poate să fie mai ușor, mai puternic, mai rezistent, cu proprietăți electrice și magnetice mai bune decât ale materialelor folosite în mod curent, sunt astăzi considerate ca noul Graal.

Astfel, utilizarea acestora o regăsim în varii domenii cum ar fi cel aeronautic (materialele compozite au permis dezvoltarea avioanelor mai eficiente energetic, care consumă mai puțin combustibil și au o durabilitate mai mare) sau cel al construcțiilor (reducerea greutateii structurilor fără a afecta integritatea structurală). În aceeași categorie putem încadra și materialele cu proprietăți speciale, cum ar fi superaliajele și materialele cu memoria formei, genul de materiale utilizate cu precădere în mediile ostile. Exemple pentru astfel de utilizări regăsim tot în industria aeronautică, la turbinele avioanelor sau în medii unde este importantă rezistența la temperaturi ridicate.

Un domeniu demn de semnalat din punct de vedere al adresabilității unor materiale noi este cel al energiei, în special din perspectiva iminentelor crize și amenințări energetice, a consumului de materii prime și a monopolului unor state asupra unor resurse naturale. Astfel, tranziția înspre surse de energie eficiente și curate devine extrem de actuală. Materialele pentru baterii de nouă generație, o preocupare aparte și pentru mediul de cercetare din România, cum ar fi cele pe bază de litiu - sulf sau bateriile cu stare solidă (baterii care folosesc electrozi solizi și un electrolit solid care înlocuiește electrolitii lichizi), ar trebui să ofere posibilități energetice cu randamente mai mari și cu elemente de siguranță calitativ peste bateriile tradiționale.

Problema care rămâne nereșolvată este cea a potențialului acestor materiale de a stoca energia, un element vital pentru

ce înseamnă atât viitorul transportului electric cât și al energiilor regenerabile.

Un domeniu aparte al aplicațiilor este și domeniul medical, motiv pentru care la Universitatea de Vest din Timișoara există un centru de cercetare în domeniul materialelor care are exact acest obiect – de a concepe materiale cu proprietăți utile pentru aplicațiile medicale („Centrul de Cercetare-Dezvoltare pentru Materiale Inteligente și Aplicații Biomedicale”). Astfel, materialele biocompatibile sunt foarte importante pentru dezvoltarea de noi tratamente și de noi dispozitive. Materialele pentru dispozitivele și mecanismele ce trebuie implantate, inclusiv cele de tip polimeric, sunt determinate pentru reușita pe termen lung a acestei tehnici medicale – cea a implanturilor. Pe lângă biocompatibilitate aceste materiale trebuie să fie și rezistente la coroziune și uzură și să ofere funcționalitatea dorită.

În încheierea acestui paragraf, câteva cuvinte despre tendințele emergente în domeniul materialelor acolo unde putem discuta despre materialele inteligente și auto-regenerative, materiale care pot dezvolta capacitatea de a răspunde la stimuli externi sau de a se repara singure atunci când se strică sau se uzează. Domeniile ce pot fi cu un impact puternic sunt cele ale construcțiilor și medicinei, iar știința materialelor poate să ofere soluții care să reducă costurile de întreținere și să îmbunătățească durabilitatea dispozitivelor. Într-o economie circulară, într-o dezvoltare durabilă este însă necesar să reflectăm și la partea de reciclabilitate, respectiv la impactul asupra mediului, elemente esențiale de care trebuie să ținem socoteală atunci când dezvoltăm o nouă tehnologie sau un nou material.

După cum putem constata, alchimia nu și-a spus ultimul cuvânt, iar piatra filosofală se cere în continuare a fi descoperită.

The other Soul

Patricia Dorli DUMESCU

Tu când ai remarcat prima oară că ești diferit? Aparte? Out of this world... Că nu faci lucrurile precum ceilalți, că nu memorezi poezii sau și nu faci exerciții matematice flamboiante. Că ieșirea ta din tipar este mai mult decât o simplă joacă sau un barem impus de societate? Și ce ne face, de fapt, în astă lume atât de avidă de uniformizare, unici?

Aparent, acum e mult mai simplu, pentru că tot ceea ce ne este livrat ca *identitate* se găsește cam la orice colț de stradă sau pe orice site mai mult sau mai puțin obscur. Vânzătorii de iluzii apar de nicăieri, fie sub forma unor terapeuți care promit o nouă identitate, fie ca esteticieni iscusiți în ale imaginii unice.

Prin această goană – pentru că până la urmă omul este un animal social – ajungem, inevitabil, să uităm de noi. Și de talanții cu care am fost înzestrați atunci când am venit pe lume. Atât de frumoși, daruri ale divinității pe un pământ uneori prea șubred. Ca minuni ce nu pot fi replicate vreodată, suntem totuși limitați în a ne descoperi calea. Părinții vor trasa, de cele mai multe ori, vocabularul, gândurile și preferințele noastre. Considerând că dacă ceea ce a fost bine și sănătos pentru *n* generații, trebuie să fie și pe placul nostru. A replica un comportament, gest sau meserie asigură perpetuarea decentă a unui arbore genealogic vast.

Și dacă, totuși, gena ne-a sărit pe unii? Dacă am reușit să rescriem șirul infailibil al ADN-ului, fie prin prisma unor

terapii sau, pur și simplu, din răzvrătirea de a deveni altcineva într-o mare a unor replici genealogice în care nu ne mai regăsim? Venim ca minuni pe acest pământ, senini, instinctuali și mult prea fericiți. Și totuși, ceva se întâmplă pe parcurs. Iar din aripile mai mari decât ale lui Icarus se vede doar cenușa unor încercări firave de a ne ridica acolo unde ne era de fapt locul.

Întotdeauna vom fi ghidați. Fiecare pas va fi atent supravegheat: mai întâi, pentru că suntem prea mici și putem cădea. Apoi, pentru că drumul în viață trebuie să capete o anumită direcție. De obicei, aceasta nu are nimic de a face cu înclinațiile ori abilitățile noastre, ci cu un pragmatism pe care, sincer, pot să-l înțeleg.

Personal, nici nu mai țin minte cum am ajuns fiolog – cumva peste noapte am început să cred că asta îmi dorisem dintotdeauna. Iar ceața cu care ne naștem nu va dispărea niciodată pe de-a-ntregul. Ochii noștri vor vedea doar atât cât mîntea le îngăduie. Iar a mea, mereu mai întortocheată, a început să caute. La început timid, punându-mi întrebările corecte despre o existență pe care societatea o considera deja eșuată. Până și eu – o clasică oaie neagră a familiei – am început să mă pliez pe același tipar de gândire din simplu motiv că este și unicul care ni se oferă. Nu am considerat niciodată că ar trebui să fiu Celălalt – și, cu toate astea, am fost atrasă în capcana gândirii colective. Pușini dintre noi își pun problema – extrem de reală – cât anume din gândurile pe care le emitem sunt cu adevărat ale noastre și câte sunt preluate de la cei din jur. Științific, doar unul... Restul sunt pur și simplu replici mentale și sentimentale ale unor ființe care nu au nimic de a face cu noi

ca indivizi. Dar fac parte din mentalul nostru, fie că ne dăm seama sau nu.

Peste mine viața a trecut de mai multe ori ca tancul rusesc care l-a redus la tăcere pe unchiul meu la finalul celui de-al Doilea Război Mondial. Nu s-a mai putut ridica din colbul întinat, dar hotărârea lui și-a găsit cu siguranță ecoul și în sângele meu. De unde și întrebarea: alegem ceea ce ne place genetic și optăm pentru a împinge distins sub preș ceea ce nu ne convine? Ce ne face, până la urmă, oameni? Replicăm doar gloria și ștergem precarvia? Pentru că uneori secretele de familie vor fi mai bine păstrate decât enigmele biblice.

Și, cu toate astea, suntem minuni pentru că Dumnezeu ne-a vrut așa. Frumoși în suflet, chibzuiți în simțiri și ageri în ale minții. Am primit cuvântul, sufletul și intelectul. Cele mai de preț daruri cu care cineva putea fi înzestrat. Putem clădi imperii doar din bunătatea sufletului nostru. Un singur cuvânt poate ridica un om de la pământ; iar acesta va putea vedea apoi lumina. Am putea face minuni la fiecare pas, îmbrățișa orice formă de viață în drumul nostru atât de scurt pe acest pământ. Și, cu toate astea, alegem să ne luptăm cu ceilalți dintr-un instinct de supraviețuire care nici măcar nu mai e al nostru. A ne găsi scuze e mult prea simplu. A ne asuma ceea ce am devenit face parte din puterea cu care am fost înzestrați.

Cuvintele scrise vor dăinui în acest amplu univers, fie că vine sau pleacă trendul cu manifestarea. Ele nu sunt simple exerciții livrate mecanic unor oameni care chiar caută soluții reale. Am scris o viață întreagă dar nu am văzut bijuteriile regale materializându-se la mine acasă, deși postcolonialismul britanic mi-a ocupat multe nopți cu lună nouă. Se poate ca aceste exerciții facile să funcționeze, doar că nu atunci când omul din fața lor caută cu setea celui care nu a cunoscut încă apa dulce. Mîntea umană e atât de frumos împletită încât doar un suflet nenăscut o poate descifra cu adevărat. Din nou și din nou.

Între cer și ape. Taormina

Cristina CHEVEREȘAN

Dimineață cu aventuri: schimbări de trenuri și planuri, descinderi inopinate ale poliției pe traseu, suicid pe calea ferată. Detalii abia seara, din presa locală. Ramona, gazda ce ne așteaptă la Taormina, ne urmărește în timp real: *ce thriller!* Descindem în cele din urmă în gara Taormina-Giardini. Conform rezervării, ar trebui să ne preia un autobuz ce face pereche cu garniturile Trenitalia, să ne urce pe platoul orașului suspendat, preamărit de romanticii germani și luat drept sursă de inspirație de D.H. Lawrence pentru scandalosul *Lady*

Chatterley's Lover. Nici urmă de lirism. Amiază cu șoseaua blocată pe ambele sensuri de pâlcări de călători exasperați, prinși la răscruce de crize. Unii, ca noi, se revarsă din trenuri după ore de blocaj. Vor să ajungă la cazare și nu știu ce să aleagă din șirul de autobuze supraaglomerate ce scrâșnesc din roți pe povârniș. O doamnă deloc prietenoasă și excedată încearcă să dirijeze haosul. Îi gonește pe cei ce încearcă să se înghesuie în vehiculul nepotrivit. *Dar de unde ai putea ști?*

Pe direcția către Catania, stresul atinge paroxismul. Pe acolo trece autobuzul spre aeroport. Mulți l-au pierdut deja, cele sosite pe rând au capacitate limitată. Bunătate de zi de vară se întunecă, la fel și planurile de concediu făcute probabil cu mult înainte. Țipete, frustrare, enervare: încă n-am avut parte de așa ceva pe insula-regină a Mediteranei (*v-am spus deja că e cea mai mare?*). Aproximativ jumătate de oră de plecări ratate. Încep să cred că vom urca dealul pe jos. În fine, modestul vehicul al căilor ferate. Nu cel mai inspirat parteneriat, se vede. Nici angajații gării nu prea știu de el. Cele douăzeci de minute de serpentine pierd ceva din farmecul priveliștilor sub povara oboselii. La destinație, constatăm că nu suntem la autogara de unde aveam indicații precise, ci la poarta de intrare în oraș. Harta surprinde cu greu realitatea cărărilor suprapuse din așezământul montan. Ceva ce ar fi trebuit să fie simplu devine o provocare cu valize ce par plumbuite, în crucea căldurii, în înghesuiala de nedescris. Creierul mi se lichefiază și se scurge în genunchi, un vâl negru îmi întunecă privirea preț de câteva secunde. Două guri de apă și jumătate de sticlă

turnată pe față: *adio amețeală, biruim.*

O singură stradă și un șir de trepte mai jos, pensiunea Ramonei, cu cele trei încăperi înfipte în costișă cu vedere la mare și teleferic, ne așteaptă cu brațele deschise. La fel Ramona însăși; *anche la Mamma*. A pregătit o tartă cu fructe și ne îmbie la o cafea scurtă și nervoasă, să ne revenim. Parlamentăm în italogleză, comentăm strania întâmplare matinală. Cochetă, curată, cu apă proaspătă, *biscotti* și un balcon ce face toți banii (la propriu), camera primitoare pare subit o oază a tranchilității. Rezistăm tentației de siestă: e prea frumos locul pentru a-l sacrifica odihnei. Nu-mi spun mereu studenții că *sleep is for the weak?* Abia aștept să-i arăt mamei minunăția. Am trecut rapid pe aici acum o viață, dar structura compactă a cetății mă face să cred că știu lucrurile importante. Fixarea cunoștințelor deci. (Despre evaluările profesionale obtuze, care mă obligă să declar cu probe dacă am avut secțiune de recapitulare la final de lecție, sigur nu e palpitant să vă povestesc în context.) M-am dezmeticit, mi-e clar unde ne aflăm. Ca să nu mai avem surprize și la plecarea spre Catania, direct de la terminalul din apropiere, îl identificăm. Luăm bilete la cursa dorită de poimăine, primim hărți și ponturi de la un domn pus pe glume amabile. *Siamo pronte.*

Pe Via Luigi Pirandello în sus, printre magazine de suveniruri și terase destul de liniștite (n-am intrat încă în cetate), oameni și mașini se amestecă. Dulce ignorare a spațiilor și semnelor de circulație desemnate. Șoferii de prin partea locului trebuie să fie obișnuiți. Fluxonează din când în când, fără iritare. Presiunea marelui oraș, evidentă la Palermo și, vom vedea, la Catania, nu apasă la fel în vârful de Monte Tauro, deși geografia e mai problematică. Pe stânga, telecabina coboară spre țarm. Ne dăm întâlnire mâine în zori. Pătrundem în Tauromenion, citorit de Andromachos, grec din Naxos, în 358 BC, se spune. Ca peste tot în Sicilia, istoria și istoriile se aștern în straturi și volve. Grecii, romanii, vandalii, normanzii, arabii, spaniolii și, în epoca modernă, italienii s-au succedat pe aceste târâmurii egal binecuvântate și râvnite, la răscruce de imperii și interese. Arta, cultura, simțul frumosului au rămas în urma fiecărui val. Noi recuperăm fragmente în fiecare zi. Taormina e cu siguranță o culme.

Intrăm prin Porta Messina; doar de acolo venim! Vraja e gata. Comparabilă cu multe sătucuri pitorești, cocoțate pe promontorii cu priveliști spectaculoase, Taormina se deosebește prin dezvoltarea ce a transformat-o într-o capitală a eleganței și rafinamentului, fără a-i răpi spiritul și autenticitatea. Produsele și turiștii de lux sunt categorii preponderente, subreprezentate în alte părți. Amestecul de clase îl depășește pe cel de rase și etnii ce domina la Palermo, unde fetele cu *hijab* jucau fotbal cu blonzii tatuati. Răsfațul e la el acasă, dar opulența rimează cu peisajele din altă lume: par a cere excese pe măsură. Gând retrospectiv: cât de bine caricaturizează *The White Lotus* futilitatea unei lumi *glamour!* Natura ar fi probabil de ajuns pentru strălucire. De fapt, chiar este altă lume. Vitrinele scilpitoare și ținutele aidoma nu-ți pot abate gândul de la milenii de civilizație pe suprafața cărora pășești. Privesc totul diferit față de versiunea mea mai tânără și mai puțin preocupată de contextul vacanțelor. Să fiu eu alta după cincisprezece ani, să fie Taormina mai mult decât aparențe ce iau ochii? Rămâne de decis.

Moleșala prânzului pare a stăpâni cetatea dintre nori. Greu de înfruntat căldura, ceva mai ușor de străbătut străzile și esplanadele altfel pline până la refuz. Pandemie? În mijloacele de transport, masca se poartă cu sfințenie și mă bucur, dar mă-ndoiesc că se mai gândește cineva la ea ca-n verile trecute. Printre scări către colțuri greu de anticipat; cine să știe ce surprize ascunde fiecare, fără timp de explorare individuală? Pe lângă minexpoziții de tablouri și vase de ceramică concepute drept ilustrate ale unui altfel de plai de dor, din materiale diferite de cele uzuale, urmărm Corso Umber-

to către un *largo* pe care-l recunosc, străjuit de Chiesa di San Giuseppe. Memoria-mi vibrează, detector de unde seismice: Belvedere di Taormina. Și cât de *bella e vederea!* Să adaug că se pregătește decorul unei nunți? La câte am întâlnit până acum, încep să mă întreb cum arată albușele de familie în Sicilia 2022 și dacă ne vom regăsi în ele.

Leandrii, portocalii, rodii abundă pe marginile străzii și ale pieței IX Aprilie. De aici, *the world is your oyster* la propriu. Deși originile expresiei sunt oarecum neclare, unii atribuind metafora geniului shakespearean, ideea unei scoici ce-și deschide larg cochilia pentru a expune perla-nestemată pe care a îngrijit-o până la maturitate se suprapune perfect panoramei deschise: după pavajul în zigzag, peste balustrada marmorată ce dă senzația plonjeului în gol, în albastrul intens al mării. Fosta biserică a Sfântului Augustin, acum Biblioteca Municipală, se ridică asemenea unui paznic de veghe, amintind de puterea și credința miraculoasă ce au salvat cândva orașul de la ciumă. Nu la suferințe și epidemii îți stă însă gândul vinovat de euforie când, din dreptul Turnului cu Ceas, plutești prin baia de azur, punctată de mici ambarcațiuni aurite pe spuma valurilor, mărginită de costișă abruptă ce se repede să se răcorească și ea, cu tot cu cactușii uriași. *Dar Etna, ai ghicit-o la orizont? De la Catania-i vei vedea înfumurarea zilnic. Mai știi cum ai salutat-o din avion, încă înainte de a pași pe pământ sicilian?*

Nu ne tragem încă sufletul. Mai avem un pic până la cealaltă mare poartă a cetății: Catania, firește. Piazza Duomo se adună intim în jurul catedralei consacrate lui San Nicola di Bari. Totul se leagă în itinerarele magice: peste doar câteva săptămâni îl vom saluta în Lycia, la Myra, al cărei episcop a fost. Acum, biserica are aspect de fortăreață crenelată. Transformările-i utilitare prin veacuri sunt ilustrate și de fațadele în stiluri diferite, din episoade diverse ale urbei. Orice s-ar spune, ghidurile serioase de călătorie atrag mereu atenția asupra unor detalii pe care le-ai ignora cu nonșalanță. Privirile și pașii poticniți ai copiilor de toate vârstele, ce se fugăresc prin scuarul medieval, se îndreaptă spre fântâna cu centaur. Simbol al orașului, e susținut de figuri mitologice, creaturi ale adâncurilor și dolofanii *putti*: heruvimi omniprezenți în manierismul târziu, inspirație artistică a monumentului din 1635.

Am obosit. Coborâm spre unul dintre locurile recomandate pentru gustări. Da Cristina, cum altfel? Popularitatea-i e dincolo de orice dubiu: *antica rosticceria* deschisă pe două laturi îmbie înfometății cu galantare largi. Sub ochii noștri, direct din cuptoarele încinse în spate poposesc tăvi cu miroșuri ce te amețesc. Nu mai știți ce vreți. *Arancini*, pizza simplă și *ripiena*, focaccia, *scacciate* (un fel de plăcinte umplute), paste și *sfoglie*. Busuioc, spanac, rucola, fistic, vinete și dovlecei, mozzarella și parmezan în valuri, prosciutto și mortadela, parcă toate ingredientele-stindard ale bucătăriei insulare își dau întâlnire la micul colț ce nici n-ai suspecta că există, furat de măreția arhitectonică din jur.

Pe trepte, pe trotuar, la puținele mese de lemn, fără faoane, lumea înfulecă de zor. Zâmbete largi, bărbii mănjite de sosuri, țel culinar ce umbrește delicatețea reținută a restaurantelor cu ștaif. Și asta e Taormina. Parada deliciilor abia începe.

Pe lângă fațade, fresce, turnuri și însemne nobiliare dintre cele mai diverse, arcade și pasarele te deviază mereu de la calea cea dreaptă, răsplătindu-ți curiozitatea cu intrânduri și grădinițe secrete. Abundența de aici se adresează simțurilor invitate la ospăț. Nu doar papilele gustative și sensibilitatea olfactivă o vor lua razna. Te trezești pipăind țesături și produse artizanale. Laolaltă te năucesc, dar ar fi piese de rezistență în dulapurile de acasă. Capul ți se rotește mereu spre alte și alte standuri cu descoperiri de ocazie, auzul înregistrează zumzetul mulțimii, dar și reprezentațiile stradale ale artiștilor instalați prin porți de palat. Nu doar de dragul câștigului, nici împotriva lui, ci pentru a completa jovial atmosfera de jubilație a unei veri ce pare eternă. Aici, sus, ceva mai aproape de Eden. Flora exuberantă a regiunii se traduce cuceritor în parfumuri aparte: ar fi o pedeapsă să pleci

de aici fără a-ți capta amintirile într-o mireasmă capabilă să le invoce proustian, joycean, faulknerian.

Celebrul amfiteatru antic nu ne va primi diseară: e concert. În vremuri nesigure, am preferat să amân cumpărarea билетelor până la fața locului, dacă o fi să fie. Însăși ziua de azi era să nu fie din cauza accidentului de tren. Oare de ce nu există informații despre spectacol la casele de bilete ale arenei? Acolo se administrează doar ansamblul monumental. De reprezentații se ocupă firmele organizatoare, iar sediile și spațiile de promovare, ia-le de unde nu-s. Până și unul dintre arealele culturale amenajate unde speram să am vreo șansă e închis pentru concediu. E clar: *not this time*. Desprinzându-se din Via Teatro Greco și Piazza Vittorio Emanuele II, un drum în pantă ne conduce printre ateliere de artiști locali, pe lângă celebrul Bam Bar, unde sucurile de fructe proaspăt stoarse concurează înghețata și cafeaua aromată, către Grădinile Publice. Așa cum intuim, se dovedesc paradisul (întrucâtva) terestru din amintirile mele exaltate.

Cu atâtea minunății în plin centru al orașului, multe texte de prezentare trec cu vederea domeniul aranjat în trepte în jurul parcului Trevelyan (Villa Comunale). Pavilioanele ornamentale, arabescurile, arbuștii și plantele mediteraneene ce încadrează scări și balustrade fac locul umbrat, ferit de atenția turiștilor accidentali, să respire aerul salin și înmiresmat pentru întreaga urbe. Pavajul inegal și terenul accidentat pe alocuri ar putea beneficia de mai multă grijă din partea autorităților; sunt pe cale să-mi scrântesc din nou glezna, luând-o furtunos în jos la o denivelare a pietrelor ușor alunecoase. Liniștea însă e neprețuită. Priveliști către golf în rame verde-smarald; aș vrea să mă pricep mai bine la floră. Pleiade de artiști și scriitori au dedicat ode unui loc ales, pare-se, de zei? Nu-i de mirare. *Călătoria în Italia* a lui Goethe stă mărturie farmecului hipnotic exercitat. Privește și azi semeț spre continent, peste Strâmtoarea Messina.

Înceiem aici itinerarul zilei, cu povești și uimiri. *Să ne oprim în drum la cofetăria de familie? Am văzut cei mai fantastici cannoli*. Pe măsura de pe terasă, aterizează nori de puf și foietaj fin: ricotta, mascarpone, fistic de Bronte, fulgi de ciocolată, coajă de portocale. Să tot admirăm apusul. În depărtare, focuri de artificii marchează petrecerile estivale, pe malul unui golf al desfătării prin definiție. S-a nserat de mult, dar telecabinele roiesc în sus și în jos, pline de cei ce vor să profite de dubla așezare Taormina-Naxos. Le facem cu mâna: curând vom fi în locul lor. De fapt, profitând de avantajele privirii înapoi: *iată-ne deja*. Ne bem cafeaua și sucul de portocale de dimineață pe aceeași roată de căruță colorată. Simbolul soarelui e omniprezent în insulă, de ce nu și la noi în balcon? Astrul zilei se prezintă generos la rendez-vous-ul matinal: v-am spus că visez o lună fără ploaie la Mediterana? Zece zile mi-au ieșit deja.

Nu mă omor după înălțimi și cutii de sticlă mișcătoare. Pe lângă aspectul practic (suntem jos în cinci minute), cele 360 de grade de încântare-*surround* merită însă efortul. Muntele de o parte, marea de cealaltă, Riserva Naturale Orientata Isola Bella înainte. De la stația și parcare Mazzarò, câteva minute pe marginea șoselei ne despart, spre exasperarea șoferilor, de coborârea în trepte spre plajă. Pietriș mult, umbrele multicolore: știam că ne aflăm pe partea stâncoasă a insulei. Ce nu știam e că pe limburile deja destul de aglomerate acostează bărcuțe ce-ți oferă mici tururi de golf, cu oprire de înot. Timp mult nu avem, aglomerație e destulă, locul destul de incomod pentru plajă dacă nu plănuiești să petreci aici întreaga zi. Așa ceva nu se refuză, deci negociem cu echipajul hipereficient. După aproximativ un sfert de oră pe șezlonguri pliante, alături de o familie cu copii, ne trezim pe puntea uneia dintre numeroasele bărcuțe ce se precipită spre faimoasa Grotta Azzurra. Micuța peșteră adâncă de aproximativ treizeci de metri sclipește sub razele soarelui, ca un acvamarin în montură naturală. Lumea se îngheșuie să vadă minunea.

Recunosc că „obiectivele” mult laudate îmi amintesc uneori de hambarul lui Don DeLillo; găsiți pasajul antologic în *Zgomotul alb*. Coada la „fenomen” pare ușor ridicolă, dar n-am cum refuza o aventură ce implică zburdatul pe crestele valurilor. Peisajul nu e ne-

părat asemănător (lipsește dramatismul tăios al coastei corsicane), dar gândul îmi zboară la Bonifacio și la o fantastică excursie de o zi pe care n-am apucat s-o povestesc. Din cauza ei am rămas fără unul din celebrele cuțitașe de buzunar în insula (întrucâtva) franceză. Am însă tolba plină cu imagini greu de egalat. *Sigur nu m-oi fi născut pe nici un mal al Mediteranei în vreo viață anterioară? Greu de crezut! Pour la bonne bouche*, ni se arată niște vile și hoteluri de milionari, pitite sus pe stânci, cu propriile intrări în mare. Uit instantaneu cui aparțin. Sunt parte a unei realități bizare, greu de recunoscut în totala libertate a mării.

Înapoi pe țarm. Ar fi păcat să nu traversăm până la Isola Bella. Ziua e senină, o mulțime de oameni se aventurează cu apa până la genunchi. E chiar mai distractiv decât mă așteptam, deși am calculat greșit: rochia ușoară aruncată peste costumul de baie se impregnează de soare și sare, rucsăcelul se cere salvat (noroc că e din plută portugheză), șlapii butucănoși pentru mersul pe pietre nu mă ajută, dar îmi amintesc de Brazilia de proveniență.

Râd cu gura până la urechi de magia și futilitățile verii. *Așa probleme să tot ai*, îmi spune ceva mic, din interior, care n-a crezut până în ultimul moment că această vară va mai fi posibilă, că vremurile crâncene au, uneori, și *silver lining*. Ce mai contează petele pe material? Dintr-un magazinaș uitat pe margine de drum îmi iau un tricou cu sloganul de relaxare al insulei (l-am dezvăluit deja la Palermo). Sunt pregătită de ultima etapă.

Telecabina în sus. Heliport, stadion. *O fi având Taormina echipă de fotbal?* Căsuța noastră cu lămâi scobite în peretele dealului. Siesta pentru mama, vânatoarea aromei preferate: pentru mine. Vreau să păstrez miracolul verii solare și sentimentul de Sicilia, așa cum e acum. Încerc iasomie, clementine, busuioac. Mă opresc la o feblețe dintotdeauna: smochina coaptă, verde și lăptoasă în același timp, gurmândă, incitantă, rafinată și calmantă, ca o zi nesfârșită de august.

Într-o parfumerie micuță, cu teighele și rafturi vechi de lemn, încastrate, nișe și firide ce se deschid ca prin minune odată cu formularea ideilor, o maestră a artei olfactive îmi amintește de workshopul de la Galimard. Îmi aduce la cunoștință că specia de smochin aleasă dintre opțiunile îndelung adulmecate și plimbate într-un aerisire și așezare pe piele provine din Sardinia. Să fie semn pentru o vară viitoare? E o aromă tipică acestor insule, mă asigură doamna, nu-mi pericliterez loialitatea față de Sicilia cu un *fico nero di Sardegna*. Se aprobă.

Gata de reîntâlnirea cu tovarăsa de multe drumuri, pentru momentul culminant al scurtei dar intense șederi *taormineze*. O fi existând vreun termen anume? Cu siguranță. Străzile gem de oameni cu tricouri inscripționate de la concertul de aseară. Îmi vine să-i opresc și să-i întreb dacă toți și-au luat biletele online cu mult înainte. Dacă nu ne-a fost dată o reprezentație nocturnă, vom avea parte de măreția solemnă a Teatrului Grec în lumina inconfundabilă a după-amiezii. Pe drumul către adevăratul templu al urbei, freamătul anticipației. Pe trepte, pe la chișcuri cu băuturi răcoritoare proaspete, pe sub prelate, vizitatorii de final de zi își iau avânt. Mulțimile s-au disipat însă. Puțini aleg să rămână peste noapte la înălțime; majoritatea preferă stațiunile de pe litoral. Pălcuri-pălcuri iau dealul în piept, pregătite pentru șirurile de *stairways to Heaven*. Aerul tare al înălțimilor de pe care spectatorii vor fi privit piesele antice pe fundalul golfului Naxos, cu Etna martor tăcut în zare, te copleșește.

Orientarea de geniu a amfiteatrului face orice alt spectacol nenecesar. Rebeliunea în sprijinul artei și frumuseții e clară. De regulă, asemenea incinte nu se construiau cu fața spre sud, pentru a nu expune spectatorii arșitei insuportabile. Totuși, din motive de poziționare ce se regăsesc în scrierile specialiștilor, minunea se produce aici. Apusul ce se lasă în mii de

nuanțe e senzațional. Fascinantă și lupta dreaptă între elementele grecești inițiale și adăugirile romane, ce surprind înclinația către monumental: scena uriașă, coloanele ce te ajută să o recunoști oricând. Ba chiar și ceva desprins de sferele înalte ale histrionismului, dar eficient în aducerea spațiului până-n zilele de azi: sistemul de scurgere a apelor pluviale în josul colinei, fără inundarea arealului de spectacol. Ingeniozitatea tuturor acestor stagii ale dezvoltării unui edificiu uluitor o putem studia citind plăcuțele ori vizitând încăperile micuțului muzeu cu librărie dintr-o parte a arenei. Știați că tot sistemul de canalizare era folosit la crearea de efecte speciale, funcționând asemenea unei mașini de fum care să învăluie divinitățile de pe podium?

Curioșii s-au risipit prin meandrele semicercului larg. Cutreieră nivelurile suprapuse, dau târcoale scenei concepute drept clădire cu două etaje, arce și fațadă proprie, trec prin zona de *porticus post scaenam*, destinată socializării. Nimeni nu pare a îndrăzni să respire măcar, darmite să-și manifeste zgomotos entuziasmul. Îmi amintesc strădania-mi zadarnică de a înțelege diviziunile acestui teatru pe când cochetam cu ideea билетelor de concert. Cu planul și originalul în față, totul pare de o simplitate și operaționalitate ieșite din comun. În secolul III î.Cr. aici se jucau piese. Treizeci și șase de sectoare atent delimitate prin zone de trecere: ne așezăm în liniște. Cu ochii închiși, încercăm să ne imaginăm ce se va fi petrecut cu milenii în urmă. Greutatea istoriei apasă pe umeri, dar aripile cresc odată ce natura-ți așterne în față un tablou aproape ireal. Golful palpită la orizont asemenea unui tablou vibrant. Îl admirăm cuminte, așezat: acesta e adevăratul spectacol.

Cum de ai ajuns aici, ce ai făcut să meriți asta, cum să te revanșezi față de zeii binevoitori? Sunt locuri în lume ce te fac să te simți astfel și unele ce-și pierd din strălucirea surprizei. Sunt recunoscătoare că Taormina nu m-a dezamăgit. Ne luăm la revedere de la încrengătura de străduțe luminate feeric noaptea, pe sub candelabre de Murano elaborate, aprinse ca prin farmec în interioare ce ziua nici nu se ghicesc. Colinele și țărnișele se întuesc în întuneric, punctate de viața ce se răspândește de-a lungul, de-a latul, de-a înaltul lor. Ce ar mai fi fost de făcut și de văzut? Cheile râului Alcantara, Castelmola cel cocoțat chiar mai în înalturi, de pe pavajul mozaicat al căruia am fi privit cetatea de sus, Savoca faimoasă pentru filmările din *Nașul*, Forza d'Agrò, orașelul medieval unde niște prieteni merg în tabără de yoga. *De câte veri ar fi nevoie pentru toate revenirile promise?* Dimineață ne împachetăm fărămele de sufler ce nu se dau duse și pornim spre ultima reședință temporară siciliană, de această dată. Catania.

(Fragment din volumul *Insule de soare. De la Mediterana la Atlantic*, în curs de apariție la Editura Humanitas)

Între cer și ape. Taormina

18

Așteptându-i pe părinți

Alexandru POTCOAVĂ

- Voi ce mai căutați aici, n-aveți casă? Unde-s ai voștri? s-a răsthit la noi, din celălalt capăt al holului, Tanti Cornelia.

Holul era lung al naibii, dar vocea ei ne-a tunat în urechi de parcă ar fi fost la un metru de noi. Tanti – sau Căpcăuna, Balaura – Cornelia era femeia de serviciu a grădiniței. În fața ei tremuram nu doar noi, copiii, ci și educatoarele. Până și acelea amuțeau sau își aduceau brusc aminte că au treabă în altă parte când apărea Tanti, cu o falcă-n cer și una-n pământ, agitând în mâna dreaptă și teul pentru spălat pe jos. Să te ferească sfântul să pui piciorul pe acolo pe unde tocmai dăduse cu cărpa udă.

Dacă era în toane bune, îți zicea: „Vezi țoala asta cu care puțuiesc? E pielea ultimului pui de drac ca tine, care mi-a călcat p-aicia înainte să se usuce!” Mă rog, educatoarele ne învățau că suntem pui de daci - și de romani, desigur -, vlăstare ale Partidului, viitorul luminos al țării etc., însă nici ele n-ar fi cutezat s-o contrazică. Iar „a puțui” presupun că venea din germană, unde „putzen” înseamnă „a curăța”.

Evident, nu aveam curaj s-o întreb. În schimb, îmi venea să râd când auzeam cuvântul cu pricina. Dar atât mi-ar fi trebuit. Bine, mă amuza și numele ei, care mă trimitea cu gândul la un corn. Minte de copil, deh. Ce-i drept, dacă aș fi încercat s-o compar cu un produs de panificație, acela ar fi fost o ditamai franzela, albă și pufoasă. Nu știu dacă ar fi flatat-o și n-o să aflu vreodată. Am aflat însă cum arăta interiorul spălătoriei, încăperea unde-și depozita uneltele și detergenții. O debara îngustă, întunecată, unde, în zilele când se afla în toane rele, îi închidea pe nerfericirii care nu-i respectau munca. Sau făceau gălăgie pe holuri sau mai știu eu pe ce i se puneau pata. Odată te simțea înghățat de guler și cărat, mai pe sus, mai pe picioarele tale, până la spălătorie, unde te închidea și te uita acolo cu orele.

Nicio educatoare nu cârtea, ba chiar, când revenea în sala ta, te mai puneau și ele să stai în genunchi, la colț, cu ochii la perete. Asta era pedeapsa lor maximă. Și aveau grijă să te uiți la peretele ăla ore în șir, să nu tragi nici măcar cu coada ochilor la colegii tăi, care în acest timp desenau, construiau orașe din cuburi – dar și ei tot în liniște, firește.

- Na, dară, că v-am întrebat ceva! Aicia e grădiniță, da? Nu-i casă de copii, să vă uite aicia, a mai zis Tanti Cornelia, cu vocea ei pătrunzătoare – ba chiar bubuitoare -, și s-a și pornit spre noi, spre mine și Ștefan.

De obicei, noi doi rămâneam ultimii. Și tot de obicei, tații noștri veneau să ne ia. Așa că mai trecusem prin scena asta. Și tot încercam să găsim un răspuns care s-o mulțumească pe femeie. Deși clar nu exista unul, în fond nu-și dorea nici ea decât să plece odată acasă. Dar noi mai încercam.

- Unde vi-s părinții, pui de draci? - a întrebat din nou Tanti Cornelia, de data asta de la doar un metru distanță.

- Tata meu face naveta – a zis Ștefan.

Femeia de serviciu a clătinat din cap, să-l creadă, să nu-l creadă. Eu, în schimb, am rămas cu gura căscată. În mintea mea, naveta nu putea fi decât una spațială, cum văzusem prin filme. În fiecare duminică – sâmbăta era zi lucrătoare pe atunci – mergeam cu ai mei la cinematograful Dacia, de lângă piața Dacia, din zona Dacia. Și țin minte că acolo s-a dat un film despre ceva navetă din asta, iar de atunci n-am visat decât să-mi construiesc o rachetă, să ajung pe Lună, să cutreier și să cotrobăi prin spațiul cosmic. De cum ne-am întors atunci acasă de la cinema, am răsturnat pe covor cutia în care aveam cuburi de lemn și plastic, din care puteai construi case, baraje, tancuri, oameni și tot ce-ți spuneai tu în imaginație că sunt – că din joacă se poate orice, nu? - și am pus deoparte ce mă putea ajuta să-mi construiesc racheta.

Nu mi s-a părut că am material suficient. Așa că am coborât în spatele blocului, unde încropisem cu tovarășii mei de joacă o colibă din araci „împrumutați” de la vecinii cu grădini, lădițe goale „procurate” de la aprozar, țevi conice de plastic – mosoare „ce nu le mai trebuiau” celor de la fabrica Textila din apropiere, dar ne trebuiau nouă, care săream gardul după ele, cu paznicii și câinii pe urmă. Da, acum aveam cu ce. Mai să fac rost de la mama de niște celofan pentru legat borcanele de zacuscă - asta pentru geamuri, că trebuie să vezi afară, altfel care-i plăcerea? -, de niște sârme să leg totul la un loc – dar găsea tata destule la el, la fabrica de autoturisme - și puteam să mă apuc de treabă. Zis și făcut, deci...

- Alo, trezirea! Te-am întrebat tac-tu ce face? - a zis Tanti Cornelia și s-a holbat la mine, mai să mă înghită.

Dezmecitit brusc, i-am răspuns:

- Ăăă, tata meu face Dacia 500.

Împotmolit în conjugări

Viorel MARINEASA

întâi *Timpuri noi*.

Filmul mai rulează doar o zi, sâmbătă, la Cinema *Filimon Sârbu*, îi transmisese de la oraș amicul Șubă. Acum, încercând să reconstituie, nu știe cum naiba a făcut-o, telefoane celulare ioc (doar în povești science fiction), iar fixe să fi fost vreo două-trei în tot satul, unul la cooperativa agricolă de producție ce se numise cândva *Ion Luca Caragiale*, să fi avut și popa unul, dar e greu de crezut, al treilea era chiar la ei în școală, dar nu te atingeai de el, că-l ținea sub cheie directoarea. Sub cur, obișnuiau ei, pleava cancelariei, navetiștii, să zică.

Ba poate că a fost și-un al patrulea la influentul predicator al „pocăiților” din localitate, venit din Bucovina după război; l-au împroprietat cu o bucată de pământ, dar când s-a pus problema colectivizării a refuzat să se înscrie, preferând să se îndeletnicească în particular cu ale căraușiei, iar autoritățile îl tratau, ca lider religios, și nu numai, cu suspiciune și cu menajamente.

I-auzi: „încercând să reconstituie...” Păi, cum altfel? Filmul cu pricina se chema *Reconstituirea*. Lucian Pintilie îl terminase de doi ani, dar difuzarea i-a fost blocată. „De sus” veneau semne proaste. A-nțărcaț bălăia. Presa oficială s-a mohorât peste noapte. În satul unde nimeriseră dintr-odată șase absolvenți de facultate, pe lângă vagi ecouri dinspre oraș, socialismul victorios făcea aceleași ravagii ca-n anii '50. Geaba lăuda până și *Europa liberă* noua linie politică. Stalin și cu Dej se buluceau la gura îmbăloșată a primarului de comună, tractorist ratat, promovat pentru neghiobie și arșag. Nou-izvodiții propagandiști de la județ dădeau de pământ cu mofturile „intellectualilor”, care nu acceptau să-și facă mutația definitivă pe buletin.

Spiritul lor intransigent, partinic se regăsea în vituperările rostite pițigăiat ale directoarei. „Când ți-o vorbi și te-o prelucra *toașu* Cârncea, trestie te faci.” Ceea ce se și întâmpla, dar nu în văzul tuturor, ci în budoarul improvizat într-o cotarcă.

Nu mai insistăm. Probabil că vestea îi parvenise lui Bașu prin pastorul de circumstanță sau prin vreun „navetist pe invers”, căci erau destui și din ăia, lucrau la oraș și, după schimb, reveneau în sat. La *Filimon Sârbu* văzuse în copilărie, cu școala sau cu clasa, filme documentare, i-a rămas în minte cel despre Mato Grosso, realizat de o expediție cehoslovacă; doi dintre ei n-au vrut să se întorcă la „civilizație” și au rămas printre aborigeni; „mișto”, și-a zis, scapi de pisălogea extemporalilor și a examenelor, de trezit la ora 6, așa cum fac ai lui, și acușa o să-i vină și lui rândul, pentru a merge la serviciu. În plus, fetele din rezervație, prezentate în toată goliciunea lor, i s-au părut drăguțe. Cinematograful nu mai purta numele luptătorului comunist din ilegalitate, dar lumea încă nu se acomodate cu cel nou, *Studio*. Iar înainte de război fusese succesiv *Scala*, *Thalia*, ca sub regimul comunist să se cheme mai

De fapt, cine a fost Filimon Sârbu (F.S.)? A pus lucrurile cap la cap. Istoricul Cristina Diac (vezi [saiutul historia.ro](http://www.history.ro) secțiunea general) îl consideră „erou din întâmplare”. F.S., un strungar ce lucrase la Atelierele Căpitaniei Portului Maritim Constanța, își dă întâlnire cu alți patru tineri (trei erau angajați la Uzina Electrică), pe plaja Modern (numită și Trei Papuci) din Mamaia, în dimineața de 22 iunie 1941. Aici i-a arestat Siguranța. Turnătorul s-a aflat printre ei. „Complotul se găsea în stare de fecundație”, notează comisarul ajutor Florea în actul de cercetare. Dacă documentele rămase nu sunt contrafăcute, se pare că F.S., din postura de secretar al organizației județene a Uniunii Tineretului Comunist, a încercat să-i atragă pe ceilalți în acte de sabotaj, cum ar fi încălcarea camuflajului în zona portuară, căci (coincidență sau nu), în zorii aceleiași zile, România intrase, alături de Germania nazistă, în războiul antisovietic, cu scopul de a recupera Basarabia și nordul Bucovinei.

Or, comuniștii români se călăuzeau după tezele Moscovei și ale Cominternului, cele care considerau țara noastră ca fiind imperialistă și demnă de a fi dezintegrată. Pentru că avea antecedente, F.S. a fost condamnat la moarte de Curtea Marțială și executat rapid în Valea Piersicilor din închisoarea Jilava. Restul s-au ales cu ani mulți de pușcărie. Ambele tabere au tras foloase de pe urma acestei întâmplări: autoritățile zilei s-au autogratulat cu vigilența față de trădătorii patriei, iar comuniștii s-au putut lăuda mai la vale, după 1945, cu o piesă grea în de-abia inaugurata mitologie de partid, un erou care, nu-i așa, și-a servit patria cu prețul vieții în lupta cu fiara fascistă și cu burghezo-moșierimea vânzătoare de țară.

Ca să fie tabloul tragicomic desăvârșit, atletul constanțean Traian Petcu a fost anchetat de câteva ori, în intervalul 1947-1953, de către Securitate, pentru că l-ar fi denunțat pe F.S. Supoziția se întemeia pe faptul că sportivul se antrenase, în vara anului 1941, pe malul mării, în apropierea locului de întâlnire cu pricina.

Fiind un atlet performant, a ajuns la clubul Dinamo București și a primit gradul de locotenent-major, iar anchetatorii l-au învinuit că se infiltrasse deliberat. Greu de tot și-a dovedit nevinovăția! (v. Marian Bocai, „Calvarul unui sportiv constanțean anchetat de Securitate”, *Ziua de Constanța*, 20.10.2012).

Greu a ajuns și Bașu la randevuul cu *Reconstituirea*. Mai întâi s-a împotmolit la conjugări cu câțiva elevi dintr-a cincea. Copii mai cuminiți și, pe alocuri, mai deștepti decât cei de la oraș. Dar uite-i pe ăștia aciuți de nu se știe unde pe Dealul cu Morminți. Ce genă nomadă se zbate în aceste *corpucule*? Dacă n-ar fi fost nervos, ar fi zis „trupșoare”. Cică: *am mergut / mă dezbrăchez* Apoi directoarea a vrut să-l blocheze la căminul cultural. Goana la gară pe o ploaie-potop, noroc că nu se desparte de cizmele de șantierist. Trenul are întârziere. Tramvaiul. Sala.

Principiul incertitudinii (57)

Paul Eugen BANCIU

Când nu poți evada din lumea mărunță, zgomotoasă, meschină în care ești, spre o libertate a ființei tale, când nu-ți mai vine nici să călătorești spre lumea din afară, să te eliberezi de marasm, să uiți, să te minți că ești un alt om sau un simplu spectator la jocul dur al celorlalți, intri într-un exod spre interior, spre tine și descoperi, pe rând, porți pe care nu le-ai deschis niciodată, ce dau spre tărâmurii mai adânci, unde ar trebui să se afle esența ființei tale, să o vezi, să o recunoști, să ți-o asumi.

Sunetele pașilor celor din jur încep să te irite, vocile lor, care te cheamă, ți se par brațe ale unor oameni ce vor să te smulgă dintre pereții tristeților tale, să te ducă într-o carceră a vieții lor, unde să te împicineză pentru lipsa ta de participare la marele joc, pentru egoismul tău de a-i privi cu ochii sufletului și de a-i judeca mereu pentru superficialitatea, pragmatismul și meschinăria lor.

Apoi glasurile lor devin niște ecouri, ca ale unor ființe rămase în afara grotii în care te adăncești, în vreme ce, dincolo de prima poartă deschisă, vei da de amintirile cu ei, le vei vedea chipurile și le vei auzi vocile, în crâmpie de filmulețe colorate dintr-un timp de altă dată, când credea în ei, când te simțai alături de ei în cea mai bună dintre lumi. Și asta pentru că mereu ai trăit cu credința nătângă că bucuria din sufletul tău e și bucuria lor, că durerile tale sunt și durerile lor, fără să-ți poți imagina că fiecare dintre cei pe care-i vezi acum tapetând pereții primei camere a grotii își avea țelurile independente de ale tale, undeva pe cel mai de suprafață dintre paliere, în imediata lor apropiere, ori dincolo de tine, care nu reprezentă pentru ei nimic.

Îi privești și acum și încerci să-i ierți, ba chiar să-i simți alături, să-i înțelegi, să le justifici într-un fel modul de a fi, voința lor de a te transforma într-un apendice al vieții lor, de pe urma căruia să profite până la capăt. Îi privești în amintiri de altădată, mai tineri, mai plini de vigoare și tot nu le înțelegi mesajul vorbelor spuse demult, care au făcut ca viața ta să fie într-un anume fel și nu cum o visai tu.

De la un timp, și prezența lor în amintire devine obositoare și crezi că nu te vei putea despărți de ei niciodată, și că nu vei putea să ajungi în adâncurile tale neînsoțit de amintirea chipurilor și gândurilor și vorbelor lor și vei trăi cu senzația că sufletul tău e format dintr-un conglomerat de rețele de sentimente, care-și modifică permanent structura și forma, ție neapartinându-ți nimic al tău. Atunci te-ntrebi dacă ai fost vreodată tu ori numai un loc unde s-au intersectat voințele și dorințele celorlalți. Nu știi ce să-ți răspunzi. Te simți alungat din lumea ciudată a propriilor amintiri, te vezi mai infirm decât înainte de plecarea în exilul

tău interior, pentru că ghicești nu doar indiferența celorlalți față de suferințele tale, dar și răspântiile în care drumul ales de tine a fost dirijat de voința lor, iar la capătul unde ești te afli de pe urma dorinței lor de a te vedea acolo.

Deschizi următoarea poartă, dincolo de care, în urmă, rămân ecourile umbrelor celor de afară, așa cum i-ai păstrat tu în memorie și dai de o altă încăpere, mai în adânc, unde pe pereții cu stalactite și stalagmite îți apar amintiri ale chipurilor personajelor din cărțile și din filmele pe care le-ai văzut într-o viață, ca niște copii ale unei realități de două ori transfigurate. O lume de sunete și imagini mai estompe, dinăuntrul căreia îți ies în față câteva frânturi de replici, citate din texte, vorbe mari ale unor oameni ce-au dirijat istoria, de acum și de aiurea din timp, de când s-au păstrat poveștile lor scrise. Apoi câteva chipuri ce poartă ceva din firea și ființa ta, din firea și ființa cuiva necunoscut care, într-o viață alternativă, ar fi fost partenerul existenței tale, rămas însă la vârsta tinereții, când totul e posibil, când totul e palpabil. Ființe fără nume, ființe de abur, care te însoțesc mai departe în cea de-a treia încăpere, unde-ți descoperi urmele tuturor idealurilor avortate, urmele copiilor nenăscuți din toate iubirile pe care le-ai trăit.

Lumea aceasta de abur comunică osmotic cu un timp trecut, cu o realitate a altcuiva, străin ție acum, pe care l-ai putea doar recunoaște, fără să-ți mai poți imagina că ar putea să fie chiar ființa ta într-o variantă de viață pe care n-ai apucat să o trăiești. Partea care te întristează e iluzia că în acea ipostază a unei existențe alternative n-ai mai fi fost cel urgisit de soartă și nu ți-ai fi căutat niciodată un exil interior, ca peste puțină vreme să-ți dai seama că și atunci ai fi rămas același om meditativ, cu o puternică voință de introspecție dusă până în pragul ieșirii complete din lume.

O stare crepusculară, între vis și realitate. Starea neliniștitoare a unei duble prezențe. Starea stranie a parcurgerii unui spațiu paralel, abstras timpului. Dar scos din timp, omul trăiește o cumplită singurătate. Scos din timp, continuă să existe și material și spațial. Contagiunea e o stare limpede, de paradoxală existență într-un interstițiu, unde toate i se comunică prin revelație, spre a constitui baza încrederii în existența unor forțe clare ce se adresează euului la persoana a doua.

O cădere într-un abis colorat, viu, mișcător, cu prezența exactă a tuturor celorlora față de care ai păcătuț în ziua aceea. În timp, pentru că acesta, în afara ideii de succesiune a imaginilor, a vorbelor, a vocii, a culorilor și stărilor grave cărora le spune sufletul, nu există. Un sentiment de abis al ființei, de trăire într-un spațiu unde i se pot comunica mesaje. Ale cui? Cine poate atât de exact să strălumeze fiecare umbră a păcatului mărunț și să-l transforme în acuzare sau sfat?

Un destin

Pia BRÎNZEU

O carte interesantă pentru bănațeni, *The Last Impresario: A Theatrical Journey from Transylvania to Toscana* (Ultimele impresar: O călătorie cu teatrul din Transilvania în Toscana, Dante, 2022), a fost lansată de curând la Timișoara de Peter Klein, un celebru impresar american. Și unul dintre ultimii cu această meserie, pentru că internetul a început să o facă inutilă.

Peter Klein s-a născut în 1945 la Timișoara, din părinți evrei unguri, și s-a mutat în 1963 în Israel, pentru ca de acolo să plece în America. A fost un drum lung și complicat, dar nu numai al pribegiei, ci și al descoperirii sinelui. Al unui sine neobișnuit, complex, plin de calități artistice, scriitoricești, muzicale și, mai ales, lingvistice: Klein vorbește maghiara, germana, româna, rusa, franceza, engleza, italiana și spaniola, iar în Israel s-a mai învățat și ebraica. Când l-a întâlnit în America pe celebrul impresar Sol Hurok, s-a hotărât să urmeze cariera de *tour manager*, alegând pentru început să însoțească doi mari artiști: Andrés Segovia și Arthur Rubinstein. Ulterior, în 1972 și-a creat propria sa firmă, *Living Arts*, prin care a dus nenumărate spectacole în peste treizeci de țări de pe toate continentele. Ca un devotat slujitor al frumuseții și al artei.

Cartea lui Peter Klein nu e numai o reluare a propriei sale vieți – *il cammin di sua vita*. Ea demonstrează în același timp și importanța microistoriei, a istoriei mărunte, ce conferă flexibilitate istoriei mari. O „modalizează”, recreând, după cum ne arată Friedrich Nietzsche în „Uzul și abuzul istoriei”, un spațiu istoric discontinuu, în care se poate întâmpla orice, unde neprevăzutul, neplanificatul, aleatoriul joacă un rol important. Și pentru că istoria individuală alunecă înainte fără ca principii universale să îi direcționeze mersul sau vreun gest istoric să includă propria sa contestație, ajungem la cugetarea aleasă de Peter Klein din Shakespeare pentru a fi un motto al cărții sale: „Știm cine suntem, dar nu știm niciodată cine vom fi.”

Deși a crescut într-o temniță comunistă, așa cum era Timișoara pentru majoritatea populației care nu avea voie să călătorească în străinătate, orașul a rămas totuși în amintirea autorului ca o cetate largă, atotcuprinzătoare și permisivă, mai ales datorită interetnicității sale. Îl descrie pe larg în capitolul *Crescând în Timișoara*, pe care generos a acceptat să îl includem și noi în volumul antologic *A fost odată... Timișoara anilor 1950-1970* (Editura Universității de Vest, 2024). Aflăm aici numeroase detalii despre evreii din oraș, care, imediat după război, au fost peste treisprezece mii la număr, pentru ca în anii cincizeci să se reducă la jumătate; sau despre străzile orașului, unde se circula cu tramvaiul, nefiind prea multe mașini pe atunci, dar și cu bicicleta, ce putea fi lăsată sprijinită de un copac, singură și fără lacăt, pentru că nimeni nu se atingea de ea.

O mare sărbătoare din copilărie, de care își amintește fascinat Peter Klein, a fost tăiatul porcului. Totul se petrecea după un ritual fix: se fugărea animalul prin curte cu un cuțit mare, i se tăia gâtul, se aduna sângele într-o oală încăpătoare pentru ca apoi să se facă diverse bunătăți – sângerete, caltaboș, tobă și, mai ales, *kolbasz* – un cârnat cu multă carne, boia și condimente ungurești. Cămara de lângă bucătărie se umplea atunci cu toate bunătățile.

Și despre greutățile epocii alege Peter Klein să ne povestească. Necazurile mari erau de ordin politic: doi „detectivi” în civil, de fapt agenți KGB, au abordat-o odată pe bunica autorului, au dus-o la faimosul lor sediu și au închis-o acolo timp de câteva săptămâni, fără să-i dea mai nimic de mâncare. I s-a refuzat orice contact cu familia, i s-au pus tot felul de întrebări, la care bătrâna nu știa cum să răspundă în română, o limbă pe care abia o vorbea, și nici nu i s-a explicat care ar fi fost problema.

Mai erau și multe necazuri mici: ca să cumperi o pâine, trebuia să stai la coadă de la ora cinci dimineața. Nici ou, unt sau carne nu reușeau să găsești dacă nu aveai o cunoștință la vreun magazin alimentar. De câte ori apărea o coadă, trecătorii se aliniau și ei imediat, pentru ca doar apoi să întrebe ce se vinde. Nu erau televizoare pentru a se afla știrile zilei, iar ziarul comunist publica doar articole de propagandă, așa că principala sursă de informații erau zvonurile. Totuși, fie că erau mari sau mici, problemele se depășeau, mai ales prin timpul petrecut împreună cu familia. Obiceiurile bunicilor erau respectate cu sfințenie, iar părinții inventau ritualuri noi, repetate și ele mereu, pentru a contracara instabilitatea vieții de zi cu zi.

Analizându-și viața în amănunt, Peter Klein își întinde mărturisirile pe două axe: cea orizontală, a geografiei, a ceea ce se vede și se învață concret atunci când voiajezi în toate părțile planetei după îndemnul destinului sau ale meseriei, și cea verticală, a călătoriei de la neștiință la cunoaștere, de la întuneric la lumină, pentru o mai profundă înțelegere a sinelui. Și atunci ce putem spera mai mult decât să aflăm și noi câteva din tainele benefice ale vieții, precum cele descoperite de Peter Klein? Nu trebuie decât să-i citim cartea.

19

picătura de cucută

20

O minge albastră, din cauciuc subțire

Robert ȘERBAN

Eu chiar am dat cu piciorul norocului, o minge albastră, din cauciuc subțire. Îi scăpase unui copil și s-a rostogolit până la mine. Puștiul mi-a făcut semn, de la distanță, arătându-mi-o. Puteam s-o culeg de jos și să i-o aduc, mai ales că lângă el, pe o bancă, stătea o femeie foarte frumoasă. Dar în loc să mă aplec, să o iau de acolo și să merg să i-o dau, i-am tras un șut atât de tare, încât mingea a străbătut distanța rapid, cu boltă, și a lovit femeia în cap. Am înghețat, amuzat și stingherit, în același timp. M-a privit câteva clipe, fără să facă vreun gest. Am dat din umeri, *asta e*, ea s-a ridicat încet, calmă, și a pornit spre puști, i-a spus ceva, el a luat mingea sub brațul stâng, pe cel drept i l-a întins, s-au întors și au plecat ținându-se de mână.

Femeia era văduvă de aproape un an, iar copilul, fiul ei. Trăia răvășită de moartea intempestivă a soțului, dar nu fiindcă l-ar fi iubit – fusese un om violent, atât cu ea, cât și cu cel mic –, ci pentru că rămăsese singură cu băiatul. Cum ar fi fost dacă aș fi mers să duc mingea, am fi intrat în vorbă și aș fi cunoscut-o? Era splendidă, ca dovedă că, după atâția ani, n-am uitat-o, iar copilul s-a dovedit ascultător și serios. I-a plăcut să învețe, a fost continuu între cei mai buni din școală, apoi din liceu, a făcut Medicină, s-a specializat în străinătate și a ajuns neurochirurg.

Mi-am trăit viața într-un haos permanent. Și asta fiindcă n-am putut niciodată să iubesc, mi-a fost teamă să mă încred total în cineva. N-am avut curajul să mă mut, nici măcar pentru o noapte, în mâinile celor lângă care am trăit. Nu m-am putut preda, așa cum se face în dragoste. N-am riscat deloc. Din nenorocire, nici n-am fost înzestrat cu vreun talent, care, poate, m-ar fi ajutat să mă echilibrez și mi-ar fi făcut existența mai ușoară. Mi-ar fi plăcut să cânt. Urechea mea e bună, muzicală, cum se zice, dar n-am simț ritmic. Am vrut să pictez și am tot încercat, în copilărie, în adolescență, mai ales că un bunic a fost pictor. Nu unul profesionist, dar peisajele lui erau pe pereții multor case, inclusiv pe ale casei noastre. Nu s-a prins de mine. Nici vreun sport n-am practicat, mi s-a părut o pierdere de vreme. Mai înotam, uneori, dar cât să mă răcoresc ori să nu mă plictisesc pe malul vreunei ape, în concedii.

Mă întreb: cum mi-ar fi fost viața mea cu cea care, când băiatul îi era în clasa a IV-a, a ghicit 6 numere din 49, iar din mica avere pe care a câștigat-o atunci și-au luat o casă, au călătorit, au trăit fără griji, a făcut acte de caritate și i s-a dedicat în totalitate fiului ei?

Acum, el urmează să mă opereze. Și-a amintit de mine și de faza cu mingea când a venit vorba despre opțiuni, știință, hazard, destin, alegeri, și, nu știu de ce, mi-a spus toate cele legate de mama lui. Intervenția are mai multe necunoscute, o simt și eu, a recunoscut-o și el, am semnat toate hârtiile prin care îmi asum toate riscurile. Sunt destule speranțe, are experiență, a rezolvat cu succes cazuri foarte dificile, dar e bine să nu lăsăm, din punct de vedere legal, lucrurile nepuse la punct. Va face absolut tot ce știe, doar că tumora e plasată într-o zonă mai greu accesibilă și e măricică. Tot de la el am aflat că mama i-a murit cu ani în urmă, dar că, uneori, mai discutau despre cum ar fi fost dacă n-aș fi șutat atunci. Mai ales că ea l-a îndemnat să trimită mingea către mine. Simțise că sunt un om cumsecade, care nu va da cu piciorul.

Sublima necumintenție (5)

Radu Pavel GHEO

Luna trecută, la finalul episodului anterior, l-am citat – deloc întâmplător – pe E. Lovinescu, cu un comentariu elogios și elegiac la adresa lui Macedonski. Adevărul e că, așa cum scriam, marele nostru critic canonic modernist s-a arătat rareori binevoitor față de creația poetului și animatorului literar comentat aici. Chiar și elogiul din care am extras fragmentul anterior e elaborat într-un context special: scris în 1921, la moartea lui Al. Macedonski, el poate fi bănuț (măcar de) o doză de convenționalism. Nu același este tonul folosit de critic în perioada anterioară acestui moment trist.

În 1915, Lovinescu a publicat volumul al treilea din seria de *Critice*, pe care l-a reeditat în 1920 – pe când Macedonski era încă în viață – la Editura Librăriei Alcalay & Co. Găsim aici, printre altele, sub titlul „Alexandru Macedonski“, un comentariu la volumul *Flori sacre*, de fapt o reluare a recenziei scrise la apariția cărții, în 1912, publicată atunci în revista *Convorbiri literare*. Iar în aceste pagini Lovinescu nu este deloc blînd cu bătrînul poet simbolist – căruia, de altfel, îi neagă pînă și apartenența la simbolism.

Recenzia respectivă va provoca, la scurt timp după apariția *Criticelor 3*, reacția acerbă a tînărului Tudor Vianu, admirator al lui Macedonski, viitor redactor al *Literatorului* în 1918 și viitor editor și exeget al poetului. Așadar, Vianu, care avea la acea vreme optsprezece ani, publică în revista *Făclia* (nr. 8, 15 ianuarie 1916) o așa-numită „Revizuire critică“ semnată T. Al. Vianu, „un text polemic, acompaniat și de unele tușe pamfletare, la adresa lui E. Lovinescu“, care reprezintă chiar debutul publicistic al acestuia, după cum subliniază Andreea Teliban într-un scurt și bine documentat studiu asupra relației dintre tînărul critic și vîrstnicul maestru literar („La curțile documentului. Luciditatea admirației“, în *Observator cultural*, nr. 1141, 13 ianuarie 2023).

Referindu-se direct la cronică la Lovinescu, Vianu adoptă un ton tăios, imputându-i – cum observă A. Teliban – lipsa obiectivității: „Țin să atrag, de la început, luarea-aminte cititorilor că procedeul d-lui Lovinescu nu e leal: cînd publici un studiu cu titlul pe care cel al domniei sale îl poartă ești obligat să privești întregul operei, cum de altfel d-l Lovinescu procedează cu prietenii săi «literari», iar nu s-o judeci fragmentar“. Tot aici – și tot în răspăr cu Lovinescu – tînărul critic enunță o intenție care se va materializa apoteotic peste aproape un sfert de secol, atunci cînd va începe publicarea ediției critice a *Operelelor* lui Macedonski: „Bucata d-lui Lovinescu aduce atîta patimă și denaturare a adevărului în detrimentul d-lui Macedonski încît socotesc de a mea datorie să-mi curăț calea“ (T. Vianu, „Revizuire critică“, în A. Teliban, *op. cit.*).

Judecînd din perspectiva contemporană textul lui Lovinescu, cel care a stîrnit imboldul critic al tînărului Vianu, e greu să nu îi dai dreptate celui din urmă.

Citindu-l, observi imediat nu doar judecata fragmentară pe care i-o reproșă Tudor Vianu, ci și un anumit reducționism, prin opoziția – uzitată și deja uzată chiar și atunci – între Macedonski și mai strălucitorul său contemporan Mihai Eminescu. Poate de aceea în comentariul dedicat lui Macedonski, experimentatul Eugen Lovinescu, sinonim pentru noi cu modernitatea literară autohtonă, pare un critic mai degrabă conservator, un discipol – ba chiar un imitator – al lui Maiorescu cel din *O cercetare critică asupra poeziei române la 1867*.

Portretul pe care i-l face la început, deși nu falsifică nimic, accentuează și exagerează vădit exact trăsăturile care l-au făcut nesuferit multor contemporani: „Publicitatea îndoelnică din jurul persoanei lui, cabotinismul literar, viața publică fără unitate și vertebrare, efebii ce-l înconjurau“ (Ibrăileanu pomenește și el de „efebii“ din cenaclul lui Macedonski), „lipsa de măsură și de disciplină sufletească, ciudățeniile ortografice, gongorismul stilistic în care căzuse...“ (în *Critice*, vol. al III-lea, ediția a doua, 1920, p. 47).

Nici comparația cu Eminescu, un loc comun la îndemîna oricui, merit să sublinieze mediocritatea lui Macedonski, nu îi scapă lui Lovinescu – „La începuturile *Literatorului* se ridicase ca șef de școală și, oare-cum [*sic*], chiar ca un rival al lui Eminescu; gloria lor se cumpănea... Pentru scurtă vreme... Soarele lui Eminescu se ridica tot mai sus, pe cînd d-l Macedonski se oprise pe înălțimi mijlocii“ –, cum nu uită nici de trimiterea inevitabilă la fatala epigramă macedonskiană la adresa lui Eminescu, în urma căreia (spune Lovinescu), „mulțimea și elita intelectuală l-au părăsit. De atunci“, continuă criticul, „d-l Macedonski e o tristă *epavă* pe marea indiferenței publice (subl. mea). [...] N-a mai rămas însă decît cu o gardă de fideli, cîțiva «efebi» și esteți. A înlocuit astfel prețuirea mulțimei și oamenilor de gust prin tam-tamul infernal al negrilor, și prin muzica șgomotoasă a corybanților... Prăpastia s-a săpat tot mai adînc. Nimeni nu mai urmărea activitatea d-lui Macedonski“ – iar în 1912, cînd procesul de reevaluare a lui Macedonski era în curs, acest „nimeni“ e o exagerare rău-voitoare, una greu de ignorat.

În fine, înainte de a trece la comentariul critic propriu-zis al *Florilor sacre*, criticul încheie, parcă satisfăcut: „E marea și meritata răzbunare a bunului simț“. Abia apoi urmează o analiză a volumului amintit, pe care însă, înainte de a-l comenta, Lovinescu ne sfătuieste „Să-l citim, cît îl putem citi cu indiferență și înainte ca atitudinea poetului să nu ne strice iremediabil efectul poeziilor lui“ (*op. cit.*, p. 48-50, *passim*). Nu e un îndemn prea încurajator și explică apologia unui discipol macedonskian educat precum Tudor Vianu.

Dimpotrivă, tocmai poziția lui Lovinescu, cum spuneam mai sus, este greu de înțeles – și cu atît mai mult vehemența lui de sens contrar față de un poet și om de litere cu care, după cum se știe și cum voi mai arăta, avea mai multe în comun și ca viziune estetică, și ca mentalitate artistică și istorică, decît cu deja canonizat Mihai Eminescu.

play

Priviri speculare

Claudiu T. ARIEȘAN

Un insolit eseu ilustrat aparținând unuia dintre cei mai importanți esteticieni, istorici și critici de artă români este recentul *Vezi? Despre privire în pictura impresionistă*, de Victor Ieronim Stoichiță, trad. Mona Antohi, Ruxandra Demetrescu, Gina Vieru, Editura Humanitas, București, 2024, 111 p. Reputatul profesor al Universității din Fribourg pune sub semnul întrebării, cum se vede chiar din titlu, caracterul de revoltă împotriva artei academice tradiționale ca principal element definitoriu al revoluției impresioniste în contextul „facturii picturale”, ce i-ar fi făcut pe promotorii mișcării să iasă în natură pentru a găsi acolo resursele unei schimbări majore de paradigmă vizuală. Stoichiță susține și apoi demonstrează că, de fapt, are loc o deliberată „tematizare a privirii moderne”, reformă mult mai profundă ce înnoiește radical modul însuși de a vedea și percepe lumea printr-o lentilă nu neapărat „proaspătă, liberă, imaculată” (ce ar duce la construirea unei noi mitologii tematice și de paradigmă), ci mai degrabă construită, elaborată și inspirată de surse diverse precum apariția fotografiei, tot în Franța cu precădere, impactul stamelor japoneze din epocă și, mai ales, nașterea grăbită a unei sensibilități moderne mult diferită de cele din vremurile dinainte.

Interpretarea autorului merge mai degrabă spre constatarea că la Manet, Monet și Degas și ceilalți confreri din mișcare „meditația asupra actului de a vedea devine, în opera lor, o temă centrală”. Impresionismul „gândește privirea” cu o voință inovativă ce nu prespune o rupere neapărată cu tradiția, ci mai degrabă un dialog viu, complementar cu aceasta, ca o veritabilă provocare adresată limitelor vederii și ale picturii deopotrivă. O bijuterie stilistică, frumos echipată cu imagini această apariție!

II O ediție bilingvă eveniment pentru cultura noastră ni se arată la început sub excelente auspicii științifice: Teofil Coridaleu, *Comentariu la tratatul Despre suflet al lui Aristotel*, cartea I, stabilirea textului grec și trad. Marilena Vlad, Editura Polirom, Iași, 2024, 293 p. Somitate intelectuală și academică de prim rang a veacului al XVII-lea din lumea post-bizantină, profesor și director al Școlii Patriarhale din Constantinopol ale cărui opere se studiau și în Țările Române, la Academiiile Domnești de la București și Iași, acest ultim comentator aristotelic de marcă a contribuit în chip esențial „la revigorarea învățământului grecesc și la recuperarea izvoarelor filozofiei eline în Sud-Estul european”. Nu doar cursurile sale vestite, ținute și la Atena sau Zakynthos, au marcat destinul multor cărturari de elită ce s-au familiarizat cu marile scrieri ale Stagiritului prin comentariile sale (între ei îl notăm pe Hrisant Notara, Patriarhul Ierusalimului, ce a influențat masiv învățământul din ținuturile noastre), dar întreaga *forma mentis* a gândirii din regiune a prins nuanțe neo-aristotelice grație

perseverenței sale deplin competente în domeniu.

Analizând programa de la Sf. Sava, editoarea recunoaște aici toate materiile propuse și promovate inițial de Coridaleu în școlile conduse de el: „logică, retorică, fizică, despre cer, despre generare și distrugere, despre suflet și metafizică”. Remarcabil e faptul că la aproape patru secole de la compunere textul grec ce analizează *De anima* a lui Aristotel nu a fost nici editat (deși există 76 de manuscrise păstrate) complet, nici tradus în altă limbă, ceea ce onorează efortul de acum și face un arc în timp cu primele versiuni din Coridaleu realizate în franceză de Constantin Noica în 1970 și 1973 sub auspiciile Asociației Internaționale de Studii Sud-Est europene, acum fiind rândul Institutului de Studii Sud-Est europene de la Academia Română să completească seria de tâlmăcirii din scrierile ilustrului dascăl elin.

III Pe lângă ariile lingvistice și de spiritualitate greacă și latină, Patrologia sau studiul Părinților Bisericii cunoaște și alte zone culturale și idiomuri aparte în care scriitorii ecleziastici s-au ilustrat în primele veacuri ale creștinismului și apoi către epoca medievală: armeană, coptă, siriană. Aceasta din urmă are șansa unui promotor de talie europeană în persoana Părintelui Ieromonah Agapie Corbu din Vestul țării, ce de ani buni illustrează, tâlmăcește și integrează în cultura autohtonă valori teologice prea puțin cunoscute, chiar și de către specialiști. Un exemplu absolut semnificativ din seria „Philocalica Syriaca” este volumul coordonat de domnia sa și intitulat *„Dulceața Scripturilor și lumina ochilor”. Părinții sirieni ca tâlcuitori biblici*, Editura Sf. Nectarie, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, 2024, 366 p. Dacă „citirea Scripturii în scopul duhovnicesc al împărtășirii de Hristos prin cuvântul Lui este esența exegezei patristice și scopul hermeneuticii biblice ortodoxe”, prezenta culegere de studii tinde tocmai să lumineze aspecte istorice, teologice și exegetice din cultura creștinismului siriac al primului mileniu.

Nume importante ca Sebastian Brock, Craig E. Morisson, René Roux, Sabino Chialà, Paolo Raffaele Pugliese, Benedict Vesa concurează la explicarea unor creatori de sens și norme într-un corpus canonic care, ne reamintește eruditul Părinte Stareț editor și îngrijitor al seriei „niciodată nu e speculație spiritualistă, nu e delir alegorizant, nu e cabală numerologică, nu e vânătoare de sensuri lacrimogene, ci este întotdeauna rezultatul întâlnirii tâlcuitorului cu Hristos în cuvintele Scripturii și a modelării omului său lăuntric prin înțelesurile insuflate de el”. Din izolarea lor geografică și din adâncurile istorice de unde sunt scoși acum la lumină, Părinții sirieni „ne învață suplețea gândirii teologice, deschiderea minții exegetului și a teologului spre insuflarea Duhului pe temeiul viețuirii sale filocalice, a rugăciunii și a Liturghiei”. O lecție venită de la o civilizație aparte, ce se transformă, pe alocuri, într-un model necrispat, senin și luminos al dreptei cuviințe și firescului cotidian ce strălucește spre zăriștea veșniciei.

Europa germanică (3)

21

Adriana CÂRCU

Ultima zi la München a fost rezervată pentru o excursie opțională la care, spre surprinderea mea, s-au înscris toți studenții. Vizitarea lagărului de exterminare din Dachau. Atmosfera de jovialitate generală cu care mă obișnuisem pe parcursul călătoriei noastre a fost înlocuită de o tăcere apăsătoare de îndată ce am pătruns pe porțile de fier ale lagărului. Dincolo de ecrane clare de sticlă se afla expus conținutul a zeci de mii de vieți spulberate de-a lungul celor 12 ani în care lagărul a funcționat cu „foc continuu”: Munți de pantofi, mormane de cărți, o încălțitură sârmoasă compusă din mii de ochelari de vedere, periute de dinți. După ce ghidul ne-a perindat prin fostele barăci mobilate cu priciuri din lemn aspru, răspunzând amabil la toate întrebările grupei mele, am părăsit lagărul și ne-am așezat cu toții pentru o oră în iarba unui parc din apropiere, într-un gest spontan de comemorare.

Întâmplarea a făcut ca exact în această ultimă zi, șoferul autobuzului să nu mai găsească drumul înapoi spre hotel. Drept care, după cum obișnuiesc să spun ori de câte ori se întâmplă ceva nefast, „am petrecut o după-amiază de neuitat” străbătând Münchenul în lung și în lat. Dincolo de riscul de a rata masa de seară, se profila deja și primejdia de a pierde trenul de noapte, ce urma să ne ducă la Berlin. Încet, încet, simțeam cum mă cuprinde disperarea. Obișnuit, probabil, cu astfel de întâmplări, directorul hotelului ne-a întâmpinat de la intrare asigurându-mă în timp ce-mi oferea o limonadă, că cina mai putea fi servită, lucru care a liniștit pe loc grupa mea care dădea semne vădite de nervozitate. Nu peste mult timp am pornit spre gară și ne-am îmbarcat în trenul ce urma să ne ducă la Berlin, proaspăta capitală a Germaniei unite. Nu mai fusesem la Berlin, dar asta nu avea voie să știe nimeni.

S tiam deja că vom locui într-un bloc de apartamente modeste aflat în fosta zonă a Berlinului de Est și drept urmare am „împachetat” vestea promițându-le studenților mei că timp de două zile vor avea ocazia să experimenteze pe viu stilul de viață comunist. Lipsa de confort a fost atenuată însă de efervescența creată de apropierea întoarcerii acasă. În mai toate camerele, decorate ca prin minune cu ghirlande de hârtie, se desfășurau party-uri zgomotoase pe muzică de la radio, la care am fost inevitabil invitată. Pe mese tronau tăvițe cu prăjituri, multe sticle de coca-cola și, din când în când, chiar și câte un *six-pack* de bere, pe care, imitându-i pe pedagogi, l-am ignorat cu bunăvoință.

A doua zi am urcat iar în autobuzul care ajunsese și el la Berlin. În timpul vizitării orașului, am învățat un lucru esențial pentru reușita „carierii” de ghid turistic: dacă nu vrei ca o grupă de 50 de persoane să te urmeze la toaletă, trebuie să le spui din timp să te aștepte acolo unde se află. O altă competență pe care am dezvoltat-o pe parcurs a fost aceea de a verifica în prealabil locul pe care urma să-l vizităm pentru a lăsa impresia că îmi e deja cunoscut. Atunci când grupul meu și-a exprimat la unison dorința de a vizita Hard Rock Cafe, i-am parcat într-o grădină publică, m-am interesat repede unde se află celebra cafenea, și i-am condus într-acolo, de parcă parcursesem drumul cu pricina de zeci de ori.

Ultima zi a fost dedicată unei excursii tematice: urma să străbătem întregul oraș pe urmele vechiului zid și, în final, să privim fragmentul de zid păstrat drept vestigiu, înfățișând celebrul sărut dintre Leonid Brezhnev și Erich Honecker, immortalizat în 1979, care acum devenise o galerie în aer liber. Înainte să mă dădăsc, „copiii” mei s-au apucat cu hârnice să cioplească, drept amintire, bucăți de zid, după cum au văzut probabil la televizor că se procedase la căderea zidului inițial. Doar strigătele mele speriate și promisiunea că vom vizita imediat piața semi-clandestină unde vor putea cumpăra berete, insigne și alte memorabilii comuniste, cât și mult râvnitele fragmente de zid, ne-au salvat de la a da socoteală polițiștilor germani despre un atare act de vandalism desfășurat în plină zi.

Cina festivă care a urmat ne-a revelat, dacă mai era nevoie, faptul că deveniserăm un grup armonios: la mese se țineau mici speech-uri și toast-uri și se povesteau întâmplări din scurta noastră experiență comună. A doua zi, la aeroport, după nesfârșitul ritual al îmbrățișărilor, „copiii mei” mi-au înmănat un album cu fotografii din New York, în care se afla o dedicație — *Thank you for a wonderful journey, Adriana! We will never forget you*, semnată *The Boston Group* și înconjurată de 53 de semnături minuscule.

rediviva

Timișoara fiecăruia

Alexandru RUJA

Amintirile despre Timișoara cuprinse în acest volum au, mai întâi, farmecul diversității prin care este revăzut și refăcut, la o altă vârstă, orașul unui alt timp — al copilăriei, al adolescenței, al tinereții. Apoi, au o valoare documentară și conțin veridicitatea faptului povestit, pentru că vine de la oameni care l-au trăit direct. Conștient sau nu, filtrul anilor, scurși de la momentele rememorate, funcționează și dă un anume contur și culoare amintirilor. Evocarea este puternic individualizată, fiecare autor și-a ales un anume moment, o anume întâmplare, o imagine pe care o consideră relevantă pentru sine, astfel că în acest volum întâlnim *Timișoara fiecăruia*.

A fost odată...
Timișoara anilor 1950-1970

Volum coordonat de Pia Brînzeu și Sorina Jecza

Sinceritatea este, însă, o condiție esențială pentru aceste rememorări. Reactivarea memoriei ca și selecția se produc diferit, în funcție de felul în care fiecare autor simte pulsivitatea emotivă a rememorării, dar și tensiunea adevărului propriei mărturisiri. Motivarea alcăturii unui asemenea volum o expune Pia Brînzeu în

cuvântul introductiv: „Cartea de față ne apropie de o Timișoară a secolului trecut, aceeași pentru noi toți, recuperată pentru cei tineri ca un oraș «altfel», demn de a fi cunoscut. Neîndoind, dacă e salvată starea de dinaintea prezentului, cea a copilăriei noastre, a adolescenței și a maturității tinere din anii de la mijlocul secolului trecut, poate deveni un model pentru generațiile următoare. Și mai este un alt amănunt important de care nu trebuie să uităm: deși este vorba despre gând sau imaginație atunci când ne referim la aducerile noastre aminte, o amintire trece și prin corp. Totul este mobilizat și în inimă, nu numai în minte, iar ritmul amintirilor produce o energie ce revine mereu senzuală și reală. Aici și acum. De aceea tot ce îi povestim cititorului în aceste file îl va ajuta să-și descopere și el propriile sale amintiri, să recreze atmosfera copilăriei sale, să reînvie gânduri dragi. Amintirile noastre și amintirea ta, cititorule, ce întâlnire!”

Sunt de apreciat inițiativa, implicarea, efortul Piei Brînzeu și al Sorinei Jecza pentru realizarea unui asemenea volum. Nu este deloc ușor, deoarece întâmpini o seamă de impedimente, de la alegerea/selecția celor pe care îi soliciți să se exprime în legătură cu tema lansată la aceia care nu răspund solicitării, de la modul de organizare al volumului la felul în care autorii scriu sau esențializează ceea ce prezintă. Inevitabil, textele au paliere valorice diferite, atât la conținutul rememorării, al epicului, cât și la nivelul literar. În urmă cu ani, am realizat și noi un volum, cu participare largă, despre *Spiritul cultural al Timișoarei* și cunosc dificultatea realizării unor asemenea volume. Dar și importanța lor.

Volumul *A fost odată... Timișoara anilor 1950 - 1970* se constituie din amintirile a douăzeci și cinci de autori, de profesii, îndeletniciri și vârste diferite, după cum precizează Pia Brînzeu în același text. „Am invitat să ne însoțească în această lume apusă a tinereții noastre scriitori, jurnaliști, medici, profesori, ingineri, artiști și scenografi, care oferă cititorului mereu alte pi-

ruete în dansul amintirilor. De la ei se va afla cum noi, românii — dintre care mulți aveam familii interetnice —, am crescut în orașul nostru alături de nemți, unguri, austrieci, evrei, sârbi, cehi, ruteni și basarabeni, învățându-le limba pe străzile sau în curțile unde ne jucam împreună, îmbrăcați în pantalonașii *spilhosen*, dându-ne în *ringbişpil* și mâncând *kolbász*, cârnațul furat de prin *spaisurile* bunicilor, iar dacă doream să gustăm ceva dulce, alegeam *Apfel in Strudel* (prăjitura vieneză a merelor în aluat) și *hecserli* (pasta de măceșe).”

Orașul, strada, cartierele, Bega — emblematicul râu al orașului, cetatea, amintirea vecinilor și cunoscuților, locurile de joacă și jocurile copilăriei, momente din viața de elev sau de student, neamuri și mariaje, genealogii și relații interetnice, călătoria cu firosul/troleibusul și tramvaiul, parcurile și piețele, cinematografele, Catedrala și Opera, Corso, „paletele Löfler și Lloyd”, „Piața Lahovary” și „Castelul Huniade”, „piața mare de pe Fröbl” și Piața de Fân, Elisabetin și Josefîn, Piața Maria și Piața Crucii, Piața Operei și Parcul Rozelor, lacto-barul și grădina de la „Capitol”, școlile și facultățile, starea socială și condițiile de viață, fotografiile și poveștile părinților, concertele și spectacolele, legendara formație Phoenix, activitățile sportive, restricțiile sociale și constrângerile politice, pardesiul „pe puncte” și lodenul „întors pe dos”, casa copilăriei, marile întreprinderi timișorene existente atunci, vaporășele de pe Bega, „terenurile de tenis și volei, ca o salbă de-a lungul Begăi” și multe altele sunt declanșatoare de amintiri.

Cu forța prozatoarei și sensibilitatea poetei Constanța Marcu evocă timpuri și locuri rămase adânc întipărite în memorie: „Au rămas în viața mea același parc, același două biserici, cea ortodoxă și cea romano-catolică, aceeași Piață Lahovari, cimitirul de pe Cosminului, unde dragii din familia mea își trăiesc nemurirea, școala și multe altele, fixate în itinerarul meu interior fără să-mi dea pace. Pe actuala stradă Evlia Celebi, fostă Păltiniș, la numărul 2, este una dintre cele mai vechi clădiri din Timișoara, Casa Turcească, datând de prin secolele XVI—XVII. Se povestește că unul dintre sultanii turci avea acolo un harem. Tot acolo era mai târziu și Poștalionul unde se schimbau caii. Se aduceau și se trimiteau scrisori, pachete, câte și mai câte, care modificau destine, care întristau sau bucurau...” (*La o ceașcă de copilărie*).

Nimeni dintre aceia care povestesc nu a prea uitat în aceste rememorări de elegantul și civilizatorul Corso, așa cum face și Dana Percec (*Oglinda spartă. Pagini dintr-un jurnal de copil cincizecist*): „Ne grăbim spre casă. Schimbăm tramvaiul la Operă. Aici e altă lume. Dacă te nimerești pe Corso sâmbătă seara după spectacole sau duminică după slujbă, vezi un fel de ballet social. Oameni discreți ce se salută ceremonios, cu mișcări largi și reverențioase ale pălăriilor bărbătești și ușoare înclinări grațioase ale micilor pălării de damă. Mănuși subțiri, tighelute, ciorapi cu dungă perpendiculară, pe tocuri fine, *Kamelhaar*, raglane și copilași (parcă-s niște putți îmbrăcați) în cărucioare capitonate, băieți și fete, curat Oxford și Ursuline, în variantă de fostă graniță imperială. (Ce viu era orașul ăsta când avea loc să se miște, când avea unde și cu cine și, mai ales, când știa cum.)”

Într-o epocă cenușie, momentele luminoase veneau prin cultură și din cultură. „Spre sfârșitul anilor '50 aveau loc la Filarmonică concerte memorabile. A dirijat atunci tânărul și frumosul Zubin Mehta, cuce-rind doamnele fine din Timișoara, doamnele doctor, doamnele profesor și alte doamne îmbrăcate elegant, discret burghez, «à la Timișoara». Într-o zi, a apărut la pupitru copilul minune Roberto Benzi, uimind publicul. Țin minte ce senzație a făcut primul concert de «philarmonic jazz» cu pianistul austriac Friedrich Gulda, care a interpretat compoziția lui Gershwin «Un american la Paris». Nu ne-a venit să credem că această apariție a fost posibilă în plin comunism, în care predominantă era arta «realist-socialistă». În pofida tuturor restricțiilor comuniste, exista pe atunci, în Timișoara, o cultură a jazzului (vezi Richard Os-

chanizky), datorită și faptului că aici se putea recepționa celebra emisiune americană de radio «USA Jazz Hour». (Helmut Stürmer, *Timișoara mea (foarte) personală*).

Ca și în cuprinsul ineditului și amplului jurnal pe care l-a scris și pe care l-a publicat în serial în revista „Orizont”, Pia Brînzeu fixează prin casa copilăriei un specific al Timișoarei. „Se mai întâmpla ceva în casa noastră, ceva specific Timișoarei: în fiecare odaie se vorbea o altă limbă, pentru că o familie bănățeană din secolul trecut amesteca etniile, limbile și religiile. Fără nicio urmă de dușmănie, șovinism sau neînțelegere. Așa s-a întâmplat și la noi. Ca să pornesc de la bunicul român, el vorbea fluent germana și maghiara, limbi în care studiasse, ca elev și student, pe timpul Imperiului austro-ungar, iar franceza și latina le învățase ca limbi străine pe când era student la preoție. Bunicul german vorbea și el maghiara, româna și franceza. Paradoxul era că bunicul român scria mai corect în germană decât cel neamț, care făcuse școala și facultatea la unguri, nu la Hațeg și Orăștie. Aveau cărți de vizită în toate limbile, iar tratatele medicale sau preoțești, care s-au mai păstrat în familie până azi, sunt și ele publicate în alte țări și limbi.” (*Casa copilăriei mele*)

Un interesant și atractiv text în proză realizează Lucian Ionică — *O stradă, o casă, un copil* —, prin eliminarea narațiunii la persoana întâi și plasarea cursului epicului spre un alt personaj decât naratorul. Se creează o stare de obiectivare, iar textul primește un accentuat sens de generalizare. Transferul se face din-spre „eu” înspre „el”: „În vremea copilăriei sale, prin anii '50”; „Uneori se trezea mai devreme...”; „Stând la geam, îi plăcea să privească strada și lumea care mergea dintr-o parte în alta, tineri, bătrâni, copii.”; „Toamna, l-au dus la grădiniță.”; „Lui îi plăcea foarte mult să se joace în curtea din spatele casei, acolo era lumea lui”.

Desigur că nu este greu să decelezi nivelul (auto)biografic al textului, ale celor povestite în acest text, dar felul în care a fost ales modul de a nara dă un plus de atractivitate. Autorul rămâne în narațiune pe terenul realului, locurile prezentate sunt reperabile. Casa copilăriei este aceea în care a locuit și scriitorul Virgil Birou, strada și cartierul sunt cunoscute. Povestea lui Lucian Ionică este despre oraș, dar mai ales despre copilăria petrecută în oraș, până în momentul, când, peste timp, a conștientizat sfârșitul ei, odată cu întâmplarea paznicului de noapte („Câțiva ani mai târziu și-a dat seama că în ziua aceea i s-a încheiat copilăria.”).

Diversitatea unghiurilor din care este văzută Timișoara, multiplicarea imaginilor prin care este refăcută copilăria și adolescența în relație cu Timișoara, gradul de subiectivitate implicat în rememorare și nu în ultimul rând modalitățile diverse de relatare ar impune o citare mai extinsă din mai multe texte, lucru greu de realizat într-o cronică.

S-ar putea cita din poemul în proză al lui Eugen Bunaru, cu memorabilul portret evocator al bunicului (*Traversând Piața Unirii*), din amplul text, cu evidente înclinații de prozatoare, semnat de Adriana Blaj (*Piața Victoriei nr. 1*), din ceea ce scrie cu aplomb jurnalistic Rodica Binder (*Sunete, zgomote, voci*), din evocarea cu sunet poetic, dar cu reverberații de tristețe a Aquilinei Birăescu (*Portocala*), din ampla „călătorie” jurnalieră pe care o face Sorina Jecza prin cartierul copilăriei și tinereții (*Lumi scufundate. Fragmente de jurnal*).

Curios cum povestea Timișoarei dintr-un anumit timp se convertește pe nesimțite în propria poveste a existenței personale tot dintr-un anumit timp, dar al vieții fiecăruia. Pentru fiecare dintre autorii care scriu în volumul *A fost odată Timișoara... anilor 1950 - 1970*, Timișoara este un reper la care raportează un segment ireversibil al vieții.

* *A fost odată... Timișoara anilor 1950 - 1970*. Volum coordonat de Pia Brînzeu și Sorina Jecza. Cuvânt introductiv de Pia Brînzeu. Editura Universității de Vest, Timișoara, 2024, 274 p.

Precum în Cer, așa și pe Pământ

Marian ODANGIU

Perioada dintre Sfântul Nicolae și Sărbătoarea Nașterii Domnului este una magică, a minunilor și a întâmplărilor ieșite din comun. A tuturor faptelor ce devin plauzibile și a posibilităților ce se transformă în realitate. O perioadă a bucuriei, a iubirii, dar și a unei reflecții. A meditației întru împlinirea speranțelor și visurilor, a credinței și a spiritului. Un timp al reuniunilor de familie și a întâlnirilor cu prietenii... Deloc întâmplător, aceasta este exact "fereastra" din an în care Elena-Maria Cernăianu plasează "acțiunea" noului său volum, *Satyaloka sau vedanta vulturilor violeți* *. O carte cu multe filiații, atât cu cea publicată anterior, *Ziua a opta* (2022), cât și cu cea din 2021, *Muntele de ametist*.

Autoreferențialitatea este, de altfel, unul dintre fundamentele romanului. Nu doar că, în text, apar câteva trimiteri *ipsis verbis* la lucrările menționate, dar și perspectiva "filosofico-ideologică", regimul și natura discursului românesc, o bună parte dintre protagoniști și, cu precădere, tipul de imaginar, libera circulație între realitate și vis, între real și oniric intră în acest perimetru. Intertextualismul vizează și desfășurarea pe multiple planuri a "poveștii", cele trei niveluri "de realitate" pe care ea se derulează (subteran, teran și cosmic), grupul comun de personaje, și, peste toate, apetența Elenei-Maria Cernăianu pentru cultura orientală, pentru tot ceea ce vine dinspre zona indiană, pentru religii și practicile acestei/acestor culturi, pentru esoterism.

Biblia, Vechiul și Noul Testament, Evangheliile sunt asociate cu cele mai vechi scrieri ale hinduismului - textele *Vedice (Sambite, Brahmane, Aranyake și Upanișadele)*, ale *Vedantei* (școala filozofică indiană, fondată în secolul IV î.C., a cărei doctrină idealist-obiectivă a devenit baza brahmanismului și apoi a hinduismului), cu *Mahabharata și Ramayana*, cu *Dhammapada* lui Buddha, cu scrierile tibetane și cu învățăturile lui Dalai Lama ori Chandra Mohan Jain, numit, prin anii '60, și Acharya Rajneesh, apoi Bhagwan Shree Rajneesh, pe scurt Osho (necondiționat adoptat de scriitorul drept "tata Osho") ș.a.m.d.

Din dorința de a coagula ceea ce este, măcar, similar, dacă nu, chiar comun, tuturor acestora și cu o deschidere lipsită de complexe către proza științifico-fantastică, (nouă la număr, *vulturii violeți* din titlu, de pildă, sunt, de fapt... *nave cosmice!*), autoarea încearcă să demonstreze - uneori exagerând cu pasaje de "sinteză", cu detalii și explicații "transcrise" pe un ton educativ, didactic/doctoral - că omeniarea se află în pragul "trecerii în alte dimensiuni, superioare". O tranziție care pregătește "faimoasa și mult așteptata instaurare a Epocii de Aur, din Era Vârșătorului".

Prin eclectismul surselor și poziționărilor teoretice, Elena-Maria Cernăianu promovează un soi de *panecumenism* despre necesitatea căruia, în lumea de azi, e deplin convinsă și pe care dorește, cu generozitate, să îl împărtășească tuturor celor din jur, cititorilor săi virtuali, convinsă fiind că: "toate

sistemele religioase monoteiste, cum ar fi Creștinismul, Iudaismul, Mahomedanismul, sisteme care propovăduiesc ideea închinării conștiente sau inconștiente față de Dumnezeu personal, propovăduiesc, involuntar, *Bhakti-Yoga* și își îndeamnă și adepții pe această cale. *Bhakti* înseamnă închinăciune cucernică, devotament, iar *Yoga* înseamnă aici unirea sufletului individual cu Dumnezeu".

Asumându-și ideea că *misiunea societății umane este de a ajunge la nivelul perfecțiunii prin dezvoltarea treptată a științei*, aidoma unui *Guru* atotștiutor, prozatoarea își copleșește cititorul cu o cantitate imensă de informații extrem de variate care reunesc "învățăturile" din sursele menționate cu datele și rezultatele oficiale unor studii individuale, experimente și cercetări științifice de dată recentă. Promovate în exces, acestea obturează, pe alocuri, conținutul românesc, îi accentuează latura eseistică, transformă demersul într-o carte de orientare, (in)formare și dezvoltare personală, mai degrabă decât una de beletristică.

În planul prezentului imediat, Elena-Maria Cernăianu readuce în scenă grupul de prieteni implicați, în romanul precedent, *Ziua a opta*, în "întâlnirile de sub nuc" din casa Petruței, a lui Neculai Gorun și a Marietei. În contextul Sărbătorilor de iarnă, în *Satyaloka sau vedanta vulturilor violeți*, "reuniunile" devin, celebrativ, "mese cu castane coapte" și produse gastronomice deosebite; în esență: un *univers mistico-magic*, în care nimic nu surprinde, nimic nu șochează, nimic nu e în afara normalității; un areal în care *posibilitatea împlinirii imposibilului* devine realitate. Viii îi primesc, îi îmbrățișează, le ascultă poveștile și dialoghează cu ei pe cei plecați altunde, hălăduitori pe tărâmurile nemuririi.

Ei sunt protagoniștii *de facto* produși de o fantezie debordantă, substanțial hrănită cu de evlavie și orientalism. Cei viețuitori aici și acum ascultă și asistă la fascinante istorii de dragoste trăite de cupluri din alte lumi ori planete (Agartha, Arcturus și Shambala - Lumea Divină Invizibilă ascunsă undeva, în mijlocul Asiei etc.), precum nefericita și tragica iubire dintre Simeon și frumoasa Shirain.

Participă la ritualuri matrimoniale neobișnuite dintre pământeni (Paraschiva, alias Marea Preoteasă Anastasia) și personaje trăitoare în adâncurile Pământului (Marele Maestru Tat Savitur, conducătorul lemurienilor din Telos, deținătorul documentației legate de grotele și tunelurile de sub... Brașov, *rețeaua subterană a orașului, care face legătura cu ținutul subpământean Agartha* unde se află Telos). Îi fac părtași pe cei care nu mai sunt, la viața cotidiană și la seducătoare momente de dragoste... terestră.

De departe, lidera grupului ce se reunește periodic în casa familiei Gorun - obicei de comunicare, de împărtășire a gândurilor, gusturilor și, de ce nu, a plăcerilor, mai ales gastronomice -, este Rania Deian, medic și psiholog. Pasionată de ritualuri sofisticate de analiză, meditație și intensă trăire sufletească, mentorul spiritual al acestei "familii extinse" este, evident, un alter ego al scriitoarei, căreia îi facilitează, susține și îi motivează amplele incursiuni teoretico-filosofice. Soție a lui Cornel Deian, critic literar, femeia a trecut prin experiența

devastatoare a pierderii fiicei sale dintr-o căsătorie precedentă, Devasya.

În *Satyaloka sau vedanta vulturilor violeți*, tânăra fiică revine (reînvie?) pe Pământ, spre nemărginita bucurie a mamei și a celor din cerul de cunoscuți. Aici, Devasya trăiește o frumoasă și delicată poveste de dragoste cu Daniel, fiul din mariajul anterior al lui Cornel Deian, crescut cu infinită grijă și, mai ales, iubit fără măsură, de bunica sa, Denisa Deian. E o aventură sinuoasă, tensionată, dar încheiată, în finalul romanului, cu o spectaculoasă unire în fața altarului a celor doi.

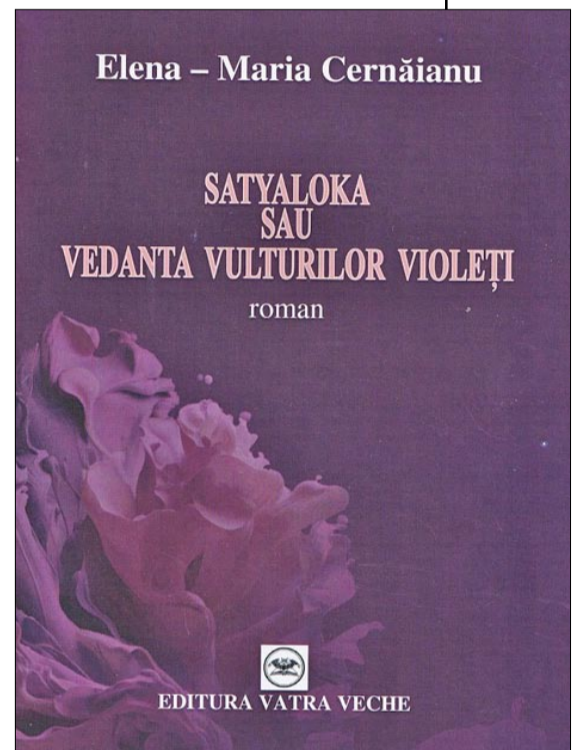
La fel ca în *Ziua a opta*, din grupul ai cărui membri s-au regăsit "prin rezonanță spirituală", mai fac parte și alți intelectuali, mari iubitori de metafizică și buni cunoscători ai filosofiei orientale, precum Noga și Igo Morgenstein, medici și ei, Floarea și Victor Gorun (ea, agronom, el, doctor veterinar), dar și Amina, profesoară de matematică: o femeie frumoasă și inteligentă, consternată de *analfabetismul spiritual* al contemporanilor săi, doritoare să se înscrie la facultatea de psihologie pentru a se putea ocupa de dezvoltarea personală și pentru a găsi numitorul comun dintre matematică și spirit.

Femeia se iubește cu Daniel, dar și cu Niko Daran, un indian prosper, absolut de filosofie, om de afaceri, foarte bogat și foarte cult, născut în India, din tată indian și mamă româncă, pe care tânăra îl frecventează din când în când. Însărcinată și supusă din reflex cutumelor sociale, Amina caută aproape exasperată un tată pentru băiatul pe care îl purta în pânțele. Daniel, implicat în relația cu Devasya, o refuză oarecum derutat și nu fără un crâmpeli de lașitate.

La rândul său, Niko Daran, pornind de la ideea că "în afară de latura fizică a iubirii, cea mai cunoscută de intelect, mai există abisuri și înălțimi ametoitoare, pe care concepția materialistă nu le-a luat deloc în considerare", o descurajează pe Amina în legătură cu dorința de a-l lua/avea ca soț, paradoxal, totuși, solidarizându-se cu ea: "Amina, îmi ești tare dragă și s-ar putea ca din cauza stării mai speciale prin care treci să spui lucruri nepotrivate. Nu-ți fă griji, totul va fi așa cum trebuie să fie, nimic în plus, nimic în minus; doar tu să știi cu adevărat exact

ce îți dorești, fără zăbavă. Atât cât îmi permite timpul, te voi ajuta să-ți găsești calea, drumul, nu este simplu, este multă muncă în spatele binelui pe care tu îl vezi, muncă și dorința de a escalada cele mai înalte vârfuri de conștiință, de a dobândi pacea interioară, indiferent de haosul din afara ta".

În cele din urmă, lucrurile se limpezesc: copilul nu era nici al lui Daniel, nici al lui Niko Daran, ci al "Îngerului păzitor" al Arminei, Arthur, la rândul lui, un nepământean, "paznic de oameni", ajuns aici din constelația Pleiadelor, mult înainte de "valul de extrateresți" veniți pe Pământ în 2023, și întâlnit accidental de profesoară. Romanul are un happy end

simetric: în fața altarului, pământeană Amina se căsătorește cu celestul Arthur, iar terestrul Daniel, cu aleasa venită din adâncurile Pământului, Devasya.

Nu tocmai ușor de citit din pricina scufundării firului epic în aglomerarea de comentarii și interpretări ale marilor cărți de înțelepciune ale umanității, *Satyaloka sau vedanta vulturilor violeți* este, la limită, un roman de (spre) dragoste. Despre acel tip de iubire în care celălalt se bucură de o libertate necondiționată. "Iar când iubirea oferă libertate - zice autoarea -, iubiții încep să se înalțe, să se ridice spre Dumnezeu"

*Elena-Maria Cernăianu, *Satyaloka sau vedanta vulturilor violeți*, roman, Editura Vatra Veche, 2024

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA FILIALA TIMIȘOARA

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2024 AUGUST

- 3 august 1943 s-a născut **Aurel Turcuș**
- 3 august 1943 s-a născut **Cornel Ungureanu**
- 5 august 1975 s-a născut **Doru Arăzan jr.**
- 7 august 1974 s-a născut **Valentin Mic**
- 10 august 1943 s-a născut **Ivo Muncian (Ivan Muntean)**
- 12 august 1946 s-a născut **Tatiana Flondor Arieșanu**
- 18 august 1950 s-a născut **Balthazar Waitz**
- 15 august 1942 s-a născut **Horst Fassel**
- 17 august 1953 s-a născut **Herta Müller**
- 17 august 1949 s-a născut **Ana Pop Sârbu**
- 17 august 1985 s-a născut **Mihai Murariu**
- 23 august 1938 s-a născut **Dușan Petrovici**
- 25 august 1955 s-a născut **Ilie Chelaru**
- 26 august 1946 s-a născut **Vasile Bogdan**
- 26 august 1960 s-a născut **Nicu Ciobanu**

Coreea de Nord și fenomenul frontierist

Alexandru MANIU

Din când în când, e bine să-ți amintești că dacă Raiul pe Pământ rămâne un deziderat greu de atins, Iadul pe Pământ e o realitate ce de-a lungul istoriei a luat mai multe forme, cea mai consecventă și mai sinistru fiind tărâmul celor trei Kim, cum au denumit unii istorici Coreea de Nord. O ideocrație partocratică devenită, între timp, monarhie absolutistă, fără însă a renunța la doctrina comunistă. Este și cea mai perversă formă de Iad – aceea care te face să crezi (fiind complet lipsit de repere) că trăiești în cea mai bună din lumi posibile, într-o Utopie decretată.

De ce e util acest exercițiu de memorie? Pentru foștii locuitori ai blocului sovietic, în general, și pentru români, în particular, e imaginea încă vie a ceea ce ar fi putut să devină dictaturile comuniste de tip stalinist în urma metamorfozelor succesive la care au fost supuse, ca reacție la schimbarea de direcție a Moscovei. Un memento pentru *nostalgici*. Căci atât Ceaușescu, cât și omologii săi de la sud și vest, precum Enver Hodja, Kadar sau Honecker, se închipuiau eterni și de neînlocuit la cârma țării. Și Stalin sau Mao, pe care acești epigoni din țări mărunte încercau să-i emuleze, păreau eterni și de neînlocuit, însă niciunul dintre ei nu și-au asigurat o succesiune care să perpetueze acel despotism bazat pe teroare și privațiuni pe care l-au brevetat cu atâta succes.

Dimpotrivă, Kim Ir-Sen n-a lăsat nimic la voia întâmplării: și-a pregătit cu grijă succesul dinastic, care la rândul lui și-a numit favoritul (culmea, nu pe fiul cel mare, care „trădase” și se complăcuse într-un hedonism deșănțat, în autoexil) și iată că regimul de la Phenian reușește de peste șaptezeci de ani să evite inevitabilul: schimbarea. Nu întâmplător, ultimul cerc al infernului

dantesc e o lume încremenită de gheață.

Toate resursele acestei țări (nu foarte multe) sunt angrenate în menținerea regimului la putere. De la armata de două milioane de soldați, care acceptă status-quo-ul la schimb cu privilegiile acordate de partid, la partid în sine (peste trei milioane de suflete pe hârtie), la aparatul represiv – sute de mii de informatori, zeci de mii de agenți de securitate – la aparatul propagandistic, ce numără treizeci de mii de lucrători, și până la rețeaua de lagăre de muncă, Gulagul nord-coreean, unde sunt uciși încetul cu încetul sute de mii de „dușmani ai poporului”, toate slujesc acestui singur țel: propășirea în veci a dinastiei Kim. Pesemne nu a existat niciodată dictatură mai absolută și totodată mai izolată de restul lumii. E întruchiparea sintagmei lui Vladimir Tismăneanu: *stalinism pentru eternitate*.

Pentru privitorul extern, Coreea de Nord nu pare decât o colonie penitenciară administrată de un clan mafiot ce-i ține pe restul actorilor la respect prin șantaj cu arme nucleare. Dar despre asta s-a scris enorm și e de prisos să ne întindem. Ceea ce mi se pare cu adevărat fascinant este felul în care acest iad pe pământ

se prezintă propriilor săi locuitori. Oameni care, până să ia contactul cu lumea din exterior, n-au cunoscut decât o singură versiune asupra realității, cea inculcată cu maxim avânt proletar de aparatul de propagandă al regimului.

Cei care-și iau zborul din Coreea de Nord sunt păsări cu-adevărat rare. Frontieriștii lor nu sunt nici la fel de numeroși, nici la fel de curajoși sau determinați să scape precum ai noștri, în anii '80. Hertha Müller, care a documentat cu meticulozitate evadările din lagărul ceaușist, afirma că, pe lângă sărăcie, „dorința de a fugi reprezenta a doua cea mai cuprinzătoare însușire comună din țară. Oamenii erau literalmente bolnavi de fugă (...) Fuga devenise o obsesie”. Accesul la surse alternative de informare (Radio Europa Liberă, canalele de radio sau televiziune vestice urmărite clandestin, contactul cu bișnițarii iugoslavi sau cu turiștii din Vest etc.) crease în bună măsură pentru români un orizont al așteptărilor la care supușii nord-coreeni nu au acces. Pe de o parte.

Pe de altă parte, și pedepsele pentru „trădare”, așa cum cataloghează regimul de la Phenian trecerea frauduloasă a graniței, sunt mult mai aspre decât în România pre-decembristă, constând în sentințe de peste zece ani în gulag (de unde pușini se întorc pe picioarele lor) sau chiar condamnări la moarte. În aceste condiții, acei pușini curajoși care se aventurează peste granițele pușcăriei-stat o fac adesea pentru că nu mai au de ales: fie de foame – care bântuie Coreea comunistă de ani de zile – fie pentru că s-a decis persecutarea sau deportarea lor. Cu alte cuvinte, sunt oameni care nu mai au nimic de pierdut.

Un astfel de caz este magistral documentat în producția independentă *Beyond Utopia*, a realizatoarei americane Madeleine Gavin. Documentarul a avut premiera la începutul acestui an și poate fi vizionat pe diverse platforme de *streaming*.

Primul – și cel mai important – lucru pe care-l aflăm este că nimeni nu poate scăpa din Coreea de Nord fără sprijin din exterior. În acest caz, e vorba de pastorul Seungeun Kim, care și-a dedicat viața unui altfel de misionariat. După convertirea la creștinism, țelul său a devenit să-i ajute pe frontieriștii nord-coreeni să-și găsească drumul spre libertate și, în același timp, să dezvăluie abuzurile comise de regim împotriva propriilor cetățeni. Prima persoană căreia i-a facilitat fuga din lagărul nord-coreean a fost o tânără care s-a îndrăgostit de el, ofițer în Armata Poporului, care avea să-i devină ulterior soție. De-atunci, organizația sa a ajutat peste o mie de persoane să scape din iadul pe pământ.

Apoi, există o întreagă rețea subterană de „brokeri” care cer sume exorbitante de bani pentru recuperarea și transportul fugariilor, fără a garanta succesul. Tocmai de aceea, principala preocupare a pastorului Kim e de a strânge fonduri pentru aceste operațiuni. La unele dintre ele, cum e cea documentată în *Beyond Utopia*, participă în persoană, pentru a se asigura că brokerii își respectă angajamentele. Trebuie spus, aceiași brokeri, în alte circumstanțe, sunt mai mult decât bucurători să-i vândă pe fugari autorităților nord-coreene, momiiți, precum grănicerii iugoslavi înainte de '89, cu recompense substanțiale, sau să le vândă pe tinerele nord-coreene, pe sume și mai atractive, unor traficanți de carne-vie chinezi. Dar fără ei nu există scăpare. Iar ca să ajungi să intri în contact cu oameni precum pastorul Kim sau alte persoane preocupate de soarta fugariilor nord-coreeni, tot la samsari trebuie să apelezi. Majoritatea supușilor nord-coreeni nu au acces la brokeri, care sunt la fel de eluzivi precum birocrații din *Castelul* lui Kafka.

Dar dacă ai norocul să cunoști pe cineva care cunoaște pe cineva, să intri în contact cu samsarii, să obții sprijinul unei organizații caritabile și să-ți înfrângi instinctul de conservare, ce opțiuni ai? Să treci frontiera spre Coreea de Sud ar fi nebunie curată, dat fiind că zona „demilitarizată” ce separă cele două țări ascunde câteva milioane (!) de mine anti-persoană. Singura

soluție e să treci fluviul Yalu în Republica Populară, să fii preluat de o mașină, să traversezi China – sperând că nu vei fi oprit de un control al poliției chineze – să treci fraudulos în Vietnam și mai apoi în Laos, ambele mai mult decât bucuroase să extrădeze fugarii nord-coreeni în schimbul unor sume de bani, și în ultimă fază, să te sui într-o barcă nu foarte sigură, să traversezi fluviul Mekong și să pătrunzi în Thailanda, unde ești, în sfârșit, liber. Liber să iei vaporul spre Coreea de Sud, unde vei locui într-un complex de apartamente pentru refugiați nord-coreeni.

Acolo, vâlul propagandei începe să se ridice, încetul cu încetul, de pe ochii fugariilor. Familia Roh, de pildă, a cărei fugă e documentată, pas cu pas, pe toată durata filmului, e un exemplu viu al forței cu care regimul comunist își îndoctinează supușii. Tatăl și mama au înțeles de ceva timp că nu se mai poate trăi în Coreea de Nord, însă bunica, ajunsă la optzeci de ani și fugind doar de dragul copiilor și al celor două nepoțici, precum și de teama represaliilor, repetă într-una: „Mareșalul Kim Jong-Un e tânăr și încearcă să ajute atâția oameni... E un o bun”. Nepoatele cu pricina, aceeași placă: „Coreea de Nord e cea mai bună, mareșalul Kim e cel mai destoinic”. Nu au repere, încă. Sunt condiționați să-l preamărească pe iubitul conducător chiar în timp ce fug de mânia lui și a aparatului său represiv.

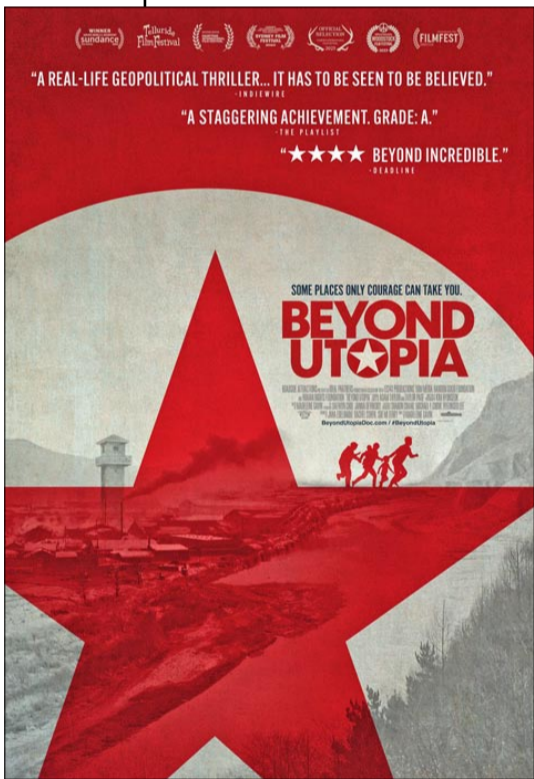
Însă după o lună de libertate în Seoul, lucrurile stau altfel. Bunica și-a refăcut dantura și pare că a întinerit cu zece ani. „Ei, dacă aș fi știut...”, mărturisește abătută. Cele două fetițe s-au împlinit la trup și arată ca niște fete din occident. Sunt mult mai fericite. Tatăl și mama spun că nu au suficiente cuvinte pentru a-și exprima nu doar furia, ci ura față de regimul care i-a tratat ca pe niște sclavi vreme de cincizeci de ani. Și, firește, recunoștința față de pastor.

Din păcate, asemenea povești de succes sunt puține. Majoritatea nord-coreenilor manifestă acea combinație stalinistă de teroare și adorație față de liderul suprem, negândind o clipă că în afara gardului de sârmă ghimpată ce înconjoară statul-penitenciar în care trăiesc există o altă viață, o viață mai bună, fără privațiuni, fără defilări zilnice, fără gulag, bătaii, torturi și condamnări închipuite. Poate una din cele mai pătrunzătoare observații legate de regimul nord-coreean a făcut-o Christopher Hitchens, în cadrul conferinței sale despre totalitarism, cu umorul și ironia caracteristice: „Coreea de Nord este o thanatocrație, sau o mausoleocrație, întrucât președinte într-o eternitate e Tatăl (Kim Ir-Sen), s-a contopit cu Fiul (Kim Jong-Il), doar secretar-șef al partidului, și sunt venerați ca o singură entitate...” și, putem completa noi, cu nepotul, pentru a întregi trei-me. „Cu toate că regimul e autodeclarat ateu, e cel mai religios stat din lume”.

Această observație e confirmată de mărturiile tuturor refugiaților nord-coreeni, care descoperă cu stupoare că o bună parte din legile și ritualurile pe care sunt obligați să le îndeplinească sunt calchiate (și deformate) după învățătura creștină. Nașterea iubitului conducător e pusă sub semnul providenței: o stea a strălucit deasupra lui, iar păsările au cântat în coreeană.

În anii uceniciei staliniste, Kim bătrânul ar fi făcut și câteva miracole. Menționez aceste aspecte pentru că le consider extrem de relevante în ce privește presupusa apatie a nord-coreenilor, care par să fi renunțat la demnitate și se lasă umiliți și călcați în picioare de peste șaptezeci de ani. În realitate, regimul a reușit să exploateze cu mult cinism latura mistico-religioasă a supușilor săi, cu origini adânc-confucianiste, transformând întregul popor într-o congregație de credincioși, dispuși la orice sacrificiu întru propășirea neamului și a zeului său autoproclamat.

Astfel, mulți dintre frontieriștii lor trebuie să se elibereze mai întâi de lanțurile mintale înainte să evadeze fizic din acest iad lumesc cu pretenție de rai. Firește, dacă ar fi avut acces la scrierile lui Orwell, mulți ar fi înțeles că regimul de la Phenian urmărește cu sfințenie rețeta statului totalitar din 1984, inclusiv cele *Două minute de ură*, îndreptate împotriva americanilor și a sud-coreenilor. Și ar fi înțeles că raiul lumesc, decretat de la tribună de Fratele cel Mare Kim (oricare ar fi el), e de fapt cea cizmă zdrobind față poporului, pentru vecie.

Stăpânul realității / Teritoriile de inițiere

25

Petru ILIEȘU

Pe scaunul său cu picioare înalte învelite în ceață
Pe masă în fața sa încălzit de mână
un ecran tactil
pe care pâlpâie harta realității

- Atunci el apăsă de greutatea gândurilor
aplecat
ca și cum ar fi fost prăbușit într-o parte de-o aparentă
liniștită așipeală
dar încă totuși atent la pașii celor care intră pe rând
în sala unde
se așterne greoi intermitent și mișcător
o păclă întunecată din înaltul cerului
amenajat instelat

- Ordinea pașilor pe fondul unei melodii victorioase
despre care generațiile de ofițeri
dispuși în armonia gradelor
vor mărturisi scurt
la lovitura ciocanului de lemn în tăblia mesei
vremea lor măsurată în grade și colane
- și avansul șirului de costume negre în încăpere
și lumânări și privirile lor ațintite înainte
și mâinile lor înfipite în piept pregătite pentru a smulge inima
și a o depune ca o ofrandă pe rugul paginilor aprinse
legănate lent de aer
și scrum volatil
- și fumul ca un strat de nori
lăsat să învâluie o scenă
unde fiecare apoi se așază pe locul său
și ține privirea înainte așteptând o închidere a ușilor
și balerinele în alb strălucitor să se învârtă
cu piruete de alb strălucitor
printre metalul emblemelor și sclipirea de săbii

- Atunci el cel îngândurat
în fața tablei de șah ce așteaptă piesele
să sară de pe margini în pătratele lor
și- apoi să compună cu pași calculați
înaintări și reveniri
după cum ordinele scurte ale ofițerilor de grad înalt
vor pune la cale mișcările de consacrare
- și după cum gestul reținut și moale al mâinii
stăpânului realității
va împinge o piesă înainte
pe fondul paginilor care se citesc din cartea deschisă
și care apoi se aprind și ele legănate lent de aer
pentru a flutura preț de câteva clipe și a se așeza apoi
pe mâinile întinse

- Atunci el cel îngândurat spre sfârșitul
unei secvențe de viață
mereu reluată sub semnul tășului de sabie
și al mișcărilor din jurul tablei de șah
purtând aceleași însemne incandescente și cheia
ce deschide inimile

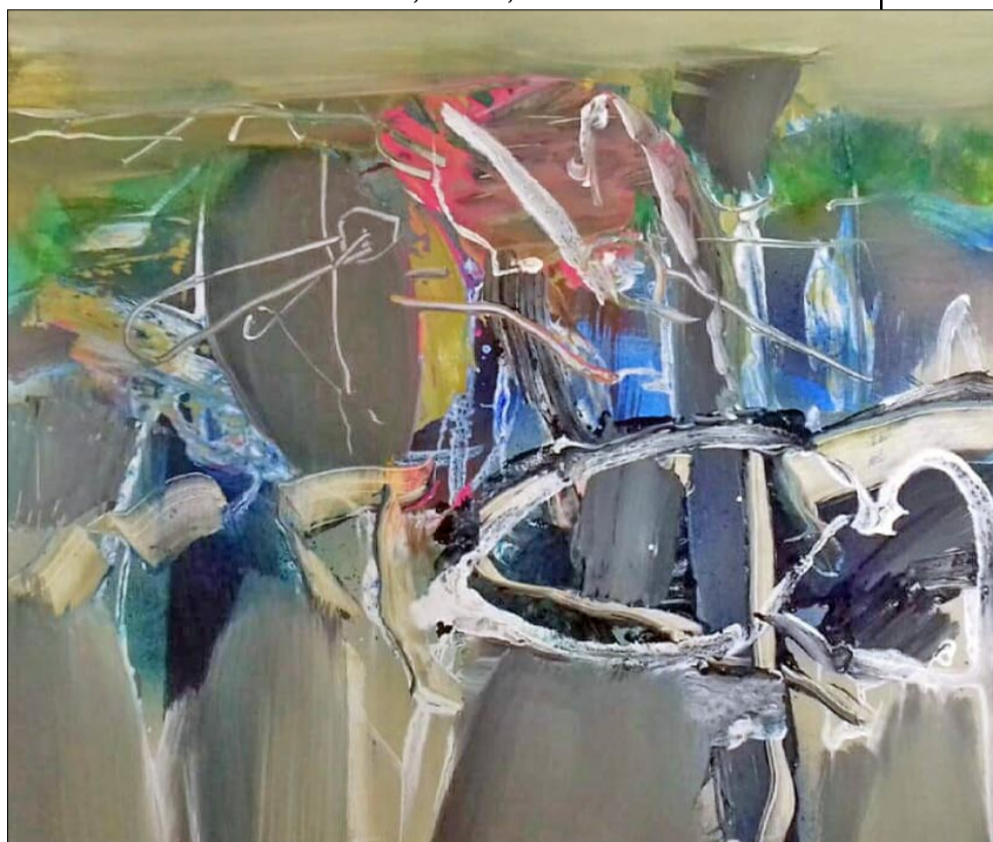
și instrumentele care au clădit lumea din fața lui
atunci când a fost timpul revoluțiilor
și piesele au lăsat dăre de roșii pe tabla de șah
unde s-au risipit medaliile ordinului
pentru a marca timpurile cu răsuflare lor metalică
și bătaia inimilor smulse din piept
- și- apoi urmele acoperite cu urme
și pașii lăsați să intre
în timp ce ușile se deschii și apoi se închid din nou
în urma unor generații de oameni tăcuți ce pășesc
fermi și aspri
cu privirile ațintite înainte
printre norii joși și străvezii de ceață cu miros de ceară și ierburi arse
- și ficțiunea cu balerinele într-o spectrală învârtire
cufundate și ivite din pătratele albe
- la vremea când piesele de pe margini încep să lase dăre roșii
iar inimile lor smulse din piept încep să lase dăre roșii
și- l dezvelesc în stânga stăpânului realității pe cititorul de semne
- cu brațele sale deschise larg parcă plutind în spațiu
deasupra unui scaun cu picioare înalte învelite în ceață

- Un nesfârșit curgător sul de hârtie
la picioarele celui care rostește vorbele
și îndeamnă lumina să se coboare

peste șiruri tăcute de capete cu privirile ațintite înainte
peste pașii lor de paradă

pe covorul roșu primind onorul
de la cel care îi va mișca pe imensa tablă de șah
- de pe un pătrat alb pe unul negru
de pe pătrate a căror culoare de altfel nu are mare importanță
ci doar mișcarea strategică în care un anumit număr
alunecă până la margine pentru a fi urmat de un alt număr
- Un simplu sacrificiu tehnic ce poate aduce victoria

- Și vorbele celui care vorbește despre pace și despre împăcare
și despre bunele noastre suflete
îndemnate să mășaluiască sub steagul victoriei
- un pomelnic de victorii adăugate în tot mai recente cărți de istorie
și puzderia de semne astrale pentru care
onoarea să-și dea viața
și ierarhiile de ofițeri pentru care
onoarea să-ți dai viața

când îți va veni rândul să pășești pe tabla cu pătrate albe și negre
printre balerinele rotite amețitor
în argintiul lor vaporos topit și renăscut din pătratele albe
- și dărele roșii de pe costumele negre ale pionilor ofițeri
- așa cum se ivesc și se întind

când paznicul din dreapta
din scaunul său cu picioare înalte învelite-n ceață
rostogolește cu o mână în alta monede
- și fulgerele orbitoare ale monedelor dintr-o mână în alta
răsfrânte peste șirurile tăcute de capete cu privirile înainte
ce par să țină în retină covorul de pătrate albe și negre
și cețurile joase ale lumânărilor
cu mirosul lor de ceară și ierburi arse
în plutire peste secole în care stăpânul realității
cu o apăsare a degetului său pe ecranul tactil deschide și închide ușile
după generații de pionii ofițeri pentru care
dintotdeauna
următoarele generații de pionii ofițeri au onoarea să-și dea viața
- Atunci când mâna împinge de la est la vest și înapoi pătrate negre
sau mișcătoare meandre de la nord la sud și înapoi
și albul strălucitor al balerinelor ivite din spuma
pătratelor lor

printre nisipuri în culori schimbătoare
odată cu saltul pionilor în pătratele negre
- Atunci când mâna împinge de la est la vest și înapoi pătratele albe
și dărele roșii care țâșnesc și hrănesc
costumele de paradă

și nălucile balerinelor
când stăpânul realității
se apleacă și mai mult
apăsă de o nesfârșită îngrijorare
că trupul său s-ar putea să se scufunde în sine
iar nemărginita sala să se scufunde în sine
- că uriașele uși se pot închide deodată fără zgomot
pentru ca o singură lovitură de ciocan să se audă
după ce vocea îngândurată a stăpânului realității
să murmure cu o brumă de speranță:

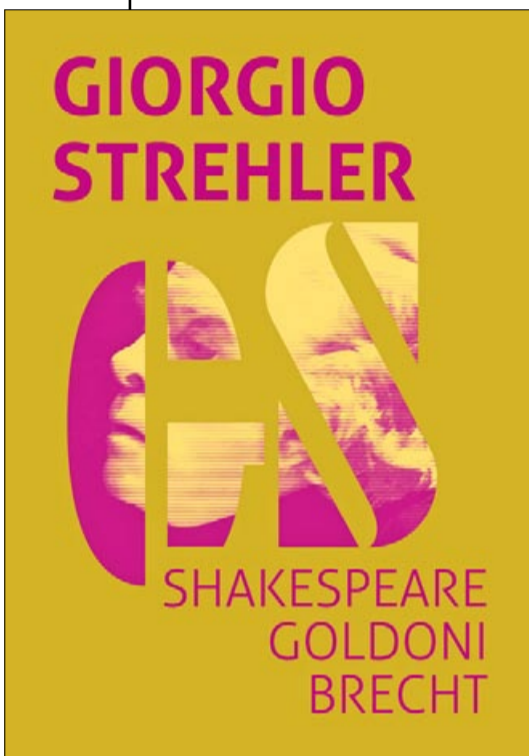
Să se facă lumină!
- Fiindcă doar el își amintește vag de pagina pierdută
în care
cu adevărat
asta s-ar putea și întâmpla

harfa de iarbă

Trei acte de iubire: Shakespeare, Goldoni, Brecht

Daniela ȘILINDEAN

* Giorgio Strehler, *Shakespeare Goldoni Brecht*, traducere din limba italiană de Maria Rotar. Ediție îngrijită de Maria Zărnescu. Volum editat de Fundația Culturală Camil Petrescu, Editura Cheiron, 2023, 215 p.

Volumul de față face parte din excelenta colecție *Mari regizori ai lumii a revistei Teatrul Azi*, coordonată de Oana Borș, ce include, până acum, optsprezece titluri, fiecare conturând un univers care contribuie la înțelegerea fenomenului teatral și la buna poziționare în raport cu acesta. Giorgio Strehler, *Shakespeare Goldoni Brecht* cuprinde¹ note

de regie, texte de conferințe, rânduri care însoțesc caiete-program de spectacol, fragmente de scenarii, scrisori, reflecții despre teatru în general, despre autorii în jurul cărora a pivotat creația sa. Paginile se citesc cu ușurință, includ povești despre transformările pe care le-a cunoscut parcursul artistic al regizorului și provocările pe care le-a implicat. Bilanțul e impresionant, legendarul Giorgio Strehler a montat douăsprezece spectacole pe texte de Shakespeare, opt de Goldoni, șase și jumătate de Brecht – într-o continuitate care dă măsura unei permanente căutări, a revenirii și a oglinzilor, cu tita-

nii – parteneri loiali de dialog și de scrutare a lumii.

Strehler reapare, de data aceasta în pagină, după un sir lung de experiențe și analizează propria operă și prin acest filtru. „Dintre toți, Shakespeare e marele părinte care înspăimântă și consolează. Mi-a ținut spatele cu severitate și blândețe. A fost măsura limitei care trebuia atinsă. [...] Lui Goldoni îi datorez, de-a lungul anilor, un soi de gingășie – mai curând a lui decât a mea. În Goldoni am văzut mereu o lumină a bunătății, nu împăciuitoare, ci mai degrabă critică, și poate chiar severă, uneori implacabilă, n-a fost nicicând un poet comod – Goldoni! – dar a fost mereu infinit de uman. Goldoni a fost un fel de frate mai mare cu care am vorbit atâtea seri la rând, într-o cămăruță, mâncând ceva, bând un pahar cu vin și jucând adesea cărți: lui i-au plăcut din totdeauna cărțile. Mi-a vorbit despre oameni, despre durerile lor, despre micile sau marile lor vicii, cu un soi de malițiozitate dulce și corozivă în același timp. M-a ajutat mereu să caut lumea, omul și să îl privesc cu interes, cu dragoste și ironie în toate cazurile sale. M-a învățat o dragoste neîblânzită pentru teatru, curajul de a lucra pentru teatru fără rezerve, până la capăt. M-a învățat să iubesc viața din teatru și din afara lui.

Lui Brecht îi datorez marea cucerire a socialului, dar nu în sens programatic, ca lecție doctrinară. Ci socialul ca «mod de a fi». Teatrul ca mod de a exista în societate și de a ajuta să se schimbe. [...] El ne-a dat o cheie pentru a ne confrunța cu teatrul vremurilor noastre și al celor trecute, cu noi perspective critice și poetice, cu scopul de a cerceta lumea «pentru a o schimba».²

P lângă datele specifice legate de munca la un anume spectacol, cugetările despre un autor, aflăm detalii care, puse cap la cap, zugrăvesc anumite epoci. A juca în *Arlecchino* era văzut ca „serviciul militar obligatoriu” pentru actorii Piccolo Teatro din Milano, dramele istorice nu erau regula în ceea ce privește montarea de text în Italia. Este vorba despre o trecere în revistă a realizărilor, dar și a eșecurilor (cu *Înblânzirea scorpiei*, de exemplu). Spectacolul este, în mod cert, în primul rând, un act de interpretare, iar el pleacă de la versiunea potrivită de text (aici și un gând al regizorului pentru munca traducătorului) și, uneori, necesitățile unei montări pot genera, așa cum s-a întâmplat în Italia, retraducerea integralei operei shakespearne. Strehler amintește și despre oportuni-

tatea și contextul potrivit pentru a monta o piesă, despre neputința pe care o simți, ca în fața unui colos, în raport cu anumite texte (*Furtuna*, de pildă) și despre necesitatea de a-l aduce pe marele bard în contemporaneitate (pe urmele lui Jan Kott). Discursul atinge și lucrul cu măștile și poetica lor, idealul unui teatru aflat mereu în proces și care s-ar putea modifica în raport cu spectatorul și posibilitățile interpretului.

E vorba și despre o zonă de învățare continuă și despre cum, pas cu pas se dobândesc noi și profunde înțelegeri – alături de Brecht –, despre raportul teatrului cu istoria. Textul are deseori aspect de *artă poetică*: „Am încercat mereu – fără iluzii, dar cu anumite certitudini – să facem un teatru care să schimbe lumea. Niciodată n-am simțit, așa cum am simțit în *Furtuna*, failibila, disperata, triumfala magnitudine și responsabilitate a meseriei noastre”.³

Cartea are și multe pasaje care vorbesc despre munca propriu-zisă la spectacol, despre cum sunt abordate concepte, chestiuni tehnice, cum se raportează regizorul la convenții teatrale și la ambiguități textuale. Uneori face apel la descrieri, iar acestea redau imagini foarte bogate în detalii, un veritabil ghidaj vizual: vezi scene și modul în care sunt construite, în toate elementele lor, înțelegi care au fost raționamentele care au dus la soluționarea problemelor de reprezentare, care au fost interpretările date relațiilor dintre personaje, cum se insinuează chestiunea temporalității, cum muzica este personaj de sine stătător, cum se face trecerea de la tăceri la universul sonor și multe altele care conduc în mod subtil spre chestionări care țin chiar de esența teatrului.

Firul care dă coerență cărții este cel al lecturii, care este plasat deschis sub semnul iubirii: „De textele celor trei autori, m-am apropiat mereu mai ales cu iubire, cu emoția primei iubiri, cu minunata descoperire a pasiunii care, pe de-o parte, ne face orbi, dar, pe de altă parte, ne face clarvăzători; atât sunt de sensibili și penetranți ochii inimii. Eu cred că așa se înfruntă misterele poeziei, cu astfel de arme, fără de care cultura, experiența, cunoașterea nu valorează nimic.

Până la urmă, adevărata cunoaștere a unei opere de artă e un act de iubire.”⁴

¹ Trebuie menționată și munca redactorului cărții, Maria Zărnescu, care s-a îngrijit, printre altele și de o parte din aparatul critic, cu bogate și temeinic lucrate note de subsol. Volumul include și date biografice într-o utilă cronologie – *Giorgio Strehler (1921-1997). Viața unui om de teatru*, o *Teatrologie*, o listă a montărilor care vizează textele lui Shakespeare, Goldoni și Brecht.

² Giorgio Strehler, *Shakespeare Goldoni Brecht*, Editura Cheiron, București, pp. 15, 16, 17.

³ *Ibid.*, p. 82.

⁴ *Ibid.* p. 17.

În pantă

Semnalez apariția unei noi companii independente și a unui spațiu teatral în Timișoara. Este vorba despre C4Company (Nana și George Balint, Ilior Spătar, Rareș Rusan). Lansarea spațiului de spectacol a constituit-o festivalul *Întâlniri în Pantă* (1-18 august 2024). Ca loc de întâlnire, hala C7 – un fost spațiu industrial din zona Iosefin – transformată de membrii trupei în spațiu de joc, de întâlniri, de workshopuri devine, așa cum îl numesc organizatorii, un „spațiu alternativ de cultură”. Festivalul a inclus și spectacole create de actori debutanți, a avut o componentă de concurs de monodrame (1-10 august): *Teatrul este un om* și una de formare, prin atelierul susținut de Domnica Cărciumaru („Casting, pregătire, portofoliu, prezentare”), Camelia Curuțiu („Tehnică viewpoints și a compoziției”), Costa Tovarnisky („Corpul actorului în spațiul scenic”), Rolando Macrini („Regia din perspectiva actorului”).

În cadrul festivalului am vizionat *Iona*, în regia Mateei Marin, spectacol al Teatrului „Anton Pann”, Râmnicu Vâlcea – montare care se construiește regizoral pe o dublă adâncire – prima, produsă deja din text, a doua de jocul actoricesc – Iona e pe rând marionetă

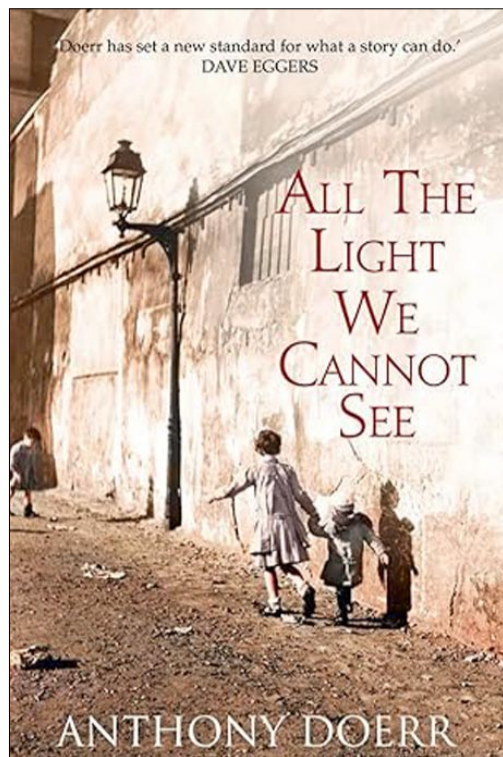
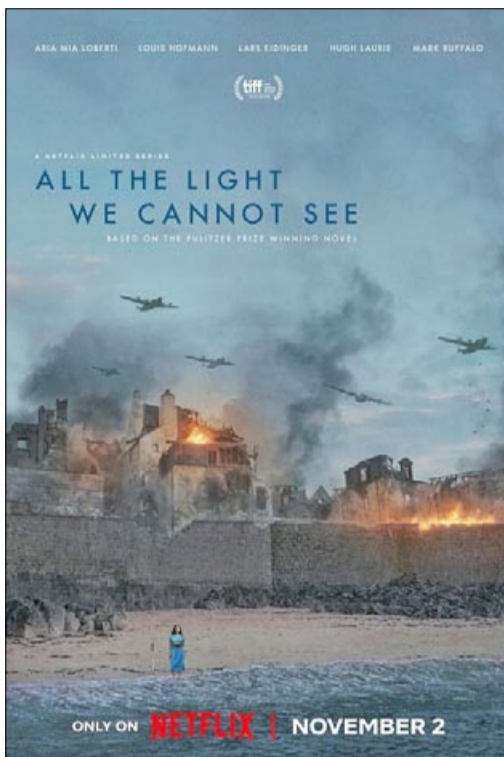

mănuită și personaj transpus de actorul Alexandru Beteringhe – care își interpretează partitura cu umor și dramatism, într-un bun balans.

Al doilea spectacol pe care l-am văzut la *Întâlniri în pantă* a fost *Theory of a Bomb* (cu actorii Mariana Tofan, Nana Balint, Costa Tovarnisky, Rareș Rusan, Ilior Spătar, Damian Dumitru). Este rezultatul atelierului condus de regizorul italian Rolando Macrini – un *work-in-progress* – și funcționează ca spectacol condus spre minimalism: al vorbelor, al trecerilor dintre scene, al mișcărilor care mai

degrabă sugerează, al situațiilor pe care le construiesc.

Un mecanism care, odată realizat, se desface, merge înapoi, în căutarea punctelor de sprijin și, mai ales, a punctului care a generat întreaga poveste. Este un arc trasat sensibil de la un „te iubesc” aruncat de pe o perche de buze, ce lansează o adevărată explozie – ca de bombă – și care zdruncină universuri din temelii. Cu multe căutări, cu multe piste de explorat, spectacolul de final de atelier atrage atenția asupra participanților, asupra modalităților lor expresive, asupra potențialului de explorat. (D.Ș.)

30

Când serialul masacrează romanul

Adina BAYA

Numele actorului Mark Ruffalo e legat de punctarea discretă, eficientă și expresivă a câtorva roluri secundare memorabile. Deși a avut și poziții de protagonist, în cariera sa ies în evidență mai degrabă rolurile mici – lucru consfințit, de altfel, și de cele patru nominalizări la Oscar, toate pentru câte un rol secundar. Versatil, autentic și subtil în interpretare, Mark Ruffalo și-a consolidat cariera în peste trei decenii de colaborări la filme și seriale diverse ca gen și tematică.

De la rolul de detectiv din thriller-ul psihologic *Zodiac* (2007) la cel de jurnalist de investigație în drama biografică *Spotlight* (2015) sau la supereroul Hulk pe care îl interpretează în seria de animație *Avengers*, Ruffalo a adoptat stiluri actoricești variate, adesea purtând amprenta unor regizori consacrați. Dintre aceștia din urmă, probabil cel mai recent este Yorgos Lanthimos, a cărui dramă cu accente de comedie neagră în decor științifico-fantastic, *Sărmane creaturi* (*Poor Things*, 2023), i-a adus lui Mark Ruffalo a patra nominalizare la Oscar.

Ei bine, luând în considerare toată această carieră solidă în spate, m-am tot întrebat de-a lungul vizionării serialului *Toată lumina pe care nu o putem vedea* (*All the Light We Cannot See*, 2023) lansat de Netflix: Ce caută acest actor aici?! Adică în această producție care pare o cursă pentru bifarea cât mai rapidă a unui număr cât mai mare de clișee sfărătoare legate de cel de-Al Doilea Război Mondial. O expunere simplificată rușinos a dramelor sociale și personale, reducând totul la CGI și explozii demne de jocuri video, emoții ieftine la kilogram și, în general, o redare plată și lipsită de credibilitate a suferinței umane. Iar asta în ciuda potențialului enorm al poveștii din romanul omonim scris de Anthony Doerr, care a stat la baza filmului și a fost distins cu premiul Pulitzer în 2015.

Toată lumina pe care nu o putem vedea spune povestea a doi tineri aflați de cele două părți ale frontului, impuse de absurdul războiului. De o parte este Marie-Laure, o tânără nevătătoare ce se află în orașul St. Malo în timpul ocupației naziste a Franței, în 1944, când trupele aliate bombardau intens această parte a Breitaniei. De cealaltă parte e Werner, orfan născut cu un talent tehnic deosebit și capabil să construiască un emițător radio

din mai nimic, recrutat de armata germană și trimis la St. Malo pentru a intercepta eventualele emisii radio ale rezistenței franceze. Silit să rămână pe front deși nu se identifică cu idealurile armatei și deși este evident că Germania e pe cale să piardă războiul, el apare ca o victimă a sistemului nazist, fiind totuși forțat să lupte pentru acesta. După ce își pierde tatăl și unchiul, Marie-Laure rămâne singură și neajutorată în orașul amenințat de bombardamente, unica sa speranță fiind citirea cu voce tare a unui pasaj din *Douăzeci de mii de leghe sub mări* de Jules Verne în fiecare seară în fața unui emițător radio de acasă, în ideea că la un moment dat mesajul trimis pe calea undelor îi va fi auzit de un membru al familiei. Traseul ei și al lui Werner converg treptat în poveste, după cum e de așteptat. Werner interceptează transmisiunea lui Marie-Laure și îi ascultă captivat vocea, hotărându-se rapid să o protejeze de superiorii săi naziști, riscându-și viața.

Conform unei formule narative consacrate, întâlnirea celor doi tineri ce întrușchipează victime separate de absurdul războiului este îngreunată de o prezență maladivă. E vorba de Reinhold von Rumpel: încarnarea răului absolut, nazistul care aruncă replici încărcate de o maliție aproape caricaturală, omoară fără scrupule și... își dorește să trăiască veșnic! El o vânează pe ingenua Marie-Laure, al cărei tată lucrase la Muzeul de Istorie Naturală din Paris pe timp de pace, convins că ea deține o legendară piatră prețioasă ce fusese expusă în acest muzeu, care poate asigura imortalitatea posesorului ei. Deși înfrirparea unei legături prin intermediul undelor radio între doi tineri ale căror vieți sunt devastate de război, precum și portretizarea unuia dintre ei drept victimă, cu toate că luptă pentru armata germană, ar fi putut reprezenta ingredientele unui film ce ne oferă o intrare în interiorul complex al dramelor conflagrației, filmul eșuează răsător.

Chiar și cu două nume consacrate în rolul scenaristului și al regizorului, chiar și cu Mark Ruffalo și Hugh Laurie în distribuție. Construcția masivă, multistratificată, a romanului scris de Doerr este aplatizată și redusă la truisme de doi bani în acest serial presărat cu replici de un dramatism îngroșat, cu un joc actoricesc lipsit de autenticitate și accente practicate caraghios de personaje. În galeria ecranizărilor care masacrează romanul-sursă, *Toată lumina pe care nu o putem vedea* are toate șansele obținerii unei poziții de top!

Ocupația nazistă. Coloană sonoră

Cristina CHEVEREȘAN

Un deceniu de la apariție, *Toată lumina pe care nu o putem vedea* a americanului Anthony Doerr rămâne în conștiința publicului și a criticii drept una dintre cărțile despre al Doilea Război Mondial cu impact semnificativ asupra generațiilor actuale, adeseori prea încercate sau fascinate de provocările prezentului pentru a mai revizita și propria lecții trecutului. Și totuși, ce se întâmplă când trecutul e pe cale să se repete? Ce stă dincolo de cifre, versiuni oficiale, pagini uneori îngălbenite, de manual?

Doerr pare a-și propune exact o abordare care să se concentreze asupra lucrurilor și ființelor "mărunte" din spatele "marilor" tragedii, să dea chip și voce milioanelor ce au pierit ori au supraviețuit, schimbate definitiv de confruntarea nemiloasă dintre forțe și interese mai presus de înțelegere. Despre natura inspirată a inițiativei vorbesc atât cifrele (peste 200 de săptămâni printre *bestsellers*, peste 15 milioane de exemplare vândute, traduceri generoase pe toate meridianele), cât și recunoașterea prin nominalizări și victorii la Premiile Pulitzer, Carnegie, National Book Award.

Cheia succesului? Doerr propune o rețetă relativ simplă pentru romanul ce ficționalizează cu lejeritate, fără a ignora însă adevărurile factice studiate aproape un deceniu. Intriga e împachetată în capitole directe, pline de culoare și detalii afectiv, alternând punctele de vedere și evoluțiile a doi copii meniți să se întâlnească de soarta capricioasă, deformată de război. Între uimire și candoare, maturizare și stupefacția descoperirii unor apartenențe predefinite de circumstanțe se derulează această poveste romanțată, dar nu neapărat edulcorată, a dramelor individuale și colective pierdute în faldurile învăluitoare ale memoriei. Într-un 2024 șocant prin brutalitate și regresia către epoci revolute, ale confruntărilor armate catastrofale, ecranizarea recentă readuce în prim-plan durerea mută și întrebările retorice ale unor momente ce par a-și revărsa din nou otrava din măruntaiele continentelor zguduite de ură.

Și totuși, cartea americanului pare hotărâtă să se concentreze pe sensibilitate și vulnerabilitate, să-și transmită mesajele în eter pe calea unor unde invizibile de empatie, asemenea protagoniștilor ce se găsesc prin intermediul transmisiunilor radio în vreme de restriște. Doerr face un pariu riscant, plasându-și personajele principale de părți opuse ale baricadelor ideologice și politice: Marie-Laure LeBlanc, fetița oarbă ce locuiește cu tatăl în apropierea muzeului parizian de istorie naturală unde acesta lucrează, nu ar avea în mod normal de ce se intersecta cu Werner Pfennig, orfanul încărunit din naștere,

ce trăiește din mila altora în orașul minor Zollverein alături de sora sa, Jutta, până ajunge la școala militară datorită abilităților sale tehnice. Nimic nu e previzibil însă în decada de foc dintre 1934 și 1944 pe care o ilustrează incursiunile în universurile celor doi copii deznădăcinați.

Marie-Laure crește răsfățată de tată cu miniaturi ale orașului pe care nu-l poate vedea decât cu ochii minții până în 1940, când sunt nevoiți să se refugieze de ocupația nazistă la Saint-Malo. Odată ce Daniel e arestat și acuzat de conspirație, fata rămâne în custodia unchiului Etienne, veteran retras din viața publică, grav traumatizat în urma Primului Război Mondial, și a îngrijitoarei acestuia, Madame Manec, implicată activ în mișcarea de rezistență. De cealaltă parte, spre disperarea surorii, Werner, pasionat de electrotehnică, e recrutat de sistem și trimis la un institut cu internat ce-și propune să educe cadre de nădejde ale celui de Al Treilea Reich. Atmosfera apăsătoare și abuzurile devin tot mai evidente, iar încercarea lui Werner de a-și ține promisiunea de a se întoarce la Jutta după doi ani e zădărnicită de viclenia profesorilor ce-i falsifică vârsta și-l trimit pe front. Uniți peste timp, spațiu și ideologie de pasiunea pentru comunicarea prin semnale radio (deși național-socialismul considera ascultarea posturilor străine un act de trădare), tinerii protagoniști vor gravita unul către celălalt printr-o serie de aventuri fabricate de Doerr cu poate prea multă înclinație spre curtarea publicului adolescent.

Dincolo de figurile stereotipe ce le punctează traiectoria cu gesturi de omenie ori cruzime duse la extremele unei situații-limită (vezi grotescul sergent major Reinhold von Rumpel), dincolo de suspansul legat de căutarea și protejarea obsesivă a unei pietre prețioase blestemată - ce trimite mai degrabă spre zona detectivisticii ori scrierilor *fantasy* - sau de ambiguitatea morală ce persistă, uneori deranjant, tocmai din cauza obscurității ce învăluie toate microcosmosurile unei lumi în derivă, temele de gândire sunt serioase și prinse într-o proză alertă în ciuda evidentului și poate neașteptatului lirism.

Percepută de unii drept parabolă filosofică, roman de inițiere (întreruptă timpuriu, în unele dintre cazuri), incursiune psihologică în mecanismele nevăzute ale războiului, criticată de alții pentru abordarea secvențială, reducerea întregului la secțiuni puternic personalizate, descriptivism ori lipsă de asumare în prezentarea atrocităților unei conflagrații mondiale ce funcționează mai curând drept fundal și pretext decât ca nucleu al unor tragedii multistratificate, *Toată lumina pe care nu o putem vedea* face ce și-a propus. Provoacă și emoționează. Cât de complex, autentic ori de durată e efectul și ce răspunsuri poate el genera, rămâne să decidă cititorii. Și timpul.

„Filosofia lui Blaga” (Editura Polirom), de Marta Petreu, este cartea care-i place lui Angelo Mitchievici și despre care scrie în rubrica sa din *România literară* (nr. 31), cum „O candelă în noapte” (ed. Spandugino), de Monica Pillat, e o minunată antologie de poeme căreia Antonio Patraș îi dedică cronică sa. În aceeași revistă mai semnează Irina Petraș („Lumea limbii române”), Carmen Brăgaru („125 de ani de la naștere. G. Călinescu în *România viitoare*”, Răzvan Voncu („Analiza și sinteza”, o cronică despre un volum de studii literare al lui Mihai Zamfir), Ioan Stanomir („Strindberg sau un anotimp în infern”), Ioan Holban („Relația teatrală”, comentariu critic despre „Povestirile lui Cesar Leofu”, de Gabriel Chifu), Ioana Diaconescu, Ioana Ieronim, Adrian Lesenciuc, Alexandru Călinescu, Toma Pavel, Vasile Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, Horia Gârbea, Paul Artez, Gheorghe Glodeanu, Cristinel Muntean, Eugen Pavel, Alexandra Florina Mănescu. Criticul Mircea Mihăieș semnează „Victoriile spiritului creator”, un comentariu la volumul de interviuri și eseuri *Sunt ceea ce sunt* (Ed. Polirom), de Ileana Mălănciou. ● Iată un fragment din argumentul criticului pentru cartea în discuție: „Ileana Mălănciou își ia în serios partenerii de discuție și nu consideră că e necesar să le facă vreo concesie, din moment ce nu se cruță nici pe sine. Ofensivă, uneori virulentă și, în câteva locuri, chiar nedreaptă, Ileana Mălănciou e adepta francheții și a sincerității chiar atunci când acestea pot să rănească. Dar ele sunt atributele unui om liber, ale unei conștiințe ce refuză pactizările vinovate ori înregimentările la capătul cărora ghicești o răsplată nemeritată. Cei douăzeci și doi de interlocutori ai Ilenei Mălănciou provin din medii și generații diferite. Cu toate acestea, cartea este foarte unitară. Secretul e ușor de dezlegat: paginile sunt unificate de vocea de mare distincție, eleganță și profunzime a poetei. Îmi vine să spun că există în ele o fascinantă monotonie, o uniformitate hipnotică în emiteră sunetelor, subminate însă de vervă și emoție, aranjate în așa fel încât propozițiile și frazele devin construcții sferice. Nu e nimic de adăugat și nimic de eliminat din discursul care trece de la interlocutor la interlocutor, din pagină în pagină și din an în an.” ● Și fiindcă tot vorbim despre interviuri, semnalăm unul foarte bun, pe două pagini, în *Ateneu* (nr. 658), între Leonard Popa și Adrian Alui Gheorghe, cu un titlu-cârlig: „Omenirea trece printr-un periculos proces de analfabetizare”. Facem un puzzle cu câteva extrase din răspunsurile scriitorului A.A.G., cât să ne iasă și de-un portret al său. A.G.G.: „... suntem ceea ce povestim, în fond. Un artist plastic poate să-și imagineze o lume, alta, dar suportul este ceea ce cunoaște, la un moment dat. Îmi po-

vestea un prieten scriitor – care a orbit pe la șase, șapte ani, purtând povara unui destin potrivnic – că tot ceea ce face de atunci este să amplifice ceea ce a văzut, cunoscut în acei primi ani.” ● „Lumea este dusă mai departe de oamenii cu imaginație, care sunt într-un procent foarte mic, în timp ce procentul cel mare, semnificativ, este cel care atârână, trage *corpul lumii* înapoi.” ● „Cred că prietenia a dispărut azi, fiindcă a dispărut ideea de dor. Mijloacele de comunicare rapidă au înlăturat dorul, nostalgia, reinventarea celui alt în minte, în așteptare, stări care erau la baza prieteniei. Și a iubirii chiar. Cred că și iubirea s-a subțiat, și-a modificat consistența; iubirea este confundată cu acuplarea rapidă, fără emoție. Faptul că poți fi în contact instantaneu cu celălalt, datorită mijloacelor de comunicare, pierde mult din emoția prieteniei, din căutarea celui alt. Prietenul este con-locuitorul tău, în accepția lui Platon; îl cauți îndelung, dar de vreme ce îl afli la un click distanță, cum se spune, pare să-i reducă misterul.” ● Ca un argument că domnul Adrian Alui Gheorghe nu e bun doar „de gură”, mărturisim că am citit, în același *Ateneu*, trei poeme care-i poartă semnătura. Și era unul mai tare ca altul. Așa mai vii de-acasă pe la chioșcuri! ● Ne-am bucurat să întâlnim în *Nord literar* (nr. 6) semnături ale unor scriitori ce au legătură cu Banatul, cum sunt poezii Simona-Grazia Dima și Eugen Dorcescu, dar și ecouri despre bănațeni: cartea lui Alexandru Rujă, *Cercul literar de la Sibiu* se bucură de o amplă și generoasă cronică a Deliei Muntean. Tot în aceeași publicație, eseu Dalinei Bădescu, „Paradisul recuperat”, despre unul dintre cei mai spectaculoși artiști vizuali contemporani români, Vasile Mureșan Murivale. Murivale este autorul a sute, de nu chiar mii, portrete de scriitori români, o bună parte dintre ele expuse în muzee și galerii. Scrie doamna Bădescu: „Arta lui nu încearcă să recupereze, așa cum ar părea la prima vedere, materialul, suportul perisabil și imediat reciclabil, ci își fixează un scop mult mai important, acela al comunicării profunde, atât între privitor și lucrare, ca relație pasivă, cât și între artist și lumea întreagă, obișnuită astăzi să treacă nepăsătoare pe lângă mile de imagini violent omniprezente. Această prezență singulară, unică prin programul său artistic atât de coerent și de bine susținut, lucrează în mod fundamental cu inefabilul, cu spiritul care transcende corporalitatea lucrurilor, cu existența eliberată de limitele materiei. Lucrările lui Murivale fac referire la speranța dăinuirii dincolo de singurătate și disoluție, la o cale de salvare a arhetipului prin recuperarea simbolică a arhetipului”. Murivale e un artist prezent pe FB, iar lucrările sale pot fi văzute în direct. Nu ezitați, merită! (A.P.)

Anemone POPESCU

● *Bawulon*, nr. 1 din 2024, revistă din Ludwigsburg, consacră un număr special Timișoarei – capitală culturală europeană. După editorialul lui Traian Pop Traian, revista propune pagini de Richard Wagner, Radu Pavel Gheo, Rodica Drăghinescu, Anton Sterbling, Ioana Rauschan, Geta Neumann, Ilse Hehn, Adriana Cărcu, Daniela Rațiu, Oana Doboși, Adela Dragomir, Helmut Frauendorfer, Lucian Petrescu, Iulia Schiff, precum și un interviu al lui Victor Cobuz cu Adriana Babeți, despre literaturile central-europene. ● Aceași revistă, consacră un număr scriitorilor din Banat. Primul este Ion Monoran, cu poemul „Orașul”, în traducerea lui Georg Aesch. Urmează Livius Ciocărlie, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Adriana Babeți, Helmut Britz, Ana Blandiana, Johann Lippet, Marlen Heckmann Negrescu, Werner Kremm, Elisabeth Ochsenfeld și un text al lui Cornel Ungureanu despre Sergiu Levin. ● Excelent conceput Dosarul revistei *Dilema*, „Lecturi de vară” (nr. 22, 1-7 august)! Inițiativa de coordonatoare a temei, Stela Giurgeanu, deschide Dosarul cu o idee ingenioasă: înființarea agenției de călătorii literare, pentru care *Dilema* devine un intermediar mai mult decât eficient. Deci, unde călătorim când citim? Să apelăm la agenție. „O agenție mondială, care oferă tuturor vacanțe premium, la prețuri accesibile. Confort garantat de cinci stele. Regim *all-inclusive*: toate ofertele includ atât masaje de relaxare și gimnastică pentru materia cenușie, cât și ședințe de spa pentru suflet.” ● Sunt invitați în chip de ghizi (care să ne orienteze pe cele mai neașteptate trasee) Alina Necșulescu, Horia Ghibuțiu, Claudiu Groza, Monica Columban, Eli Bădică, Oana Boca Stănescu, Ana Maria Sandu. Ne lămură relaxat, cu umor, ce este aceea o „carte de vacanță” Oana Boca Stănescu: „Sintagma «carte de vacanță» este refrenul favorit al strategiilor de comunicare-marketing-vânzări din perioada estivală, sora de marketing mai bogată a «cărții de pus sub brad». Spre deosebire de pretextul de marketing din iarnă, cartea de vacanță are și o istorie”. Iar ceea ce urmează e, spusă pe scurt, chiar istoria acestor delectări văratice.

Merită citit. ● N-am scris destul niciodată despre *Textele de Atelier* ale Elenei Jebelean. Iată un bilanț al autoarei: „Atelierul de scriere creativă al Universității de Medicină și Farmacie din Timișoara împlinește un an. Noi, studenți, liceeni și profesori am străbătut drumuri interioare surprinzătoare, am luat pulsul evenimentelor culturale din oraș, ne-am investigat trăirile și am elaborat scheme de tratament originale”. ● „Văd expoziția lui Leon Vreme, scriu despre ea. Văd un spectacol de la Operă, ce au trăit când au văzut spectacolul? Dar la cutare librărie? Dar la expoziția Norei Blaj? Ce au însemnat aceste «călătorii» ale studenților din Atelier? Ce au însemnat aceste întâlniri?”, îi întreabă și ne întreabă profesoara Elena Jebelean. ● *Curtea de la Argeș*, revistă de cultură. Numărul din august se deschide cu eseu academicianului Gheorghe Păun, „Frontierele științei”, din care cităm: „Mai întâi, există inevitabile limite ale creșterii... Previțiunile pesimiste nu s-au confirmat *ad litteram*, dar crize succesive au existat și stau mereu la orizont. Aici mă gândesc la ceva mai general, organic, dacă-mi este permis să folosesc un termen eminescian. Îmbătrânire. Declin. Domenii care se epuizează. Dacă nu apar domenii noi, compensatoare, apare stagnarea. Stagnarea în sine ei nu este nici bună, nici rea, doar că în siajul ei vine viitorul și ne cere să ne plătim datoriile!” ● Cum se plătesc datoriile, ne arată în același număr Dan D. Farcaș, în al său eseu „Personalități pentru neuitare”. Între personalitățile de seamă ale Timișoarei, Dan D. Farcaș îl amintește pe Eduard Pamfil, personalitate definitorie pentru înțelesurile psihologiei, dar și ale ciberneticii împlinite la Timișoara. „Merită să mai amintesc și de colaborarea pe care am avut-o cu Zeno Simon, biochimist de la Universitatea din Timișoara. Auzise că făcusem...” ● *Algoritm literar*, revistă care apare la Călan, sub egida Uniunii Scriitorilor. În nr. 1 din 2024 scriu Gheorghe Grigurcu, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Ciobanu, Felix Nicolau, Ion Radu Văcărescu, Mihail Posada și, bineînțeles, Silviu Guga, senior editor al revistei, cu un articol despre autografele scriitorilor. Și editorialistul fotocopiază două autografe, care i-au fost acordate în 1948 – era elev - de Ion Brad și Dan Deșliu. Ce fel de autografe se acordau în 1948? Pe ce cărți?

download

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Mădălin Bunoiu, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Camil Mihăescu, Ioan T. Morar, Marian Odangiu, Cristian Pătrășconiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert Șerban, Daniela Șilindean, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcan, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Sorin Stroe.
Design pagini revista: Paul Crușcov.
Revista Orizont este indexată EBSCO și CEEOL.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. DeaPrint S.R.L. București

ISSN 0030 560 X

**Ilustrăm acest număr cu lucrări ale
artistului vizual VIOREL COSOR**

Bricul Mircea. La Toulon

Ioan T. MORAR

Ar fi trebuit să ajungem la nouă fără un sfert, după calculele de acasă, dar nu a fost așa. Efectul de „luni dimineață” de la ieșirile de pe autostradă ne-au mai luat din timp. La nouă fără cinci eram în parcare de lângă cazinoul din Seyne-sur-Mer. Am auzit un strigăt colectiv de *Uraa, uraa, uraa*, apoi, după ce am depășit cazinoul, am văzut corabia în toată splendoarea sa, cu ciorchini de mateloți pe toate cele trei catarge. O imagine de care nu ai parte în fiecare zi. Un vas impresionant, degajând măreție. Se apropia de țarm, auzeam comenzi pentru manevrele de acostare, forfotă, parime aruncate peste bord, probabil și ancora sau ancorele manevrate ca să fi-

trimis, de altfel, invitația și ne-a rugat să alcătuim micul comitet de primire. Din surse internetiste, Carmen a aflat că astăzi este ziua ei de naștere, drept pentru care i-am adus o carte de-a mea în chip de cadou. Mai târziu, am aflat că pentru doamna Grosu, constănțeană de origine, bricul Mircea are o importanță aparte: acolo a fost făcută pionieră. Da, e ceva ce-ți amintești, nu ca mine, de pildă, care am fost făcut pionier în curtea școlii generale din Bujac-Arad. Știu că bucureștenii, unii dintre ei, erau făcuți pionieri la Doftana.

Așadar, urcăm la bord și sîntem salutați de cîțiva marinari în uniformă și de comandorul Mircea Târhoacă și de comandantul Silviu Moraru. Pe domnul comandor îl cunosc din 2015, pe cînd era comandantul navei-școală, cînd am fost invitat la recepția dată în portul Marsilia.

totală de 1750 de metri pătrați, și o autonomie de 4000 de mile marine, atunci cînd funcționează cu motorul diesel și cînd poate dezvolta 9,5 noduri pe oră. Poate înmagazina 63,5 tone de combustibil. Înălțimea arborelui mare e de 44 de metri deasupra liniei de plutire, iar lungimea vasului la nivelul liniei de plutire este de 62 de metri. Mă opresc aici, puteți găsi alte cifre și informații pe Site-ul Academiei navale „Mircea cel Bătrîn” (care, dacă va învinge de tot corectitudinea politică, va fi obligat să se numească Mircea Seniorul).

Revenind la oamenii de la bord, alte cifre: echipajul e alcătuit din 200 de persoane, din care, acum, 80 sînt studenți (și studente). Dacă restul personalului dispune de locuri în cabine pentru a dormi, studenții stau toți într-o sală care ziua poate fi cantină sau sală de clasă, iar noaptea, dormitor. Un dormitor mai ciudat, alcătuit doar din hamacuri dispuse pe trei niveluri. Ți-e somn, îți agăți hamacul și te culci. N-am dormit niciodată în hamac și nici nu cred că așa putea pluti în gol, chiar bine ancorat. Optzeci de colegi de cameră atîrnați de tavan cu două fire, ca o colonie de *spidermen* legănați de valuri. Sau ca niște lilieci agățați de plafon. Bine că sînt tineri și nu-i trezesc vezica sau prostata în timpul nopții!

Invitația la cafea s-a prelungit cu o invitație la masă și, iată-ne, doamna Grosu, comitetul de primire, plus reprezentanta autorităților maritime locale, la masă, din nou în salonul oficial. Unde, ca acompaniament, sîntem serviți cu un vin alb românesc, de la domeniile Ostrov, vin cu un nume foarte potrivit: Noe. (Am auzit că în locul unei perechi de dinozauri, Noe ar fi luat pe Arcă niște butoaie cu vin. Judeci-oasă alegere).

În urmă cu niște ani, pe cînd eram în post la Marsilia, am fost invitat de consulul italian pe nava școală a marinei lor, Americo Vespuggi, tot un vas cu pînze, asemănător, cumva, cu al nostru, cu aceeași menire. Se vede că toți cei care vor să fie marinari, să conducă nave sofisticate, cu aparatură de ultimă generație, trebuie să învețe navigatul pe corăbiile tradiționale, cu harta, cu compasul și cu alte instrumente ne navigație, stil vechi. Țin minte din dialogul cu Dorel Nacu, un român care lucrează pe Șantierul Naval de la Ciotat, unul dintre cei care care au traversat Atlanticul într-o cursă solitară, că în concursurile adevărate nu ai voie cu niciun GPS, nici cu radio, nici cu telefon prin satelit, doar cu hartă, cu busolă și cu ajutorul cerului înstelat. Astele celeste îți arată drumul cel mai bun fără erori informatice.

Evenimentul central, să zic așa, al prezenței Bricului Mircea la Toulon a fost, a doua zi, marți seara, o recepție pe punte, în organizarea conducerii navei și a Consulatului General al României din Marsilia. O recepție la care au fost invitați membri ai corpului consular, autorități civile și militare locale și români din diaspora provençală.

Ne facem planul să ajungem mai repede de șapte jumate, ora de începere. Mergem la Mihaela și la Andrei acasă, ne lășăm mașina și revenim împreună, cu mașina lor. Traficul e consistent, deși e marți spre seară. Deja multă lume se află în vacanță în zonă, iar asta se resimte.

Cînd intrăm în parcare, constatăm că nu numai noi am decis să venim ceva mai repede, ci și preotul Nicolae Vele cu familia. Mergem grupați, urcăm unde s-a adunat deja ceva lume. Mi-am dat întâlnire aici cu poetul Jean Poncet (cel care i-a tradus în franceză, printre alții, pe Blaga și pe Blandiana), am să-i înmînez ce i-am adus din România, o bucată de slănină și o sticlă de palincă. Un gest de diplomație culinară!

Rînd pe rînd, urcă-n corabie consuli străini, ofițeri francezi, oameni politici de-ai locului și, bineînțeles, români. Unii pe care-i cunosc, alții pe care nu-i cunosc (încă). Biserica e bine reprezentată. Pe lângă preotul militar, sînt pe punte patru preoți de aici. Mă bucur să-l revăd pe părintele Radu Totelecan, cu care ne știm de cînd am ajuns în Provence. Tocmai se pregătește să deschidă biserica pe care a construit-o pe un teren de 500 de metri pătrați din Nisa. Un efort care a durat cîțiva ani buni și, din fericire, a fost posibil și cu ajutorul financiar al credincioșilor, dar și al cîtorva păcătoși români bogăți din Monaco. O biserică dublată de un spațiu cultural care va găzdui tabere de vară și ateliere de iconografie. Fiica cea mai mică a preotului Nicolae Vele îmi oferă o carte scrisă de ea, direct în franceză, la vîrsta de 14 ani. O voi citi după ce mi-o va înapoia Ana-Maria, prietena noastră din Hyères, membră în consiliul municipal al orașului. Cea căreia i se datorează existența minăstirii ortodoxe românești de pe insula Porquerolles. Sîntem o mină de oameni care ne revedem cu drag, aici, pe corabie. Sîntem, unul pentru altul, un pic de patrie.

Îl văd prin mulțime pe Jean Poncet, îi înmînez „pachetul”, apoi ne întîlnim față-n față cu Părintele Nicolae Dăgău, de la Marignane, și cu soția sa, medic pediatru. Îl întreb de Luca, îl știu de cînd era mic, acum e în lotul de tineret al echipei de fotbal din Ajaccio. Pare să aibă un culoar bun, există posibilitatea să fie convocat și în lotul român de tineret. Ei, asta e o mică ironie, pentru că, pe vremea cînd slujea la Marsilia, l-am însoțit la Bastia pentru a deschide o biserică românească. Dar Luca a fost ales de concurentul istoric al Bastiei, Ajaccio.

Momentul oficial, cu intervențiile comandantului Silviu Moraru și a Doamnei Consul General, a fost urmat de „un scurt program artistic”. Niște tineri studenți marinari au alcătuit o echipă de dansuri populare și chiar au arătat ceva foarte bine articulat, de parcă ar fi fost profesioniști. Apoi, cîteva melodii cîntate de o altă membră a echipajului. Program urmat de ceremonia coborîrii drapelului, un ritual marinăresc și militar pe care nu-l vedem în fiecare zi, pentru că nu urcăm la bordul acestei corăbii în fiecare zi. Va veni rîndul românilor din celelalte porturi în care Bricul va poposi în drum spre Constanța.

Vinul (românesc) și bufetul au sporit coeziunea mulțimii de pe navă. S-a lăsat seara încet, s-au aprins toate luminile de pe catarge, plutim pe una dintre cele mai frumoase nave pe care le-am văzut vreodată.

„Mircea, îmi răspunde bricul, Mircea, valul repetează.”

Foto: Carmen MORAR

xeze nava la locul ei pentru cîteva zile. O secvență din mai toate filmele cu marinari, trăită pe viu, în lumina dimineții de vară provençală.

Ne-am alăturat celor trei persoane, care, ca și noi, alcătuiam „comitetul de primire”: părintele Nicolae Vele, de la parohia din Toulon, soția sa, Vera, medic anestezișt și un tînăr al cărui nume nu l-am reținut. Plus eu și Carmen. Părintele a venit cu un tricolor pe care l-am desfășurat împreună, să vadă cei de pe vas că nu au ajuns pe un mal pustiu.

De la bord ni se fac semne, iar pe mal, alături de noi, descoperim o doamnă și un domn din partea autorităților maritime locale. Undeva, nu foarte departe, o mașină de poliție. Sosirea Bricului Mircea la Toulon (portul de la Seyne-sur-Mer ține de portul Toulon) nu trece neobservată. Localnici obișnuți cu tot felul de nave se opresc să arunce o privire.

Vasul s-a lipit de malul de beton, se coboară o scară. Primul care ajunge jos este părintele Dumitriu, preot militar. (Nu are capelă pe vas, slujbele se țin pe punte). Ne strîngem mîinile și primim invitația de a urca la bord. Mai târziu va veni și doamna Aurelia Grosu, Consulul General de la Marsilia, cea care ne-a și

Atunci, printre alții, a participat și Radu Spătaru, fost căpitan al Portului Marsilia (înainte a ocupat aceeași funcție la Bastia și, apoi, la Nisa), coleg de clasă la Institut cu Traian Băsescu.

Așadar, știam, un pic, vasul, dar de data asta am intrat și în „burtă” lui. Am văzut cabinele ofițerilor, sala motoarelor și am fost invitați să luăm loc în salonul oficial al navei, pentru o cafea. Între timp, a venit și doamna Aurelia Grosu. I-am urat la mulți ani și am băut o cupă în cinstea sa. Am urcat, iar, pe puntea principală. Am aflat cîte ceva despre această navă școală:

Înainte *acestui* Bric Mircea a mai existat unul numit tot așa, care a funcționat tot ca navă școală între 1882 și 1944, avîndu-l tot pe Mircea cel Bătrîn ca figură de provă. Dacă primul a avut doar două catarge, actualul Bric Mircea, are trei. A fost construit la șantierul naval Blohm und Voss, din Hamburg și a intrat în serviciul Marinei Militare pe 17 mai 1939. După reparațiile capitale și modernizările făcute la Șantierul Brăila, a devenit cea mai performantă dintre gemenele ei: Eagle (SUA), Gorch Fork -I și Gorch Fork II (Germania) și Sagres III, funcționînd tot ca navă școală (Portugalia).

Nava are 23 de vele, cu o suprafață